

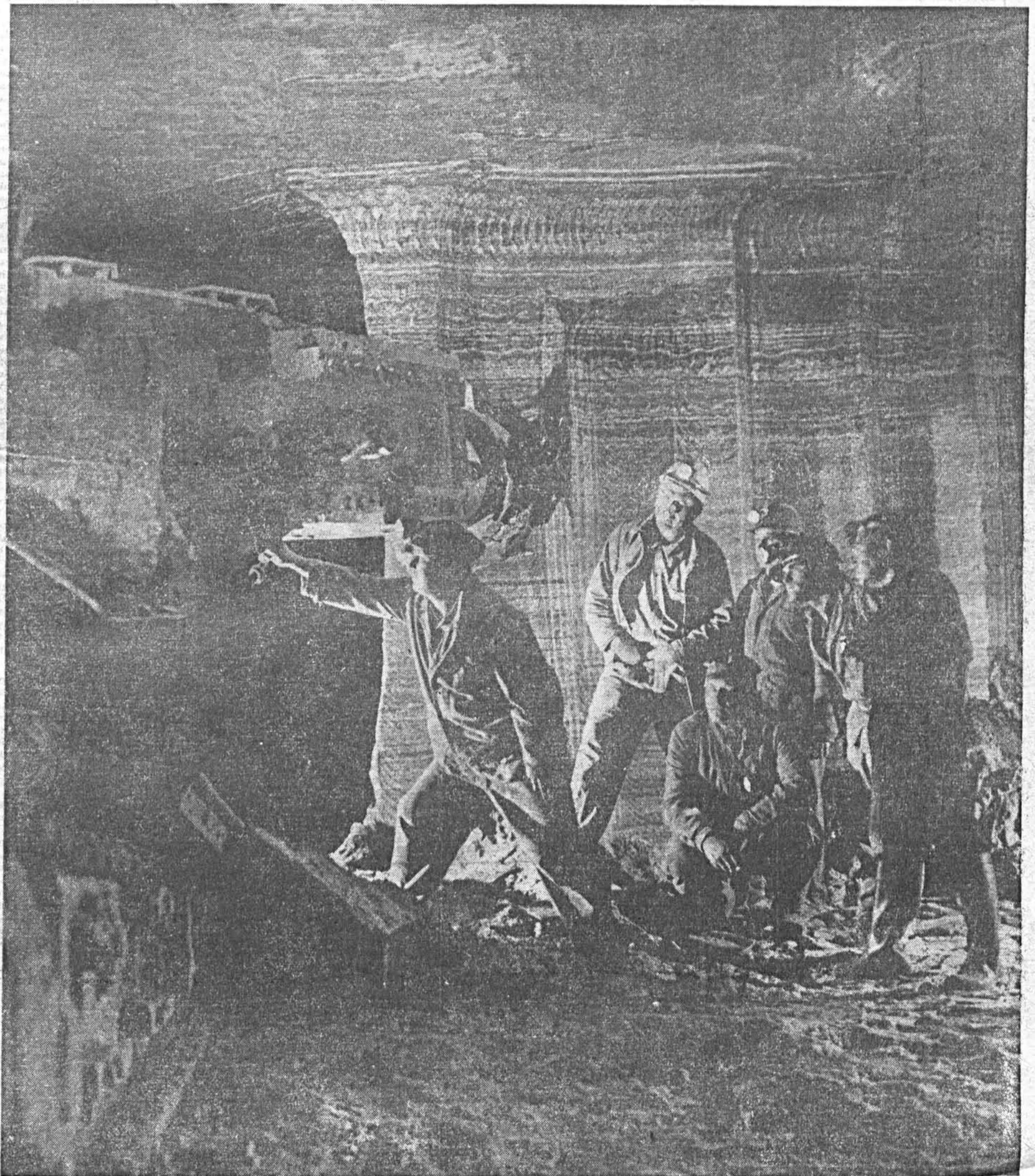
ПРАЛЕТАРЬИ УСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і Мастацтва

№ 4 [2843]
28 студзеня 1977 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

цана 8 кап.
Выдаецца з 1932 г.

Салігорскія шахцёры. Перад наступам.

З выстаўкі мастацкай фатаграфіі «Край мой родны»
Фота У. БАРАНОўСКАГА

**КЛОПАТАМ
ПРА
МАЛАДЫХ**

Калегія Дзяржкамвыда БССР зацвердзіла мерапрыемствы на рабоце з творчай моладдзю ў святле настанова ЦК КПСС. Намечана ажыццявіць у выдавецтвах «Беларусь» і «Мастацкая літаратура» выпуск спецыяльных серый твораў маладых аўтараў — альбомаў, камплектаў паштовак маладых мастакоў, фотаальбомаў маладых фотакарэспандэнтаў, працягваць выпуск твораў пачынаючых аўтараў у сериях «Першая кніга прэзіяка» (3—4 кнігі штогод) і «Першая кніга паэзія» (4—5 кніг у год).

Пачынаючы з 1978 года, выдавецтва «Мастацкая літаратура» даручана практыкаваць выпуск калектыўных зборнікаў «Маладая паэзія» і «Маладая проза». Выдавецтва даручана таксама зрабіць перагляд тэматычнага плана 1978 года з мэтай уключэння ў яго гэтых серый, а ў штогодніку «Дзень паэзіі» ўвесці раздзел «Паэзія маладых», шырока прыцягваць маладых аўтараў да напісання дакументальных твораў для штогодніка «Сучаснік» і серыі кніг «Рэспубліка, Час, Людзі». У зборніках «На стрэжні часу (1978)» і «Мастак і сучаснасць» (1980), якія прысвячаюцца надзённым праблемам развіцця сучаснай беларускай літаратуры і мастацтва, уключыць спецыяльныя раздзелы артыкулаў пра творчасць маладых пісьменнікаў, мастакоў, кампазітараў, артыстаў. Мерапрыемствамі прадгледжваецца выдаць у 1977—1978 гадах калектыўныя зборнікі сатыры і гумару з шырокім прыцягненнем маладых пісьменнікаў і мастакоў.

Зацверджаны і план арганізацыйнай работы. Рэкамендавана ўвесці ў склад рэдакцыйных саветаў выдавецтваў найбольш здольных і актыўных прадстаўнікоў творчай моладзі. Згодна з распрацаванымі мерапрыемствамі выдавецтваў будучы практыкаваць сустрэчы з маладымі мастакамі, якія працуюць над афармленнем кніг, абмяркоўваць на гэтых сустрэчах надзённыя работы творчай моладзі. На мастацкім савете Дзяржкамвыда БССР будучы уведзены ў практыку абмеркаванні выданняў, афармленых маладымі мастакамі. Выдавецтва будучы шырэй прыцягваць да мастацкага афармлення кніг і брашур маладых мастакоў-графікаў. Сумесна з Саюзам мастакоў БССР мяркуецца арганізаваць у верасні — кастрычніку 1977 года выстаўку ілюстрацый маладых мастакоў. Выдавецтвам даручана шырэй прыцягваць вядомых, вопытных пісьменнікаў і мастакоў для рэцэнзавання кніг маладых аўтараў і арыгіналаў мастацкага афармлення, надрыхтаваных маладымі мастакамі.

Р. ЯУСЕЕУ.

Летаўшні год, як і напярэднія, быў даволі багаты на прэзіячныя творы: тры новыя раманы беларускіх пісьменнікаў, пяціпаццё апоўвёсней, каля трыццаці апавяданняў.

З гэтага пачаў свой даклад «Здабыткі прозы 1976 года» кандыдат філалагічных навук М. Тычына на чарговым пасяджэнні секцыі прозы Саюза пісьменнікаў БССР.

На яго думку, найбольш популярнасцю карыстаецца апавесць. Нават у колькасціх адносінах гэты жанр не вельмі адстае ад апавядання. Што гэ-

нем, натуральна і патхнёна. Многія эпізоды напісаны на самым узлёце яго паэтычнага ўяўлення.

У скарачаным варыянце быў змешчаны ў «Полымі» раман П. Місько «Мора Герадота», твор, які, як заўважае дакладчык, праявляе лінію творчай эвалюцыі прэзіяка.

Спыняецца ён і на апавесцях, што надрукаваны летась, бо лічыць, што гэта — жанр аналітычны, які аднаўдае імкненню існа ўглыб з'яў.

Праўда, апавесць не можа стаць з'явай літаратуры, калі

доўскага. Павярхоўная селетрызацыя гісторыі мала што дае думцы. Не ратуе становішча і багачце ўзнятага матэрыялу, шмат у чым новага, і лёгкасць іра.

Разглядаючы апавесць «Гандлярка і паэт» народнага пісьменніка Беларусі І. Шамякіна, прамоўца зазначае, што яна, асабліва першая яе палова, напісана па-чорнаўску густа і саркавіта. Нізкае ў жыцці — напрыклад, быт Камароўкі, мянчанскае асяроддзе, таксама як і высокае — напрыклад, сцэны, дзе Алесь чытае Вользе вершы Блока і Багдановіча, надзе-

ЯКАЯ ЯНА, ПРОЗА 1976 ?..

та — вынадкавасць? Адзін з «парадоксаў» часу? Ці мо выўленне нейкай унутранай патрэбы сённяшняга жыцця, сучаснай літаратуры?

Мае свае набыткі і раманы. Гэта — перш-наперш трэцяя частка «Палескай хронікі» народнага пісьменніка Беларусі І. Мележа «Завей, снежань».

У творчасці І. Мележа асабліва моцна, асабліва поўна выявілася агульная для твораў многіх савецкіх пісьменнікаў думка аб складанасці і багачці жыцця. Няма дашуэнай энергіі, няма напорыстасці і сілы выявіў І. Мележ, каб давесці да сэрца і сумлення кожнага, хто думае, хто пакутуе, каму баяліся за гэтую як бы «простую», «элементарную» ісціну аб складанасці ўсяго існага. Думка гэта выяўляецца ва ўсім — у выбары герояў, у сістэме вобразаў, у сюжэце, у самым стылі твора.

Водгулле сапраўднай літаратуры, пазначанай імёнамі Л. Талстога, Шалахава, Мележа, на думку М. Тычыны, адчуваецца ў новым рамане І. Чыгрынава «Апраўданне крыві».

Перш за ўсё ў рамане ўражае тое, што аўтар піша так, быццам ніхто да яго не пісаў не толькі пра Вялікую Айчынную вайну, але і пагоўл пра вайну. Раман «Апраўданне крыві» мог узнікнуць толькі ў наш час, пасля таго, як вычарпалі сябе іншыя спосабы расказу пра вайну: эпапейна-маштабныя, псіхалагічна-драматычныя, філасафічна-прытчавыя. Неабходна было натуральна спалучыць усе гэтыя цудоўныя ў сваім родзе якасці, каб узвесці на новы ўзровень мастацкага мыслення.

І. Чыгрынаў вырашае сваю задачу, за рэдкім выключен-

няўтар звяззе сваю задачу толькі да таго, каб больш ці менш на-мастацку перадаць карціны мінулага і ўражання сённяшняга дня.

Бракуе самастойнасці, як зазначае М. Тычына, у апавесцях І. Шальманава «Цагельня» і Т. Гарэлікавай «Там, дзе лесу шум».

Калі ж узяць мінулагоднюю апавесць як нейкае цэлае, то атрымаецца цікавая панарама. Яна расказа аб жыцці беларусаў на працягу вялікага прамежку часу — ад эпохі сярэднявечча да сённяшняга дня.

Сярэдзіне XVII стагоддзя, калі адбывалася паўстанне Б. Хмяльніцкага, прысвечаны два творы: «Дыярыуш Манея Белановіча» Б. Сачанкі і раман «Навекі разам» І. Клаза, апублікаваны ў «Немане». Адразу ж, гаворыць дакладчык, напрошваюцца параўнанні. Што яны даюць?

Форма дзённіка, абраная Б. Сачанкам, надвычай адпавядае мэце — паказаць гісторыю ў нацыянальным характары беларуса. У дзённіку, як жанры, асабліва выразна выяўляецца працэс росту асобы, яе ўнутранага руху да новага духоўнага стану. У аўтара — дар імітацыі, здольнасць пераўвасобліцца. Узяўшы за аснову сапраўдны гістарычны помнік, ён змог развіць тое, што было не разгорнута, не расшыфравана.

У рамане ж І. Клаза, лічыць М. Тычына, няма самастойнага погляду на падзеі, у якіх дзяляцца ўдзельнічаць беларусам, адсутнічае арыгінальная мастацкая канцэпцыя нацыянальнага характару. Затое аж зашмат рэмінісцэнцый з А. Талстога, Г. Сянкевіча, А. Твар-

ны ў творы канкрэтна, рэчыва, пераканальна. Апавесць на-вернута да асобы чалавека і наносіць яшчэ адзін удар па дагматычнаму ўяўленню аб паводзінах чалавека на вайне.

М. Тычына разглядае і іншыя апавесці, надрукаваныя летась: «Снежкі» А. Пальчэўскага, «Апошняя восень» і «Замеш жаўталіцыя» І. Навуменкі, «Трое» М. Лужаніна, «Два дні і дзве ночы» А. Асіпенкі, «Тацінн чэрвень» М. Гіля, «Травічка і камень» А. Марціновіча, «Зоркі над палігонам» А. Жука, «Блакітны экспрэс» А. Кобец-Філімонавай, «У калючом дэні» Р. Семанкевіча, «рыбакую плазму» «Вандроўнае шчасце» К. Кірэенкі, трыціх «Памяць» Г. Папова...

Цудоўным ён называе апавяданне Г. Далідовіча «Губаты», надрукаванае нядаўна ў «ЛіМе».

Гаворачы ў цэлым пра мінулагодняе апавяданне Я. Лепа пры ўсіх поспехах гэтага жанру адзначае, што ў творах яшчэ няма моцных абагульненняў, слаба ўзімаюцца важныя жыццёвыя праблемы. У той жа час вылучаюцца апавяданні Б. Сачанкі, А. Кудраўца, В. Бутрыма, Л. Калодзежнага, А. Жука, У. Дамашэвіча, Ф. Янкоўскага, М. Вышыпскага. Я. Лепа выказаў некаторыя заўвагі адносна апавяданняў А. Кажадуба «У канцы лета» і Л. Левановіча «Белая крывіца».

У нашай літаратуры, на думку В. Адамчыка, яшчэ моцна традыцыйнасць. Тлумачыцца яна і тым, што многія пісьменнікі бяруцца абавязкова за раманы, і тым, што яны не заўсёды пераўвходзяць той узровень, якога літаратура ўжо дасягнула.

БАЛГАРЫЯ

У бібліятэцы «Панарама» сафійскае выдавецтва «Народна культура» выпусціла апавесць народнага пісьменніка Беларусі І. Шамякіна «Шлюбная ноч» у перакладзе С. Уладзімірава.

ЧЭХАСЛАВАКІЯ

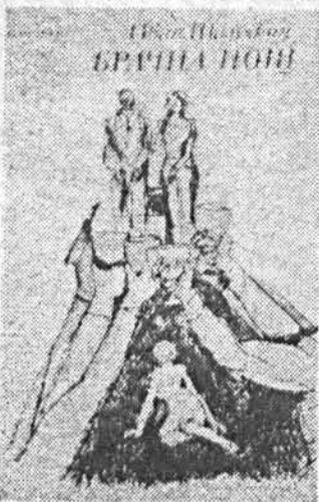
Кніга вершаў народнага паэта Беларусі М. Танка «Глыток веды» выйшла ў браціслаўскім выдавецтве «Словенскі спісоезель». Пераклад на славацкую мову Ю. Андрычына.

ГДР

Берлінскае выдавецтва «Народ і свет» парадавала чытачоў двухтомнікам лаўрэата Дзяржаўнай прэміі СССР В. Быкава, у які ўключана дзевяць апавесцей. Гэта найбольш поўнае выданне твораў пісьменніка за мяжой.

ПОЛЬШЧА

«Блакіт і золата дні» — так называецца зборнік апавяданняў У. Караткевіча, што выйшаў у лодзінскім выдавецтве. Силдальнікі і перакладчыкі кнігі Я. Гушча.

НАСУСТРАЧ 60-годдзю ВЯЛІКАГА КАСТРЫЧНІКА

ЮБІЛЕЙНЫЯ АРЫЕНЦЫРЫ

19 студзеня г. г. адбылося чарговае пасяджэнне прэзідыума праўлення Саюза пісьменнікаў БССР пад старшынствам Максіма Танка.

З уступным словам па пытанню «Пісьменнік на радыё і тэлебачанні» выступіў першы сакратар праўлення СП БССР Іван Шамякін. Доклады зрабілі галоўныя рэдактары літаратурна-драматычных рэдакцый Беларускага тэлебачання і радыё Валянцін Мыслівец і Валянцін Лукша, а таксама старшыня камісіі па нарысу і публіцыстыцы СП БССР Уладзімір Юрвіч.

У абмеркаванні прынялі ўдзел пісьменнікі Васіль Вітка, Анатоль Вялюгін, Ніл Гілевіч, Аляксандр Асіпенка, Вячаслаў Рагойша, Ванкарэм Нініфаровіч, галоўны рэдактар сцэнарна-рэдакцыйнай налегіі Беларускага тэлебачання В. Гроднін, намеснік старшыні Дзяржкамтэта БССР па тэлеба-

чання і радыё М. Суша. У рабоце прэзідыума прымаў удзел і выступіў загадчык сектара тэлебачання і радыё ЦК КПБ Г. П. Анціпаў.

Была прынята пастанова і ўтворана камісія СП БССР па сувязях з тэлебачаннем і радыё, старшынёй якой зацверджаны Анатоль Грачанікаў.

Зацверджана таксама рэдакцыя «Дня паэзіі» ў складзе: В. Зуёнак (рэдактар), П. Макаль (унладчык), П. Панчанка, М. Аўрамчык, А. Вялюгін, А. Вярцінскі, У. Гніламедаў, Г. Клячко, А. Русецкі, У. Паўлаў, Б. Спрычан.

На прэзідыуме быў абмеркаваны і зацверджаны план работ Саюза пісьменнікаў на 1977 год.

АБ ПЛАНЕ РАБОТЫ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ У 1977 ГОДЗЕ.

Адным з асноўных мерапрыемстваў стане пленум праўлення СП БССР.

На яго абмеркаванні выносіцца важнае пытанне: «Аб далейшым паліпшэнні творчых сувязей з братамі літаратурнага народа СССР і сацыялістычных краін». Мяркуюцца, што ў рабоце пленума прымуць удзел пісьменнікі, перакладчыкі беларускай літаратуры з братамі рэспублік. Бюро прапаганды мастацкай літаратуры намяціла правесці ў майскія дні вялікі ввечар дружбы народаў СССР з удзелам гасцей пленума.

Да юбілею Кастрычніка плануецца «ажыць» экспазіцыйную залу Дома літаратара. Тут адкрыецца вялікая выстаўка «Кастрычнік і беларуская літаратура».

Традыцыйным стала штогодняе правядзенне рэспубліканскага свята паэзіі. Яно, як звычайна, праходзіць у мясцінах, звязаных з жыццём выдатных песняроў Янкі Купалы і Якуба Коласа.

На гэты раз свята паэзіі будзе праводзіцца на Аршаншчыне, у Ляўках.

Вялікі ввечар паэзіі адбудзецца таксама ў Бердзяржфілармоніі, збор сродкаў ад якога пойдзе ў фонд міру. Рыхтуецца адкрыты партыйны сход з парадкам дня: «Тэма рэвалюцыі ў беларускай літаратуры». Па лініі Бюро прапаганды літаратуры ў вобласці выведзе вялікія групы пісьменнікаў для ўдзелу ў літаратурных ввечарах, прысвечаных 60-годдзю Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі.

Санктарыят праўлення СП БССР рэкамендаваў Бюро прапаганды мастацкай літаратуры падрыхтаваць матэрыял для пісьменніцкіх выступленняў сярод працоўных рэспублікі на тэмы: «XXV з'езд КПСС і задачы саваецкай літаратуры», «Пісьменнік і піцігодка», «Дружба народаў — дружба літаратур», «Саваецкая літаратура ў барацьбе за мір», «Задача саваецкай літаратуры ў выхаванні моладзі», «Роля саваецкай літаратуры ў барацьбе з варожай нам ідэалогіяй», «Вобраз камуніста ў беларускай саваецкай літаратуры» і іншыя.

Рыхтуецца вялікія мерапрыемствы, якія накіраваны перш за ўсё на прапаганду лепшых узораў літаратурнай творчасці на сучасным этапе, творчыя ввечары вядомых беларускіх пісьменнікаў — П. Панчанкі, Я. Брыля, М. Калачынскага, А. Макаёнка і многіх іншых. Будучы праведзены літаратурныя ввечары па ўшанаванню памяці лаўрэата Ленінскай прэміі, народнага пісьменніка БССР Івана Мележа — на яго радзіме ў Гомелі і ў вёсцы Глінішчы Хойніцкага раёна.

Выконваючы пастанову ЦК КПСС «Аб рабоце з творчай моладдзю», намечана правесці шэраг мерапрыемстваў па далейшаму паліпшэнню выхавання маладой літаратурнай змены. Так, у верасні сумесна з ЦК ЛКСМБ будзе праведзены семінар творчай моладзі, а ў Доме творчасці імя Я. Коласа адбудзецца семінар маладых пісьменнікаў. Мяркуюцца арганізаваць выязное пасяджэнне прэзідыума праўлення СП БССР у Гомелі, дзе будзе абмеркавана творчасць гомельскіх літаратараў.

Спланавана таксама тэматычна асноўных пытанняў, якія будучы абмеркаваны на пасяджэннях прэзідыумаў СП БССР. Будучы разгледжаны планы рэдакцыі «Літаратура і мастацтва» па падрыхтоўцы да 60-годдзя Кастрычніка, абмеркаваныя праблемы літаратурных кансультацый у СП і рэдакцыяў літаратурных выданняў, дзейнасць праўлення СП БССР па выкананню прапанов і крытычных зауваг, выказаных на VII з'ездзе пісьменнікаў рэспублікі і VI з'ездзе пісьменнікаў СССР. На адным з пасяджэнняў будзе заслухана пытанне аб арганізацыйна-творчай і культурна-масавай рабоце Дома літаратара ў святле рашэння XXV з'езда КПСС і пісьменніцкіх з'ездаў.

Саюз пісьменнікаў БССР прыме ўдзел у саюзных і рэспубліканскіх культурных мерапрыемствах, якія будучы праходзіць у гонар юбілею.

Уладзімір ЛІПСКІ, адказны сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР.

ХРОНІКА

У САДРУЖНАСЦІ МУЗ

У Доме літаратара адбыўся ввечар «Беларуская песня ў харавым выкананні». Музыказнаўца А. Рагава расказаў аб гісторыі дружбы двох муз — беларускай паэзіі і музыкі. Дзяржаўная акадэмічная харавая капэла БССР пад кіраўніцтвам У. Раговіча выступіла з канцэртамі, дзе прагучалі лепшыя харавыя песні, напісаныя вядомымі беларускімі кампазітарамі на вершы і балады — з класічнай і сучаснай беларускай паэзіі.

Слухачам спадабалася выкананне песень «Спадчына» (музыка І. Лучан-

ка, словы Я. Купалы), «Люблю наш край» (музычная апрацоўка А. Багатырова, словы К. Буілы), «Вяселле» (музыка А. Багатырова, словы М. Танка), «Навагодні тост» (музыка А. Лебанага, словы М. Лужаніна), а таксама «Лясная песня» (музыка У. Алоўніцава, словы А. Русака) у выкананні мужчынскага квартэта.

У другім аддзелены канцэрта Акадэмічнага капэла праспявала беларуская народная песня.

М. АРОЧКА.

ЗАВОДСКАЯ СТУДЫЯ

Створана мастацкая выяўленчая студыя на Мінскім вытворчым аб'яднанні імя У. І. Леніна. У арганізацыі студыі рабочым і інжынерна-тэхнічным работнікам вялікую дапамогу аказаў Саюз мастакоў БССР, з якім устаноўлены цесныя сувязі. Выкладаць жывапіс, графіку, прыкладнае мастацтва тут будучы лепшыя мастакі рэспублікі, выкладчыкі тэатральна-мастацкага Інстытута.

У бліжэйшы час у клубе прадыямства арганізуецца выстаўка, дзе разам з прафесійнальнымі мастакамі прымуць удзел і самадзейныя.

В. ТОРМАСАУ, інжынер.

ТВОРЧАЯ СУСТРЭЧА

У госці да артыстаў Магілёўскага абласнога драматычнага тэатра прыйшлі супрацоўнікі газеты «Магілёўская праўда».

Аб творчых справах сваіх калектываў, іх далейшых планах і задумах удзельнікам сустрэчы расказалі дырэктар тэатра В. Шмудзінкоў і рэдактар газеты В. Цітавец. Старшыня абласной журналісцкай арганізацыі Я. Крыскавец паднёс калектыву тэатра кнігу «Іх справы золатам гараць», напісаную магілёўскімі журналістамі і пісьменнікамі аб сваіх земляках — Героях Сацыялістычнай Працы.

На сустрэчы было выказана шмат зауваг і прапановаў, якія паслужаць на нарысу агульнай справе — выхавання чалавека.

І. АНОШКІН.

Музыку да 120-ці кінафільмаў, 12-ці музычных камерных і 500 песень напісаў народны артыст РСФСР Мікіта Багаслоўскі. У Мінску адбыліся аўтарскія ввечары вядомага кампазітара з удзелам саліста Усесаюзнага тэлебачання і радыё Барыса Дабрыніна і лаўрэата Усесаюзнага конкурсу артыстаў эстрады Ніны Ахлопнавай. У іх выкананні прагучалі шматлікія творы кампазітара. У канцэртах выступаў сын аўтара Андрэй Багаслоўскі. Ён чытаў свае вершы і выконваў песні.

На здымку: Мікіта Багаслоўскі ў час канцэрта.

Адбыўся творчы ввечар народнага артыста БССР Зіноўя Бабія. На сцэне Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета прагучалі раманы, ары з вядомых опер.

На здымку: З. Бабія.

ГОСЦІ ПІСЬМЕННІКАЎ

Надзея Канстанцінаўна КАШКО, сакратар Зэльвенскага райкома партыі:

Я па прафесіі настаўніца і хвалю мяне праблема выхавання дзяцей. Вырастаюць жа бездухоўныя, злыя, агістычныя людзі. Можна абінаваць у гэтым школу, але галоўнае закладаецца дома, у сям'і.

Тамп сучаснага жыцця настолькі імклівы, што ён не можа не ўздзейнічаць на сям'ю. За нахатні часу, штодзённымі кантактамі бацькоў і дзяцей слабее і становяцца нейкімі аднастайнымі. Як бачым, існуе супярэчнасць: дзіцей выхоўвае сям'я, але для гэтага нестасе часу. Відаць, патрэбны ў выхавальнай рабоце нейкія эфектыўныя захады, і памочнікам у гэтай справе павінна стаць наша літаратура.

Хацелася б прачытаць добрую, разумную кніжку — для дарослых, вядома, у якой бы праблема выхавання дзяцей стаяла на першым плане.

Іван Іванавіч ПАЛАВЫ, сакратар Лунінецкага райкома партыі:

Я таксама за такую кніжку. Пытаннем выхавання маладога пакалення наша партыя надае асаблівае ўвагу. Гэта праблема, вядома, не можа не хваляваць і літаратараў. Не сакрэт, што многім нашым юнакам бракуе музычнасці, іншы раз сумленнасці, праўдзівасці, паранне, рыцарства. Нестасе якраз тых якасцяў, якія характарызуюць сапраўднага мужчыну.

Уплыў кнігі сёння вялікі. Побач з памі жывуць героі нашага часу, сённяшні Карчэгіны, якія могуць паслужыць прататыпамі добрых твораў. Я за такую кніжку.

Нона Сцяпанавна МАЛІНЕЦ, сакратар Хойніцкага райкома партыі:

На мяне ў свой час вялікае ўражанне зрабіла кніга Вадзіма Калезнічава, «Знакомьтесь, Валуев». Лепшыя рысы яе галоўнага героя — па сутнасці добрага чалавека і прынцыповага, удумлівага кіраўніка будоўлі — думалася, пераймаў многія людзі.

Нешта такое я хацела б прачытаць у нашых беларускіх пісьменнікаў. Няхай гэта будзе твор аб старшынні калгаса, дырэктару завода ці школы, але абавязкова, каб герой быў паказаны не толькі як кіраўнік, але і добры выхавальнік. Ён мне бачыцца шчырым, чалавечным. І ў той жа час прынцыповым камуністам. Можна, відаць, больш падрабязна, дэталёва, раскрыць метады яго работы, узамцаваць з людзьмі. Такія кніжкі будзе карыснай.

А. КАЗАННІКАЎ.

Указ Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР

Аб прысваенні тав. ШТЭЙНУ С. А. ганаровага звання народнага артыста Беларускай ССР

За вялікія заслугі ў развіцці беларускага музычнага мастацтва прысвоіць рэжысёру-пастаноўшчыку Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларускай ССР тав. Штэйну Саламону Абрамавічу ганаровае званне народнага артыста Беларускай ССР.

Намеснік Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР У. ЛАБАНОК.

Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР Л. ЧАГІНА.

26 студзеня 1977 года, г. Мінск.

Вера ВЯРБА

МОЙ НОВЫ ГОД— ПАРОГ ВЫСОКІ

Нібыта ў горасным прызнанні
Пакінуць ветлівы паклон.
Пакінуць рух і радасць слова
За паваротам галавы,
У думках аднавіць нанова
Вачэй пагляд да сінявы.
Прыстойнай звычкі боль мінутны,
І хто заўважыць лёгкі крок —
З тваёй рукі бяжыць нячутна
Нікім не разгаданы ток.

Як ты паціснеш асцярожна
Маю маленькую далонь,
Як углядаюся трывожна,
Нібы кідаюся ў агонь.

Ніхто не крыкне: — Сцеражыся!
Калі скрыжваюцца мячы,
Расколе гром нябёсаў высі,
Заб'ецца сэрца — памаўчы!..

Так пакляліся мы ў яднанні,
Пакінуўшы жыццё ўбаку,
Так развіталіся ў каханні...
Падай, мой суджаны, руку!

Ці назаўжды? — спытае любы.
І я спытаю — назаўжды?..
Нібы да беражнае згубы
Вядуць глыбокія сляды.

Я дня твайго прыход вітаю,
Хаваю белую свячу,
У снах шчаслівая лятаю.
Але... Над безданню лячу...

Вось, мой сыноч, твой новы тата,
Ён будзе шкадаваць цябе...
Нібы няўмольная расплата —
Маршчынка першая на лбе.

І хмура позірк засцярожыў...
Я ручкі тонкія лаўлю.
О, мой адзіны спадарожнік,
Нікога я не палюблю!..

У гэты год ляцела птушка,
Сівеў удалечы прасцяг.
Лёг гэты год жалобнай стужкай—
Дагтуль на маіх вачах.

Быў гэты год. І я адчула,
Як лёгка можна пастарэць,
І кожны дзень, і час мінулы
Не аднавіць, не абарэць.

Чужы мой твар, пагляд
нязрушны.

Усё, што дарагім было —
Паўстала прыкра раўнадушным,
Як электрычнае святло.

Ужо з нагоды ці адчаю
Не чую болю, як раней,
Усмешкай звыклаю страчаю,
Над чым смяялася раней.

Я стала той, як вы хацелі.
Сярод нервовай быстрыні,
Як медыцынскі шпрыц у целе,
Уколы вашай дабрыні.

Хай распачатае нязменна.
Мой мілы бог, мой светлы цень!
Паўстань у золаце праменным
Імклівы восеньскі алень.

Яшчэ дыміцца болем рана,
Не скончан твой апошні бой.
Дзіўлюся я зачаравана —
Загінуць следам за табой.

НОВЫ ГОД

Мой Новы год — як ліст паперы,
Раскрыты будучаму дню,
Сатканы з памяці і веры
І чыстых водбліскаў агню.

А памяць хутка састарэе,
Растраціш веру ад нягод.
Агонь, як міг—не абарэе,
І застанецца Новы год.

Я зноў схілюся над паперай,
Нібы гартаючы часы.
Майго жыцця салёны бераг
Пазначаць вершаў галасы.

Хай слова нашае нявечна,
Ды несмяротны мовы гук.
Жыццёвай існасці бяспрэчнай
Не аднавіць пражытых мук.

І той радок, што захавает
Маёй душы і дзён працяг,
Няўтольна ў словах паўтарае
Жывую прагу пачуцця.

Калі, удзячная без меры,
Адчую крок і часу ход,
Са мной, як белы ліст паперы,
Парог высокі — Новы год.

О, гэты ранак павярхоўны—
Пад восень быццам халадзей.
Пачаўся новы дзень працоўны,
Звычайны, непаўторны дзень.

Устань, сыноч, пачысці зубкі.
Сцяжынка ў часе павядзе.
Пяшчотай горкае галубкі
Цябе прыцісну да грудзей.

Твой шлях наперад, смех
шчаслівы

І блізка так дзіцячы сад,
Увабралі вочы зіхатліва
Дажды і мяккі снегапад.

Сыноч, спяшайся ў светлы
ранак

Сваёй сцяжынкай да людзей
Упартых, добрых, паслухмяных
Пад сонцам болю і надзей.

Твой доўгі век, а дзень кароткі,
Якою б доля ні была —
Хай стане цёплым кожны дотык
Чужое ласкі і святла.

Праясніць зло твой чысты розум,
А зайэдрасць сэрца не кране,
Прыходзіць родны край
на роздум

У незнаёмай старане.

Праводжу я цябе штодзённа,
Лічу дажджынікі ў халады.
Пачаўся новы дзень будзённы,
Ты пойдзеш хутка назаўжды.

Падаць руку на развітанне
І не парушыць тым закон,

Анатоль ГРАЧАНІКАЎ

3 кнігі «Дрэва на выспе»

Вы нам жадалі
Незалежнасці.

Той чалавечай незалежнасці,
Што выпяляе без паспешнасці
Сузор'і дум, любоў і гнеў,
Ніхто ў жыцці каб не драбнеў,
Край бараніў свой і народ
Ад чорнай ганьбы і нягод.

Той чалавечай незалежнасці,
Што нас вядзе да непазбежнасці
Забыць хваробы, крыўды, стому
Там, дзе прэцца нахрапам зло.
Дапамагчы ўсяму жывому,
Калі нават падбіта крыло.

ПЕРАЕМНАСЦЬ

Я пра дзяцей,
Я пра дзяцей
Задумваюся ўсё часцей.

Напэўна, я на той спіралі
Трывог жыццёвых і турбот,
Адкуль відаць не толькі далі,
А сонца захад і ўзыход.

Чаму такі нястомны дзяцел?
Чаму так доўга да вясны?
Ужо ў цікаўнасці дзіцяці
Гучыць разважнасць сівізны.

Я пра дзяцей,
Я пра дзяцей
Задумваюся ўсё часцей.

Хвалюе іх і час касмічны,
На шыбіне — марозны ўзор.
І ток таемны электрычны,
Жывіцаю — прапахлы бор.

Усё, што накіпілі продкі,
Каб у жыцці не разгубіць,
Патрэбна ім за час кароткі
Абдумаць і пераварыць.

Для тых, што і за імі прыйдуць
З імкненнем ясным да высноў,
О, колькі трэба ім разблытаць
Жыццём пакінутых вузлоў!

Не спадзяюся я на літасць.
Сумленны будзе іх прысуд,
Калі заўважаць працавітасць,
Якой пазначаны наш люд.

А тым, хто нам дарогі блытаў,
Пускаў у вочы толькі дым, —
Хай ведаюць: народ наш выдаў
І пры жыцці пагарду ім.
І колькі ні было дарог,
Ён праўду Леніна зьярог.

І. Мележу

Як птушкам —
Волі і бязмежнасці,
Вы нам жадалі незалежнасці.

Без той ганебнай прагавітасці
Узняцца ў марнай барацьбе,
Каб іншыя прасілі

літасці,
Як ва ўсявешняга, ў цябе.

Без той дрыготкай асцярожнасці
Не крыўдзіць абкатаны рух,
Без той хлуслівае святошнасці,
Што прагне сытасці, заможнасці,
Сумлення вынішчыўшы дух.

Як птушкам —
Волі і бязмежнасці,

ЗОРКАПАД

Зоркапад над Беларуссю,
Зоркапад...
Зоры з неба падаюць у сад,
На палі, лугі, на бор панылы,
Курганы і брацкія магілы.

Зарыва нябёсаў і зямлі
Ночы ў свае косы уплялі.
Асвятляе ў змроку успаміны
Зорнае святло маёй Айчыны.

Сядзем жа маўкліва каля
Каб паслухаць, як лапоча
Зоркапад над Беларуссю,
Зоркапад...
Ён пачуцці зорнасцю калыша.

І, напэўна, гэткую пару
Нам прырода аддае дазвання,
Каб за пазухай не камень, а зару
Неслі мы не толькі да святання.

Я. Османісу

Пад шорхат ціхіх снегападаў
Адчуў глыбока я ў цішы
Спакой латышскіх даяглядаў
І вашы душы, латышы.

Хай цёплы водсвет вашай мовы
Світалына льецца спакваля
На ўсе палеткі і дубровы,
На ўсё, што нам нясе зямля.

Снягоў задумітае веча.
Іду сцяжынаю крутой.
І слова роднае трапеча,
Мой узвышаючы настрой.

І хораша яму, і вольна
Гучаць на беразе марскім
І самабытна, і супольна
З латышскім словам трапяткім.

Спазнала і прылівы, і адлівы
Спаўна кахання нашага скала.
Шчаслівы быў і быў

я не шчаслівы,
Што ты са мной была і не была.

Мне сівізною апаліла скроні,
Мне люты сівер выстудзіў душу.
Здаецца мне, што падаю

ў прадонне,
Але ў цябе ратунку не прашу.

Навошта мне ратунак, як паслуга,
Навошта без любві ратунак той?
Жыві, мая надзея-вяселуха,
Глыбока ў безнадзейнасці маёй.

Не трэба мне ні літасці, ні ласкі.
І шкадаваць мяне — пакінь,
пакінь...

І ад шчаслівай гінулі развязкі,
І гора узнімае да вяршыні.

ПРАСТОРЫ СУСВЕТНАЙ ПАЭЗІІ

На супервокладцы — малюнак дваухаблічнага Януса, сімвал музы перакладной паэзіі. Сапраўды, пераклад мастацкага твора аднолькава належыць да дзвюх літаратур: як плён супрацоўніцтва, садружнасці двух талентаў — паэта і яго перакладчыка. Юрка Гаўрук заўсёды настойліва надкрэслівае — садружнасці, а не саперніцтва. Менавіта ў гэтым ён бачыць галоўную ўмову высокамастацкага ўзнаўлення паэтычнага твора ў другім моўным і літаратурным асяроддзі.

У адным з крытычных артыкулаў ён адкрыта палемізуе з супрацьлеглым пунктам гледжання, выказаным у афарызме, што часта ўспрымаецца як наступат: «Гаспадар, а не слуга. Супернік, а не раб». Старая і ў вышэйшай ступені спрэчная формула В. А. Жукоўскага.

І ў тэарэтычных артыкулах, і ў паэтычнай практыцы Ю. Гаўрук пазнаменна выступае супраць такога разумення ролі перакладчыка ў паэзіі. Адзін з асноўных прынцыпаў яго перакладчыцкага крыда — знайсці неабходную меру суладдзя, сатворчасці з іншамоўным паэтам, што значна цяжэй і складаней, чым проста навізаць яму сваю паэтычную індывідуальнасць.

І трэба сказаць, што дар пераўвасоблення — адна з вызначальных рыс творчасці патрабавальнага майстра. Красамоўнае сведчанне гэтага — кніга яго выбранных перакладаў. Хочацца нагадаць усё: тых паэтаў розных часоў і народаў, якія знайшлі ў ім уважлівага і дакладнага інтэрпрэтатара на беларускай мове і адначасова захавалі свае адметныя нацыянальныя і паэтычныя абліччы: англічане В. Шэкспір, Дж. Г. Байран, П. Б. Шэлі, А. Тэнісан, шатландзец Р. Бёрнс, амерыканцы Г. У. Лангфела і У. Уйтмен, немцы В. Гётэ, Ф. Шылер, Г. Гейне, французы В. Гюго, Л. дэ Ліль, Ш. Бадлер, П. Верлен, А. Тэр'е, венгры Б. Балашы, Д. Бержэні, Ш. Кінфалудзі, палякі А. Міцкевіч, У. Бранеўскі, рускія А. Пушкін, В. Бруслаў, С. Ясенін, Дз. Кедрын, украінцы Л. Украінка, П. Тычына, М. Рыльскі, У. Сасюра, армянін Г. Эмін. І ўсе гэтыя зоркі першай велічыні ў сусветнай паэзіі прайшлі праз сэрца іх беларускага сатворцы.

Бязмежную павагу выклікае тытанічная праца і душэўная шчодрасць паэта-

Ю. Гаўрук. Агні ў прасторах. Выбраныя пераклады. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1975.

перакладчыка. Кніга «Агні ў прасторах» складалася не адразу і ўмясціла яна далёка не ўсе, што зроблена Ю. Гаўруком у галіне паэтычнага перакладу. Па-за межамі засталіся трагедыі Шэкспіра «Гамлет», «Кароль Лір», «Атэла», «Антоній і Клеопатра», камедыі «Канец — справе янец», «Сон у летнюю ноч», прадстаўленыя толькі невялікімі ўрывкамі.

Кніга гэта — плён пяцідзесяцігадовай самаадданага творчай працы. Нагадаем, што першы пераклад зроблены Ю. Гаўруком у 1925 годзе. Творчая перадгісторыя кнігі мае яшчэ больш даўнія і глыбокія карані.

З першых крокаў у літаратуры Ю. Гаўрук зусім свядома і мэтанакіравана працягаў справу, распачатую яшчэ М. Багдановічам, які першым з беларускіх пісьменнікаў выразаў акрэсліў адну з першаступенных задач маладой нацыянальнай літаратуры — засваенне набыткаў сусветнай паэзіі.

І нездарма Ю. Гаўрук назваў сваю першую невялікую анталогію зарубешнай паэзіі, выданаю ў 1928 годзе, «Кветкі з чужых палёў», што вельмі празрыста пераклікаецца з загалоўкам, які хацеў даць М. Багдановіч аднаму з раздзелаў «Вянка» — «З чужой глебы», дзе збіраўся змясціць пераклады з П. Верлена.

Сціплы майстар, Ю. Гаўрук у прадмове да кнігі «Агні ў прасторах», заўважыў пра свой першы зборнік: «Кветкі» прывялі, а некаторыя зусім пасохлі». Дазволю сабе не нагадзіцца з гэтай думкай аўтара, таму што нераважыя большасць перакладаў, перанесеных амаль цалкам, без істотных змен, у апошняю кнігу, аказалася аднаведнай сённяшнім эстэтычным патрабаванням. А тыя з «кветак», што трохі і прывялі з цягам часу, дабрыня рукі гаспадара вярнулі зноў да жыцця.

Так здарылася, напрыклад, з лірычным вершам Г. Гейне «Хлапец пакахаў дзяўчыну...», з філасофскай мініяцюрай Г. У. Лангфела «Страла і песня» і інш. Ды гэта зусім зразумела, таму што перакладная паэзія надта цесна звязана з развіццём мовы і зменамі літаратурных густаў чытача. Тым не менш, паэтычны пераклад — з'ява арганічная, як і ўсякі від творчасці: калі няма таленту, ніякая далейшая шліфоўка не дапаможа. А творчыя здольнасці Ю. Гаўрука менавіта як

паэта-перакладчыка праявіліся надзвычай рана. Яркая праца іх — 90-ы санет Шэкспіра, пранікнёна тонкае перакладчыцкае вырашэнне якога было знойдзена ім яшчэ ў першым зборніку.

Зараз даводзіцца толькі здзіўляцца, як змог на той час зусім малады перакладчык-пачатковец «утаймаваць» адзін з агульнапрызнаных шэдэўраў на дасканалеці паэтычнай формы не толькі англійскай, але і сусветнай паэзіі. З першага заходу ён здолеў узяць перахіляючую глыбіню, эмацыянальнае напружанасць дыялектыкі духоўнага свету лірычнага героя санета, адметны шэкспіраўскі трагедыіны антымізм.

Асабліва ўражвае апошняе двухрадкоўе, дзе перакладчыку удалося знайсці эквівалент шматзначнай метафары арыгінала, уяўная забытанасць і «цемяна» якой нясе пэўную мастацкую нагрузку, — высветліць яе, як гэта звычайна і робяць іншыя перакладчыкі, значыць спрасціць глыбіню шэкспіраўскага вобраза:

**Расколюцца пакуты на драбніцы
Ад перуна расстаннай навальніцы.**

Бадай, адзін з лепшых раздзелаў кнігі — пераклады з Шэкспіра. У адным з арыгінальных вершаў Ю. Гаўрук дэляраваў паучыць шчырай любові і замілавання да геніяльнага англійскага драматурга: «Шэкспір! Сумленне часу, мудрасць веку! Наклон табе, жывому чалавеку!»

Гэтая даўняя і глыбокая прывязанасць прынесла добры плён. Па-майстэрску ўзноўлена перакладчыкам складаная сімфонія шматфарбных чалавечых перажыванняў, узвышаных страсцей, напружанага філасофскага роздому ў маналогях Гамлета, Атэла, караля Ліра. А якой дасціпнай народнай мудрасцю напоўнены прастадушныя выказванні Блазіа з трагедыі «Кароль Лір»:

**Было ў бацьці шмат добра,
Ён падабаўся дочкам,
А як раздаў усё, з двара
Пайшоў у свет з нічкінам.
Няма ўдачы бедняку:
Усюды дзверы на замку.**

Роль Блазіа ў трагедыі не адназначная: з аднаго боку, ён шчыра спачувае каралю Ліру ў час яго трагедычных выправаў, забяўляючы яго сваімі жартамі, развешваючы яго сумныя думы, а з другога, менавіта Блазіа гаворыць у вочы каралю самую горкую праўду. І Ю. Гаўрук беражліва захоўвае дваістасць мастацкага вобраза, журботнага і спагадлівага Блазіа:

**Той, хто, шлікуючы хвостом,
Падлізваўся ўвесь час,
Калі над вамі грывіне гром,
Паніне першы вас.
Я — дурань, да ўсяго прызын,
Ад вас не пабягу, —
Магу быць дзёрзкім на язык,
Быць подлым не магу.**

Неаднойчы Ю. Гаўрук параўноўваў працэс перакладу паэтычнага твора з патхнёнай іграй музыканта-інтэрпрэтатара. Ды перакладчыка таксама вельмі важна захаванне непарушна гармонію гучання жывога паэтычнага слова, вызначальны музычны тон арыгінала ў новай моўнай аранжыроўцы. Пры гэтым пад музыкай верша падразумяецца не толькі рытм

і памер, але і эмацыянальны настрой твора, кампазіцыйныя суадносіны і развіццё яго мастацкіх вобразаў, алітэрацыі і асанансы, лёгкасць вымаўлення, — уся сукупнасць стылявых асаблівасцей арыгінала.

З адточаным майстэрствам выявіў Ю. Гаўрук празрыстую мелодыю простых і ясных, што запалі ў душу кожнаму чытачу яшчэ з дзяцінства, хрэстаматычных пушкінскіх радкоў:

**Панурая пара! Вачэй замілаванне!
Бярэ мяне ў палон туга тваёй красы —
Люблю я пышнае прыроды адцвітанне,
У чырван-золата ўбраныя лісы...**

Бездакорна перадаў перакладчык дасціпны гумар, трагічную іронію і вострую палітычную сатыру, скіраваную супраць сярэднявечных забабонаў у сацыяльна-палітычным жыцці тагачаснай Германіі, рэвалюцыйны пафас Г. Гейне ў паэме «Германія. Зімова казка».

Строга і дакладна захаваны рытмы старажытнагрэчаскіх памераў, афарыстычнасць, выразаў антычных наследаванняў Ф. Шылера (цыкл «Надпісы») і В. Гётэ (піска «Набліжаючыся да антычнай формы»). Каларытна ўзпоўнены напружаны лірызм і багацце рытмічных малюнкаў «Яўрэйскіх мелодый» Дж. Г. Байрана. Паглядзіце, з якім глыбокім пранікненнем захоўвае Ю. Гаўрук бязмежную тугу і роспач, сапраўды байранаўскую глыбіню паучыняў у адным з вершаў гэтага цыкла:

**Бяссонных сонца, зорачна нямаю,
Што свой прамень слязюна разлівае,
А ценаты перамагчы не ў сілах,
Як ты падобна да ўспамінаў мілых!
Было шчасце мігаціць здалёку,
Але не грэе, не да палягні.
Навокал ноч — крылаты чорны волат,
У сэрцы сцэлецца празрысты холад.**

Цяжка раскрыць у рэцэнзіі ўсё багацце сабраных у кнізе лепшых перакладаў аднаго з найбольш таленавітых пачынальнікаў савецкай школы мастацкага перакладу на Беларусі. Бясспрэчна адно: гэты майстар, які зараз знаходзіцца ў росквіце свайго таленту, зрабіў набытак роднай літаратуры многія творы лірычнай паэзіі сусветнай літаратуры і тым самым унёс значны ўклад у развіццё роднай паэзіі, пашырыўшы яе стылявыя мажлівасці, вобразна-выяўленчыя і жанравыя сродкі, узбагаціўшы яе рытміка-інтанацыйны арсенал.

Усе тыя якасці, што ўваходзяць у паняцце «высокая паэтычная культура», уласцівы мастацкай індывідуальнасці Юрка Гаўрука: шчырае творчае дыяпазону, дакладнае ўзнаўленне ідэяна-мастацкіх асаблівасцей арыгінальных паэтаў, вернасць лепшым традыцыям беларускай літаратуры, іх далейшае творчае развіццё.

Хочацца спадзявацца, што гэта кніга — першая ластаўка з серыі, у якой будуць прадстаўлены майстры мастацкага перакладу на Беларусі. Чакаюць свайго часу выбраныя пераклады Я. Семіянона, У. Дубоўкі, Н. Гілевіча, Р. Барадулліна і іншых беларускіх паэтаў, якія плённа працуюць у гэтай цяжкай, адказнай і высокароднай галіне паэтычнай творчасці.

Вадзім НЕБЫШЫНЕЦ.

ПАЭТ-БАРАЦЬБІТ

ДА 85-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ А. ГУРЛО

Імя старэйшага беларускага паэта Алеся Гурло добра вядома шырокаму чытачу. Першыя яго творы пачалі друкавацца ў «Нашай ніве» яшчэ ў 1909 годзе. У вершы «Хмары на небе...» ён пісаў:

**Думкі ж да шчасця маю
Парываюцца,
У шыры бязмернай яны
расцілаюцца:
Хочуць расстацца з нядоляй
звільгаваю,
Хочуць абняцца з хвалінай
шчасліваю —
Долі і шчасця прыядаць.**

Зусім не выпадкова — асабліва смуткам спадзявання апошняй радзі. Паэт марыў пра заўтрашні дзень, імкнуўся да волі, да светлага яе набліжэння. Гэта натхнёная марай прасякнутая і ўся яго творчасць.

Нарадзіўся Алесь Кандратавіч у 1892 годзе ў Капылі. З малых гадоў яму давялося самастойна зарабляць на хлеб і працаваць парабчым. Толькі ў адзінаццацігадовым узросце ён пачынае вучыцца ў Капыльскім двухкласным вучылішчы, дзе знаёміцца і сябрае з Ц. Гартным, Ф. Чарнушэвічам, якія ўжо цвікаліся літаратурнай і нават чыталі і распаўсюджвалі «Нашу ніву».

На літаратурных сходках яны ідзі гаварылі спрэчна абмяркоўвалі творы Івоніна, Ніжасавы, Я. Купала, Я. Коласа. Спачыўшы школу, А. Гурло

наймаецца чорнаробочым на леснічку. Здружыўшыся з мясцовымі гарбарамі, ён прымае ўдзел ў рэвалюцыйных мерапрыемствах капыльскай сацыял-дэмакратычнай арганізацыі, арганізуе збор сродкаў у фонд газеты «Правда». Яго творы ўсё часцей з'яўляюцца на старонках «Нашай нівы». Яны былі заўважаны рэдактарам Я. Купалам, які гарача павішаваў паэта.

З гэтага часу Я. Купала і Я. Колас становяцца кляпатылівымі настаўнікамі А. Гурло. Перагортваючы старонкі «Нашай нівы» за 1911—1912 гады, пераконнаешся, як плённа і нястомна працаваў паэт. Былі змешчаны яго творы «Капыльскі кірмаш», «Нядоля», «На паншчыне» і іншыя.

Актыўны ўдзел у рэвалюцыйным руху не мог быць незаўважаным паліцыяй і стражнікамі, якія ўчынілі павальныя вобшыкі. Арышт пагражаў і А. Гурло. Ён едзе ў Пецярбург і ўладкоўваецца на працу на заводзе

«Вулкан».

У 1913 годзе А. Гурло прызываюць у армію і накіроўваюць служыць у Балтыйскі флот.

А калі грывнуў на ўвесь сусвет залі «Аўроры», ён у складзе матроскага рэвалюцыйнага дэсанта ступіў на брук Пецярграда і ўдзельнічаў у барацьбе за Савецкую ўладу.

Суровай, захапляючай халя рэвалюцыйнай рэчаіснасці падхапіла А. Гурло і панесла ў самае агнявішча падаеў.

Суровыя гады грамадзянскай вайны. Няма хлеба, не хапае зброі. Ідзе жорсткая барацьба за вызваленне Казані ад белай нечысці. У баі на міне падрываецца манітор. Чырвоныгардзец А. Гурло цяжка паранены і на ўсё жыццё застасца калекам. Аднак ён поўны светлых мар аб заўтрашнім дні, і на балыйчым дожку ў шпіталі піша верш «Валікі час», у якім гучыць цвёрдая ўпэўненасць у светлую будучыню працоўнага народа: «Настаў вількі час магутнае стыхіі, і б'ецца сілай

халя вількі акіяна. І рушыць ён і рае асновы ўсё старае, дрымаць праг сілай той і цемра і туман...»

Пасля папраўні А. Гурло прыязджае на радзіму і спыняецца на сталае жыццё ў Мінску. Вількай увагай агушылі яго сябры — Гартны, Купала, Колас і малады яшчэ ў той час Чарот. Спачатку А. Гурло працуе ў рэдакцыі газеты «Савецкая Беларусь», адным з першых беларускіх паэтаў звяртаецца да рабачай тэматыцы.

У 1924 годзе выходзіць першы яго паэтычны зборнік «Барвеннак», у якім шмат вершаў прысвечана марской службе, беларускай прыродзе, што так чаравала яго ў далёкіх дарогах.

Вольні поўна сабраны творы А. Гурло ў кнігах «Спатканні», «Свободы», «Зорнасць», «Межы» і ў зборніку выбранага, які выданы ў 1953 годзе.

У трыццацітыя гады А. Гурло працуе ў Беларускай Акадэміі навук у слоўніковай камісіі. 1937 год быў самым цяжкім для паэта. Ні цёплае лагоднае крымскае мора, ні паўднёвае паветра не маглі адагнаць цяжкую хваробу — сухоты. Здароўе А. Гурло значна пагоршылася, але пры нашай апошняй сустрэчы ён усміхаўся, гаварыў, што збіраецца выйсці на работу:

— Ды што мы ўсё гаворым пра хваробу, — кажаў ён. — Давай

лепш пачытаю новыя — вершы. Учора я напісаў іх аж два.

...Прачытаўшы апошняю страфу, А. Гурло моцна заганіўся, — на творы выступілі быліныя кропікі поту.

— Ну, як? — запытаўся ён у мяне.

— Вершы добрыя, давай мы іх надрукуем у «Полымі».

Паслядоўна вятару паэта, падумаў: а ці ўбачыцца мы яшчэ раз, дарагі дружа? Так, гэта была апошняя сустрэча. 4 лютага 1938 года Алесь Кандратавіч не стала.

Мінола ХВЕДАРОВІЧ.

ПАЭЗІЯ 76-га не магла не перажыць, не адчуць па-сапраўднаму велічыня перспектывы, пастаўлены перад савецкім народам XXV з'ездам КПСС, не магла застацца да іх раўнадуднай — яна натхнілася імі, засвоіла іх гуманістычную накіраванасць і іх маштабы размаху. Значныя грамадскія падзеі на сваіх напружаных хвалях вынеслі напавярх грамадзянскую і філасофскую лірыку, надаўшы ёй права шырокіх абагульненняў і актыўнай страснай публіцыстычнасці, абавязаўшы яе быць на перадняй лініі барацьбы за высокія камуністычныя ідэалы.

У гэтым плане асабліва характэрныя пошукі нашых старэйшых паэтаў — П. Броўкі, А. Куляшова, П. Панчанкі, М. Танка. Іх паэзія западае ў душу не асобнымі яркімі дэталімі і творами, а агульнай канцэпцыйнай жыццям, глыбінёй і маштабнасцю мыслення аўтараў, спосабам мастацкага асваення рэчаіснасці, які выключае нават мінімальны кампраміс з сумленнем, выяўляе найвышэйшую напружанасць усіх духоўных сіл, умённе бачыць у малым, на першы погляд, дробным, што-дзённым — вялікае, прыгожае.

Народны паэт Беларусі Пятрусь Броўка працягвае зайздросную творчую актыўнасць — пры ўсёй ягонаў загружанасці працай у Акадэміі навук і вялікай грамадскай дзейнасці. Яго вершы ўражваюць шчырасцю паучэння, яркай адкрытасцю і публіцыстычнасцю аўтарскай пазіцыі, жыццесцвярдкальным гуманістычным пафасам. Пальмянскія падборкі вершаў П. Броўкі (1 і 9 нумары «Полымя») — гэта шчырая споведзь аўтара, які ў сталым узросце падсумоўвае свае немалыя здабыткі, узважае зробленае і назапашанае ў сэрцы:

Нядоўгае жыццё людское,
Глядзі, што скажа час: «Бывай!»
Як быццам з ляміны старое
Я свой збіраю ураджай...

П. Броўка валодае таксама ўменнем абстрагавання ў паэзіі выпадках ад клопатаў асабістых і далучэння да клопатаў агульначалавечых. У гэтым — адметнасць і гуманістычная накіраванасць яго таленту. Верш «Вазьмі маё сэрца, таварыш!» — яркі прыклад такой самаахварчэнскай лірычнага героя, ад якога нельга аддзяліць самога паэта, сведчанне невымернага чалавечалюбства.

...Ды змрок знакаў. Ясналі вочы,
Жыццё гудзеў найноўшы вал.
І я, бадзёры, зноўку крочыў,
Цяжкі мінуўшы перавал.

Чытаеш вершы П. Броўкі і здзіўляешся вечнай маладосці яго творчасці, няўрымлівасці яго душы. І разумеш, што гэты зарад бадзёрасці, аптымізму атрымаў паэт у сваім камсамольскім юнацтве, якое працягваецца і ў нашы дні.

У вершах народнага паэта Беларусі Максіма Танка надзвычайна цесна зліталася сфера аб'ектыўнага (прырода, увесь свет) і суб'ектыўнага (чалавек). У яркіх разгорнутых метафарах, асацыятыўных вобразна-выяўляючых здзіўляючых ўзаемапераходнасці між светам чалавека і прыроды: «конкі ў траве начной нас закавалі ў ланцугі», «я помню, калі быў слязой дажджавой на чэрствай шчаце валуна», «травы, як сон, густая», «калі б'е, захлынаючыся, у шыбы дождж, калі штурхі ў палях ручаі адмыкаюць» і інш.

Такія вобразнасць, метафарычнасць, асацыятыўнасць — не толькі выяўляе асаблівасці творчай індывідуальнасці М. Танка. Гэта — адно з галоўнейшых дасягненняў лірыкі нашых дзён.

Яшчэ адна адметная рыса лірыкі М. Танка — яе шырокія прасторавыя рамкі, што дае паэту магчымасць, пры ўсёй канкрэтнасці назіранняў, вынесці дзеянне не толькі за межы пэўных пунктаў на зямлі, а і ўсёй планеты Зямля, паглядзець на яе нібыта збоку, даць агульную ацэнку ўсяму, што на ёй робіцца:

Лягу Млечным Шляхам
І чую: нехта плача.
Прыслухоўваюся.
А гэта — скардзіца Зямля
На свайго сына — чалавека.

Наша беларуская — ды і не толькі беларуская паэзія — вучыцца ў М. Танка наватарству ў галіне мастацкай формы. Ягоны верш, пераважна верлібр, надзвычай адточаны, раскаваны ітанацыйна. У аснове твораў заўсёды глыбокая абагульняючая думка, для якой паэт кожны раз знаходзіць яркае вобразнае ўвасабленне. Можна сказаць, што наватарства формы ў М. Танка з'яўляецца вынікам наватарства зместу.

Дзясць актыўна выступаў у перыядыцы і народны паэт Беларусі Пімен Панчанка: змешчаны падборкі яго вершаў у «Полымя» (4 і 8 нумары), «Маладосці» (11), «Беларусі» (9).

У новых нізках вершаў паэта застаўся і ранейшы грамадзянскі тэмперамент, і ранейшая непадкупная смеласць у выкрыцці адмоўнага ў жыцці, і публіцыстычнасць, узятая на ўзровень сапраўднай мастацкасці. У вершах «Няўдачнік», «Знаёмныя» па-ранейшаму ваюніча выкрываецца прыстасаванства і мяшчанства. І разам з тым, застаўшыся непрыкметным да зла, ён быццам падарэў душою. У вершы «Дом творчасці» паэт нібы намякае — тонка, з добрай, крыху іранічнай усмешкай, — што і яму нішто чалавечы не чужое:

Калі ж размякне я ад шчасця,
Пісаць пачну пра ціхыя ночы,
Рабіна нахлусіць не даць мне,
Сучном пастукае ў акно.

Многія новыя вершы П. Панчанкі сведчаць пра пэўны ідэя-эстэтычны зрух ў яго творчасці. Нам здаецца, што паэт ідзе па шляху далейшай лірызацыі. Адкрытай, лозунгавай публіцыстычнасць яго таксама ўжо не задавальняе. Таму ён

зноў і зноў паглыбляецца ў свае багатыя ўнутраныя паучэнні.

Яшчэ больш зацікаўлена, чым рапеей, піша паэт пра сённяшні дзень. Павысілася ўвага яго да гарадской тэматыкі — вершы «Зялёны Мінск, стары твой сад пасекла...», «Горад»; да праблем навукова-тэхнічнага прагрэсу — верш «Закон захавання энергіі».

Лірыка П. Панчанкі ў пастаянным руху. Гэта — дыялектычна зменлівая, надзвычай яркая і самабытная з'ява, шматлікімі сувязямі злучаная з клопатамі XX стагоддзя, з жыццём краіны.

На старонках часопіса «Полымя» друкаваліся лепшыя вершы многіх старэйшых паэтаў, у тым ліку С. Грахоўскага, В. Віткі, А. Пысіна, К. Кірэенкі, А. Зарыцкага. Як правіла, у іх таксама не проста замілаванне і захалленне яркімі фарбамі жыцця, а і глыбокі роздум над яго кардынальнымі праблемамі, страсны гуманістычны і грамадзянскі пафас — галоўны якасці, уласцівыя творчасці старэйшага пакалення, беларускай паэзіі ў цэлым.

Не сёння пачалася і не заўтра закончыцца га-

Мікола МІШЧАНЧУК

ЭСТАФЕТА ПАКАЛЕННЯЎ

РОЗДУМ АБ ПАЭЗІІ ГОДА

ворка пра тое, што вартасць любой літаратуры ў многім (калі не поўнасцю!) залежыць ад паяўнасці ў ёй «добрых і розных» творчых індывідуальнасцей, мастакоў з «неагульным выразам твару». Асабліва гэта справядліва ў адносінах да паэзіі, якая не прызнае рэцэптаў, імкнецца разарваць ланцугі дагматычнай, кананізаванай, «узаконенай» думкі пра яе. Мы часам схільны, вызначыўшы адметнасць той ці іншай літаратурнай з'явы, прывязваць да яе раз і назаўсёды мастака. Слова сапраўднага таленту — у яго ўменні пераадолець сябе, пераадолець інерцыю выпрацаванага стылю, збочыць з бруканага шляху на няходжаную сцяжынку (няходжаную нікім — гэта ў ідэале).

Нешта падобнае, думаецца, перажывае зараз паэзія Р. Барадуліна.

Чытаючы вершы «Адхлынуўшы глухіх турбот луску...», «Свой сэнс мае звычай няўмольны, калі...», «Існасць», «Арганаўты», «Душою малады...», «Нам перадаць імкнецца час...», «Кім стану я пасля...» і іншыя, пераважна афарыстычныя мініяцюры, пераконваешся, што значна пашырэнні далеглыды барадулінскай паэзіі, што, выплеснуўшыся з берагоў роднага, блізкага сэрцу ўшацкага ўлоння, разарваўшы межы ранейшага тэматычнага дыктату, яна прылучылася да адвечных праблем, што хваляюць чалавецтва, — жыццё і смерць, сёння і ўчора, сёння і заўтра, чалавек і прырода, — прылучылася, не страціўшы сваёй адметнасці, свайго індывідуальна-барадулінскага каларыту.

Вось мініяцюра «Свой сэнс мае звычай няўмольны, калі...». Ёй сцвярджаецца вечнасць чалавечага жыцця, жыцця-хвалевання, жыцця, якое мае бясконцыя працягі ў памыцці зямной, якое сцвярджае сябе нават актам смерці: «Свой сэнс мае звычай няўмольны, калі ён тлен чалавечы паліць і кожнаму жменьку вяртае зямлі... Каб узыходзіла памыць».

А яшчэ яркім адчуваннем неўміручасці жыцця, яго вечнай дыялектычнай зменлівасці поўняцца густыня радкі: «Лес над пажарышчам не плача, атожылле ідзе ў нагонь. Зялёным — праз агонь гарачы — лістом паўторыцца агонь». І прасторавыя вымярэнні ў паэзіі Р. Барадуліна, прылучанай ужо да маштабных, філасофскіх праблем, цяпер значна пашырыліся, далеглыд у ёй аддаліўся настолькі, што паэту ўбачылася зямля цэлкам, у сваім няспынным руху. Ён таворыць:

Нам перадаць імкнецца час
Усе свае прыкметы,
Пакуль пад сонцам
Круціць нас
Ганчарны круг планеты.

Так паэт, якога мы ведалі страсна-эмацыянальным, віртуозным у абыходжанні са словам, часам проста жартаўніком у паэзіі, зараз быццам засяродзіўся ў сабе, над эмоцыямі ў яго творчасці пачаў браць верх сталы жыццёвы роздум як вынік грамадзянскага пасталення. І тут, магчыма, не абмыліся без уплыву Гарсія Лорыя, вершы якога з такой спадзвіжніцкай самааддачай ён перакладаў. А галоўнае, вядома, узросць паэта, вопыт перажытага і пераадоленага за мінулыя гады.

Як бы там ні было, паэт з поспехам выкарыстоўвае права на эксперымент, права на пошук, абвясняючы і пераадоляючы інерцыю свайго ўласнага стылю.

Янка Сіпакоў друкаваўся ў «Маладосці» (№ 1) і «Полымя» (№ 6).

Мы помнім яго кнігу «Веча славянскіх балад», удастоеную Дзяржаўнай прэміі БССР імя Я. Куналы разам з барадулінскім зборнікам «Свята пчалы» і яго перакладамі, і таксама ўжо звякліся з

думкай, што лепш за ўсё паэту ўдаюцца вершы на гістарычную тэматыку, што стыхія яго — гісторыя, у якую ён здольны ўжывацца ненавязліва, непрыкметна для старонняга вока і знаходзіць у ёй якраз тое, што імпаануе духоўнай настроенасці сучаснага чалавека, яго думкам аб маральна-этычных высновах жыцця.

Творчасць Я. Сіпакова дае ўзоры паглыбленага мастацкага мыслення, для якога канкрэтны факт (і часам — даволі традыцыйны) адбываецца толькі ролю штуршка для філасофскіх абагульненняў, для разгортвання цэлага ланцуга асацыятыўных разважанняў. Паэт, такім чынам, валодае здольнасцю бачыць з'яву ў кантэксце розных вымярэнняў, упісваць яе ў надзвычай рухомую, дыялектычна-зменлівую мадэль жыцця, узнімацца над прыватным да абагульненага. І тады відовішча вачаровага вогнішча аказваецца здольным як бы высветліць і мінулае, і будучыню, як бы ажывіць іх рысы, адначасова выявіць і ўсю складанасць сябе самога як жыццёвага працэсу: «Ачышчальная сіла агню, я люблю тваіх іскраў завою!

Можна, я тыя дні даганю, дзе гады яшчэ ў завязі спеюць...»

Падборкі вершаў Р. Барадуліна і Я. Сіпакова належаць да самых значных здабыткаў паэзіі леташняга года. Яны засведчылі: сярэдняе пакаленне паэтаў, якое ўвабралася ў сілу за апошнія пяць-дзесяць гадоў, працягвае штурмаваць новыя ідэя-эстэтычныя рубяжы. Актыўна выступалі ў друку летась і іншыя прадстаўнікі гэтага пакалення — напрыклад, Г. Бураўкін і Ю. Свірка.

Адной з самых цікавых была ў мінулым годзе пальмянскія падборкі Г. Бураўкіна («Полымя», № 11). Вершы гэтыя ў хуткім часе складуць кнігу з сімвалічнай назвай — «Варта вернасці». Яны ў многім вызначаюць твар паэзіі тых, каго вайна пазбавіла дзяцінства, — бескампраміснай і непрыкметнай да злы і крывадушша.

Асаблівасці гэтай паэзіі, мне здаецца, вынікаюць з глыбокага ўсведамлення кожным паэтам пакалення сваёй асабістай адказнасці за ўсё, што адбываецца навокал, у нашай краіне і ва ўсім свеце, з адчування злітнасці свайго лёсу з лёсам партыі, народа. Вось чаго велімі часта не хапае тым, хто сёння ўступае ў літаратуру! А ў пакалення Г. Бураўкіна асабістая адказнасць нараджае страсную грамадзянскую, велізарнае намаганне волі і духоўных сіл, у выніку чаго толькі і могуць з'явіцца такія пранізлівыя радкі:

Калі ж, яшчэ не верачы бядзе,
Твой самы блізкі сябар упадзе
І пераступіць чорны той рубж,
А ты ў бліскілі неба пракланеш
І зразумееш безваротнасць страт,
Тады лічы, што ты мудраееш, брат,
Тады табе адкрыецца спаўна
Жыццё неверагодна цана...

Грамадзянскі пафас можа лякаць на паверхні, поўнасцю падмяняючыся рыторыкай і знешняй гучнасцю. А можа (і творчасць Г. Бураўкіна таму яркае сведчанне) нібыта пераходзіць у падтэкст, падмацоўваючыся філасафічнасцю, настойлівым імненнем пазбегнуць трафарэтных адрацальных вывадаў, бо паэту адкрылася «спаўна жыцця неверагодна цана».

Г. Бураўкін, А. Вярцінскі, Н. Плевіч, П. Макаль, Ю. Свірка, Д. Бічэль-Загнетава, А. Грачунікаў і іншыя прадстаўнікі пакалення — паэты, у творчасці якіх сыходзіцца сілавая лінія адкрыта публіцыстычнай, «гучнай» і «ціхай» паэзіі, спрэчкі пра якую ішлі ў 60-я гады, асабліва ў рускай крытыцы. Пра высокае яны імкнуцца ў ўмеюць сказаць не гучна, а пераканальна, вобразна, доказна.

Такімі «ціхагучнымі», у прыватнасці, з'яўляюцца вершы Г. Бураўкіна «Якога колеру вайна», «Касец у скверы», «Гарадская бласоніца» і іншыя. У іх мяккая, лірычная ітанацыя спаўнаецца з трывожна-ўзрушанай, і быццам зліваюцца біятыкі аўтарскай душы з біётыкамі эпохі. Выразна акрэсленая пазіцыя аўтара, якая выяўляе яго камуністычны светаногляд, ідэіную перакананасць, нараджае мастацка творы сапраўднага грамадзянскага гучання.

Паэты сярэдняга пакалення выходзяць на перадняй рубяжы ідэя-эстэтычнага асваення сучаснасці. Ад асэнсавання канкрэтных падзей і фактаў пасляваеннага жыцця яны перайшлі да надзінных праблем нашага часу. Да іх тэмпераменту, абвостранай грамадзянскасці дадаліся мудрасць старэйшых, паглыбленая філасафічнасць.

Адзін з вершаў П. Панчанкі — «Даруйце банькам...» заканчваецца горкай канстатацыяй таго, што, маўляў, маладыя таленты забываюць сваё пастаўнікаў, што ім не баліць, бо моляцца яны, пастаўлены ў больш выгоднае становішча, на свае ўдасця вершы.

Ці так гэта? Што навяло на такі невясёлы роздум аднаго са старэйшых нашай паэзіі — агуль-

нае ўражанне ці нейкі прыватны вынадак? Адказіць катэгарычна тут нам нельга, як і абвінавачваць маладых агул няма, здаецца, падастаў. Маладыя — яны розныя. Разнастайнасць творчых індывідуальнасцей, якая намячаецца сярод іх, не можа не радаваць. Набыткі іх пакуль што невялікія, гэта праўда. І тыя найчасцей носяць лакальны характар. Але абнадзейвае, што большасць маладых — у пошуках свайго месца ў паэзіі, сваіх тэм, свайго стылю. Іншая справа, што пошукі гэтыя іншы раз зацягваюцца або заводзяць не «туды».

Запамінаюцца вершы студэнта БДУ імя У. І. Леніна У. Марука. Асабліва верш «Не, яшчэ не зведана Палессе...» — з выходам на сур'езныя абагульненні. Па-грамадзянску шчыра гучыць у ім напрок тым хлопцам і дзяўчатам, што «яшчэ не саялі ніколі, а жыццё трасуць, нібыта сад».

Можна лічыць творчымі ўдачамі зборнікі У. Някляева «Адрыцкі» (першая кніга паэта) і М. Рудкоўскага «Векавечная бацькаўшчына». Ёсць у іх вершы, заснаваныя на імкненні спалучыць паэзію і думку, паставіць сённяшні дзень у кантэкст мінулага і будучыні.

М. Рудкоўскі цягнецца да кніжнай стыліі, разам з тым не парываючы сувязей з традыцыямі нашай нацыянальнай класікі. Верш «Ля вытоку» яснасцю і строгасцю нагадвае радкі М. Танка: «Прысядзь на камень. Кайстру развяжы. Пасып драбкамі солі лусты хлеба. І еш, і запівай. Як бог. Тут, на мяжы адвечнае зямлі, вады і неба».

М. Федзюковіч — паэт, баспрэчна, таленавіты. Але пакуль што многія творы яго — запатда традыцыйныя па тэматыцы, часам рытарычныя, прыватнае ў іх даміруе над абагульненым. Інтымныя інтанацыі не атрымалі грамадзянскага гучання. Паэт як быццам на нейкім раздарожжы, прынамсі, у сваёй кніжцы «Птушныя граі».

Зацягнуўся, відаць, працэс развіцця з родным вясковствам лірычнага героя Хв. Чэрні (зборнік «Ваколца»). Адсюль і рэмінісцэнцыі, што не раз гучалі на розныя лады ў многіх мастацкіх творах: «Нібы ў цёплым вёсцы, ад вятроў, халадоў, уцякаем у вёскі хоць на дзень з гарадоў». А вось Л. Дайнека, больш памяркоўна паставіўшыся да горада, здолеў праўдзіва раскрыць перажыванні чалавека, сына патомнага селяніна, які аказаўся ў віры гарадскога жыцця. Паэт выходзіць на правільны ідэйна-тэматычны кірунак, хоць і яму часам цяжка адмовіцца ад інерцый трафарэтных высновы (усё вясковае, маўляў, — добрае, а гарадское — жорсткае і кепскае). Але ён жа прызнае, што, пакінуўшы вёску, — нічога не страціў, наадварот, набагацеў душой:

Ганаруся справай вайшай, славаю
І пасу пад вашаю рукою,
Вясна — маці светлая, ласкавая,
Горад — бацька клпатлівы мой.

Ні ў якім разе не агітуючы за адхіленне, адкасаванне ад вясковства, хачу выказаць думку, можа, і не новую, што зацягненны працэс развіцця з ёю шмат у чым шкодзіць нашай паэзіі, асабліва маладой.

Станоўча ацэньваючы чарговую кніжку вершаў Р. Тармолы «Павага» за выразнасць сацыяльных і эстэтычных акцэнтаў, мушу заўважыць, што і яго лірычнаму герою горад уяўляецца антыподам вёскі. У вершы «Горад увесель у квадраце...» ён глядзіць на яго зверху, з самалёта, як старонні назіральнік, якому горад здаецца «неверагодным каменем, лепш на які не падаць, скоса хіба паглядзець...» Як газораць звычайна, камэнтарыі тут залішня.

Гэткая непрыхільнасць да горада, які стаў «бацькам клпатлівым» для многіх і многіх, здольна выклікаць аналагічныя адносіны з боку маладзейшых, а галоўнае, што яна дасць чытачу?

У сваёй першай кніжцы вершаў «Радасць» А. Бедаўс ухваліў родныя мясціны, калі ласка, ухваліў! Але, захапіўшыся музыкай слоў і назваў (рэчка Ліпіца, вёска Барозаўка), аўтар так і застаўся на пазіцыях сузіральніка вясковай прыгажосці, па сутнасці, гасцем яе. Паэт заклікае: «Ідзі наперад, не глядзі назад! Ідзі ў жыццё, як да сямброў у гасці!» Аднабокае, дзіўнае жыццё-любоўца, трэба сказаць, не цяжка здагадацца, куды можна зайсці, падаўшыся гэтаму закліку аўтара.

Такая аднамернасць часавых і абмежаванасць прасторавых уяўленняў, як мне падалося, шкодзіць вершам К. Львошчыца, Л. Забалоцкай, Г. Баржанеўскай, А. Касько, У. Марука, А. Емяльянава. Не выключана, што наасобны творы гэтых і іншых маладых паэтаў даюць падставы старэйшым непакоіцца за лёс творчай эстафеты.

Агульнае ўражанне ад паэзіі маладых аўтараў такое, нібыта яна пакуль што не зусім выразная ў сваіх мастацка-эстэтычных крытэрыях. Паэты і шукаюць, і эксперыментуюць, і проста выказваюць свае адносіны да жыцця, захапляюцца ім, у нечым клічуцца, нешта абяцаюць. Але многім нештае сталасці грамадзянскай пазіцыі, уласцівай прадстаўнікам старэйшага і сярэдняга пакаленняў. Гэта, зрэшты, зразумела — моладзь-зеленка! Нацелася б аднак, каб маладыя прыкладвалі актыўныя намаганні ў пераадоленні драбнатэм'я, грамадзянскай інфантальнасці, дробязнасці і бяжэласці паэзіі. Ім жа, маладым, хто асмеліўся заявіць аб сабе, як аб мастаку і тым самым узяў на сябе пачэсны і нялёгка абавязак перад літаратурай і грамадствам, — а не каму-небудзь, неспці праз жыццё эстафету магутнай, прызнанай ва ўсім свеце паэзіі.

Чалавечая памяць ніколі не забудзе тых, хто змагаўся за свабоду і незалежнасць Радзімы. Праходзяць гады, падростаюць новыя пакаленні, а ў сэрцах людзей жыць імёны слаўных сыноў і дачок. У гэтым сэнсе беларускі народ асабліва ўдзячны, бо на яго шматнакутнай зямлі ў гады Вялікай Айчыннай вайны ў адзіным страі змагаліся прадстаўнікі розных нацыянальнасцей. Таму на шматлікіх абелісках, што ўзведзены ў гонар загінуўшых, можна прычытаць імёны латыша і літоўца, рускага і татарына, грузіна і якута...

першую сустрэчу з Я. Шпортам, што адбылася на Смаленшчыне: «Ён здагадваўся пра мой сул па бацьках, па сястры і братах, што засталіся на акупаванай Магілёўшчыне і аб лёсе якіх я нічога не ведаў. І ён казаў: «Не журыйся, дружа, хутка вызвалім і твой край!».

Атрымалася так, што дзівізія, у якой служыў Я. Шпорта, сапраўды вяла баі за Магілёўшчыну. На брані аднаго з першых танкаў ён уварваўся ў горад. Тады ж і сказаў К. Кірэенку: «Ну вось, дружа, бяры і пануй сваю Магілёўшчыну. І

Явар мой, стану над кручай
высонай
Там, дзе бланіт над вадою
зіхаціць.
Дай мне, мой явару, дай таго сону,
Што ў Тарасавым сэрцы кіпіць...

Пісаў Я. Шпорта і балады, назвы, якія таксама ўвайшлі ў гэты зборнік. І ўсё ж вальней адчуваў ён сябе ў лірыцы, бо менавіта яна — сплаў думкі і паэзіі, бо толькі ў ёй выказваў паэт самае дарагое і заветнае для яго. А ён марыў аб новых світанках, ён не мог нават дапусціць, каб страшнае мінулае паўтарылася:

Ля вокан святлістых пры шноле—
Распleshчацца ў лісці вясна.

ШУМІЦЬ ЯГОНЫ ЯВАР

З сінявокай беларускай зямлэй звязаны і франтавыя дарогі ўкраінскага паэта Яраслава Шпорты. Жыццё паканавала яму і некалькі нумараваных пасляваенных гадоў. Аднак у літаратуры, у памяці чалавечай ён застаўся прадстаўніком пакалення Мікалая Маёрава, Паўла Когана, Леаніда Гаўрылава, Алеся Жаўрука — пакалення, якое мужала ў гарніле вайны. Многія з яго такі і пайшлі з жыцця «не долюбів, не докурив» — апошніх дзён сваіх упэўнення ў тым, што абавязкова будзе радасны рана перамогі.

Марыў пра яго і Я. Шпорта. У вершы «Вясна ў зямлянцы» ён пісаў:

Хоць з парога плюхае вада,
І яшчэ лютуе нуль снінец,
Ды салдаты мараць: не бяда! —
Прыйдзе за вясной вайна
нанаць...

Радкі гэтыя перакладзены Кастусём Кірэенкам і ўвайшлі ў зборнік Я. Шпорты «Явар», што надаўна папоўніў бібліятэчку «Паэзія народаў СССР». Кніжцы папярэднічае цёплая прадмова «У вянок памяці», у якой К. Кірэенка нагадвае эпізоды са свайго франтавога біяграфіі. Успамінае ён і пра

Я. Шпорта, Явар, Серыя «Паэзія народаў СССР». Укладанне, прадмова і пераклад К. Кірэенкі. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1970.

вось табе ручка, пішы, дружа, вершы пра свой родны край! Ручка гарна... Сам ён пісаў усю вайну... Бяры, дружа!».

Перачытаеш вершы і бачыш самага аўтара, маладога, неспакойнага. Творы, большасць з якіх пісаліся ў гады вайны, — гэта ролідум аб пражытым, мара аб будучыні, гэта сыноўня споведзь перад бацькоўскай зямлэй, якая папоўнена надзвычайнай любоўцю і шчырасцю да яе. Знаёміцца з ім ў цудоўных перакладах К. Кірэенкі і ствараецца таксама ўражанне, што ўсё гэта гаворыцца пра наш край, бо сапраўды шмат агульнага ў лёсах украінскага і беларускага народаў:

Дубовым лісцем пахнуць сцежкі
у слоце,
На дне азёраў — звонных зораў
ніць.
Ляжаць дарог мямжны ў
палатце,
Дзе я хадзіў, дзе буду
век
хадзіць...

Я. Шпорта вельмі любіў творчасць украінскага кабзара Тараса Шаўчэнка. Не выпадкова матывы яго адчуванняў і ў творах паэта. А лепшы з іх — «Явар» — пра дрэва, што заўсёды натхняла Шаўчэнка. Да явара, як да крыніцы, што абуджае думкі і паэзію, звяртаецца Я. Шпорта:

І ПОСПЕХІ, І ЎПУШЧЭННІ

Пасля знаёмства са зборнікам вершаў В. Гардзея «Чырвоны грабенчык» застаецца дзістае ўражанне. З аднаго боку лют прыемнае: нямала вершаў, напісаных проста, вобразна, займальна, з добрым разуменнем дзіцячай псіхалогіі. А такія творы, як «Зялёныя», «Будзе дождж», «Жарт» і іншыя, сагрэтыя шчырай усмешкай дарослага чалавека.

Аўтар умеє дакладна перадаць і дзіцячую непасрэднасць, гарэзлінасць і данесці да свайго пліч-шасцігадовага слухача вясёлыя, павучальную думку, як, напрыклад, у вершы «Добры ўнучка».

Асабліва поспех спадарожнічае В. Гардзею тэм, дзе ён звяртаецца да фальклору, творча асэнсуюае яго. Сведчаннем гэтаму — верш «Да-

сціпна ўнучка». Знаёммай нязначнай сітуацыі — вырваннае рэплі — аўтар паэтычна надаў дыханне сучаснасці. На дзёдаву прапанову паклікаць на дапамогу жучку, ношну і мышку, унучка адказвае:

— А нашто нам
йжучка?
Едзе брацік
Вяня
На пад'ёмным кране,
Рэшку
За хвіліну
Вырае ён
Машынай.

Але, на жаль, ёсць у зборніку і вершы слабыя, напісаныя нехайна, нежкі паспешліва.

Малады паэт замест вобразнага ўзнаўлення свету нярэдна збіраецца на сухую, празаічную канстатацыю факта. Вось, напрыклад, «Ваўчыныя грыбы»: «Мухаморы і паганкі выраслі наўзбоч паллячкі. Іх у кошык не бяруць, іх не смажаць, не ядуць. Ведаю прычыну я: то грыбы ваўчыныя».

Што ж новага сказаў

Многія творы зборніка напісаны без уліку элементарных законаў вершаванай тэхнікі. Даволі часта даводзіцца спатыкацца на нехайна зарыфмаваных радках, а часам і зусім пазбаўленых рыфмы: «дзе ні страіну красну ВЕСНАВУЮ, дым яе ад радасці ЦА-ЛЮЮ» («Пчолна»), «у сярэдняй — трэшкі ГОР-ШЫ, самы горшы у МА-ЛОДШАЙ» («Чый бункер лепшы?»), «як тут буслу ДА ЛЯСКА без прыгодаў ДАСКАКАЦЬ?» («Буславы боты»), «хлалчуні на дапамогу гарбузу таму ПРЫЙШЛІ: на страху хляўна старога асцярожна ПАДНЯЛІ» («Гарбуз»).

Асабліва засмучае тое, што прыклады гэтыя ўзяты з цікавых твораў.

Мы наўмысна больш падрабязна спыніліся менавіта на недахопах, чым здобытках зборніка. Тлумачыцца гэта жаданнем абудзіць у В. Гардзея патрабавальныя адносіны да кожнага свайго слова, радка.

Радзіваўт ЛІТВІНАУ.

В. Гардзея. Чырвоны грабенчык. Для дзіцяй дашкольнага ўзросту. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1970.

МАЛАДЫ чалавек упершыню пераступіў на праг заводскай прахадной, настаўнік першы раз прыйшоў у клас, бібліятэкарка запісала першы фармуляр... Далучыце да працы. З таго вялікага дня пачынаецца не толькі працоўная біяграфія чалавека, але і тое, што робіць яго свядомым і актыўным будаўніком новага грамадства, перакананым барацьбітом за камуністычны ідэал.

Ці заўсёды разумеець юнакі і дзяўчаты, якія выйшлі ў самастойнае жыццё, наколькі вялікія і адказныя абавязкі яны прынялі на сябе, як сталі членам працоўнага калектыву? У прамове на XV з'ездзе савецкіх прафсаюзаў Л. І. Брэжнеў гаварыў: «Перадавы рабочы сёння — гэта чалавек, які валодае глыбокімі ведамі, шырокім культурным кругазідам, свядомымі і творчымі адносінамі да працы, ён адчувае сябе гаспадаром вытворчасці, чалавекам, адказным за ўсё, што адбываецца ў нашым грамадстве...»

Гэтыя словы з поўным правам можна аднесці да маладога калгасніка і вучонага, урача і артыста...

Выхаванне гэтых якасцей — справа складаная і тонкая. Кожны працоўны калектыв, які прымае ў сваю сям'ю навучка, павінен адчуваць адказнасць за той мікраклімат, у які трапілі малады чалавек з яго абвостраным пачуццём справядлівасці, з прагай да рамантыкі, пошукам незвычайнага, значага.

Выхаваўчая работа — шматгранная. Тут няма дробязей, тут кожны фактар мае значэнне, у тым ліку і паслядоўнае выкарыстанне працоўных традыцый, свят, абрадаў і цырымоній.

Выдатны рускі пісьменнік В. Верасаў пісаў, што ў людзей ёсць непераломная патрэба ва ўрачыста-радасныя і ўрачыста-самотныя моманты жыцця збірацца разам і некаж выяўляць свае пачуцці... Вось тут і патрэбны абрады, патрэбна нейкая рэчышча, у якім свабодна і лёгка магла б вылівацца чалавечая радасць.

У апошнія гады значна ўзрасла ўвага нашай грамадскасці да стварэння новай савецкай абраднасці, у прыватнасці, абраду пасвячэння ў прафесію.

Менавіта гэтае пытанне і было абмеркавана на чарговым пасяджэнні «круглага стала» «Літаратуры і мастацтва». У якім прынялі ўдзел інструктар ЦК КПБ В. І. Папяляеў, намеснік старшын Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па працы В. І. Кавалеўскі, загадчык сектара Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР, доктар гістарычных навук В. К. Бандарчык, пісьменнікі А. Асіпенка і А. Савіцкі, сакратар Гомельскага РК КПБ Г. С. Шведова, загадчык аддзела культуры - масавай работы Мінскага аблсаўпрофа У. П. Чаркасаў, загадчык Рэспубліканскага метадычнага кабінета Міністэрства культуры БССР А. А. Сурыновіч, намеснік дырэктара на вучэбна-выхаваўчай рабоце Мінскага тэхнічнага вучылішча тэкстыльчыкаў № 11 С. Ю. Ліўшыц, загадчык культуры - масавага аддзела Палаца культуры Мінскага трактарнага завода Р. В. Трохін, метадыст Маладзечанскага раённага Дома культуры С. У. Баранковіч.

Прапануем нашым чытачам запіс гутаркі за «круглым сталом» «ЛіМас».

А. Асіпенка:
— Відаць, гаворку нашу трэба пачаць з таго, што ў нас, часам, не ўяўляюць прыроду абраду, звязанага з працоўнай дзейнасцю чалавека. Таму-сяму здаецца, што дастаткова выдаць адпаведны цыркуляр, за-

гад і абрад адразу стане рэальнасцю.

Пачнем з таго, што «працоўны абрад» існуе, мабыць, столькі ж, колькі і сама праца. Толькі тыя, старыя абрады, мелі іншую сацыяльную аснову. Нагадаў я пра гэта дзеля таго, каб падкрэсліць думку, што нашы савецкія абрады, новыя па форме і па зместу, як і калісьці тыя, старадаўнія, нараджаюцца самім жыццём.

Я ўспамінаю, як стыхійна ўзнік свайго роду працоўны абрад у далёкім сорак пятым, калі закладваліся карпусы Мінскага трактарнага. Прыход кожнага новага атрада рабочых адзначаўся ўрачыстым мі-

Васіль Кірылавіч, не займаючы пытанні новай абраднасці настаяння?

В. Бандарчык:

— У нас вельмі мала навуковых сіл. І, потым, для гэтага існуе Рэспубліканскі метадычны кабінет Міністэрства культуры БССР...

А. Сурыновіч:

— Пакуль што справа пасвячэння вельмі марудна. Што тармозіць? Мы слаба абагульняем назапашаны ў рэспубліцы, краіне вопыт такога абраду, як пасвячэнне ў прафесію. Па сутнасці, у розных гарадах, нават на розных прадпрыемствах гэты абрад набывае свае формы. Скажам, у Ленінградзе на-

ма: многія тэксты, у прыватнасці, клятвы, якія па задуме іх аўтараў павінны даваць маладыя рабочыя, не вытрымліваюць ніякай крытыкі, яны складзены проста неісцінна.

У. Чаркасаў:

— Адольф Антонавіч мае рацыю. Я німаг гадоў займаюся пытанні новай абраднасці. Вось і нядаўна закончыў сцэнарый абраду пасвячэння ў рабочыя. Усё гэта стваралася з вялікімі цяжкасцямі. Якую ўзяць музыку, якія вершы для такога ўрачыстага моманту? І потым трэба мець на ўвазе адну немалаважную акалічнасць. Цырымонія абраду пройдзе як звычайнае дзяжурнае мерапры-

Шматлікія прыклады сведчаць, што сам абрад праводзіцца калі каму ўздумаецца. На адным прадпрыемстве яго прыўточваюць да дня прафесійнага свята, на другім — прызначаюць сацыялістычных абавязанасцяў і г. д. Ніхто тут не задумваецца над тым, ці падрыхтаваны маладыя рабочыя да абраду пасвячэння, ці дасягнулі яны дастаткова ступені сталасці.

Былае, што абрад праводзіцца для юнакоў і дзяўчат, якія атрымалі першы кваліфікацыйны разрад. Пры гэтым не ўліваюць іншыя фактары — як яны сябе правялі ў жыцці калектыву. У некаторых вы-

С. ЛІУШЫЦ — Толькі сістэматычная работа дае плён.

Р. ТРОХІН — Да нас часта прыязджаюць госці пераймаць вопыт.

А. СУРЫНОВІЧ — Што ні раён, то свой абрад.

В. БАНДАРЧЫК — Хто павінен пісаць сцэнарыі?

А. САВІЦКІ — Нельга ператвараць абрад у фармальны акт.

ПАСВЯЧЭННЕ У ПРАФЕСІЮ: СВЯТА І БУДНІ

У. ЧАРКАСАУ — Былае, што пасвячаюць у рабочыя ўсіх запар.

Г. ШВЕДАВА — Аднымі гучнымі словамі не выклічаш шчырага водгуку.

В. ПАПЯЛЯЕУ — Да пасвячэння ў прафесію малады трэба рыхтаваць.

В. КАВАЛЕУСКІ — Трэба помніць аб якасных зменах у нашых працоўных рэзервах.

С. БАРАНКОВІЧ — У нас грамадзянскія абрады атрымалі трывалую прапіску.

тынгам, дзе ўрачыліся сімвалічныя вышнелы, дзе гучалі пэўныя словы ў дарогу...

За гэты час многія перамяніліся — вырасла наша культура, змянілася аблічча рабочага — сёння гэта адукаваны, узброены сучаснай тэхнікай чалавек. Як кажуць, новы час — новыя песні. А гэта значыць, што да стварэння новых абрадаў трэба падыходзіць з новай меркай. Пра гэта ў першую чаргу павінны думаць тыя, хто закліканы ствараць тэарэтычную базу сучаснай савецкай абраднасці...

В. Бандарчык:

— На працягу апошніх гадоў наш інстытут даў распрацоўку пятнаццаці розных абрадаў. Але гэта толькі схема, як кажуць, шкідлет, на які трэба нарончваць мяса. У нас такі парадак: навуковы супрацоўнік атрымлівае планавую тэму, пэўны час працуе над ёй, здае, і да гэтага пытання больш ужо не вяртаецца. Бяда ў тым, што нашы рэкамендацыі вельмі марудна рэалізуюцца. Праходзяць гады, сітуацыя мяняецца, патрабуюцца дадатковыя матэрыялы, а чалавек, які працаваў, напрыклад, над вывучэннем таго ці іншага абраду, даўно заняты іншай тэмай.

А. Асіпенка:

— Хіба гэта нармальна? Чаму б вашым супрацоўнікам,

Кіраўскім заводзе факел, запалены ад мартэна, урачыста існуюць па горадзе ў Палац культуры, дзе праводзіцца пасвячэнне ў рабочую прафесію. А вось, напрыклад, на адным з магільскіх прадпрыемстваў гэтая абрадавая цырымонія арганізуюцца проста ў цэху, дзе маладым рабочым уручаюць пасведчанні, надзяваюць маляўнічыя стужкі. Такі ж разнабой і на вёсцы. Што ні раён, то свой абрад пасвячэння ў хлебарабы. У адным месцы — гэта рытуал уручэння маладым калгаснікам караваю, у другім — скрыначкі з зямлёй, у трэцім — працоўных пасведчанняў, халагатаў даяркам і г. д.

Цяпер наш кабінет працуе над сцэнарыем пасвячэння ў рабочую прафесію, аўтар якога Чаркасаў — ён прысутнічае на нашым пасяджэнні — абагульняў пэўны вопыт у гэтай справе. Але гэтаму, як і іншым сцэнарыям, прывечаным украпенню новых грамадзянскіх абрадаў, бракуе добрай літаратурнай і мастацкай асновы. У нас дагэтуль няма добрых вершаў, песень, наогул музыкі, якія б адпавядалі такому ўрачыстаму моманту ў жыцці кожнага маладога чалавека, калі яго прымаюць у працоўны калектыв. Мне давядзецца пазнаёміцца не з адным сцэнарыем гэтага абраду, скажам пра-

емства, калі яна не ўцягне актыўна ў сваю арбіту ўсіх прысутных, калі зала будзе падзелена на ўдзельнікаў і проста на глядачоў. Вось тут, паўтараю, і патрэбна добрая песня, вершы высокага грамадзянскага гучання, каб яны не пакінулі раўнадушнымі нікога, каб іх падхапілі ўсе.

І вось паўгода я шукаю саўтара - кампазітара, і не магу знайсці. Да каго ні звяртаюся, адзін адказ — не маю ампула.

В. Бандарчык:

— Са складаннем сцэнарыяў у нас поўная неразбярыха. Хто павінен іх пісаць? Мне здаецца, што да гэтай справы трэба прыцягнуць усіх, хто жадае. Асабліва работнікаў заводскіх і сельскіх дамоў культуры, якія добра ведаюць мясцоваыя ўмовы, жывуць жыццём працоўнага калектыву. На аснове гэтых сцэнарыяў потым можна было б зрабіць сцэнарый агульны, кваліфікацыйны...

У. Чаркасаў:

— Думка правільная, але ёсць яшчэ адна праблема, я б сказаў, больш сур'ёзная і складаная, чым стварэнне добрага, эмацыянальнага сцэнарыя абраду пасвячэння ў прафесію. Справа ў тым, што ў нас на месцах няма яшчэ пэўнага ўяўлення каго і калі пасвячаць, напрыклад, у рабочыя

падках пасвячаюцца ў рабочыя адразу ўсе (сто — дзве чалівекі) выпускнікі ППТВ, якія толькі ўчора прыйшлі на прадпрыемства.

Р. Трохін:

— Нікога-благага ў гэтым няма. Наадварот, пасвячэнне толькі заахваціць моладзь на добрую працу.

У. Чаркасаў:

— А па мой погляд, усё гэта супярэчыць сутнасці, мэтам і задачам абраду.

Вядома, у прынцыпе кожны юнак ці дзяўчына, які ўступілі ў працоўнае жыццё, павінны мець магчымасць прайсці абрад пасвячэння ў рабочыя. Але заслужыць гэтае права можа толькі той, хто вызначыў сваёй працавітасцю, грамадзянскі актыўнасцю, высокімі маральнымі якасцямі.

Я лічу, што самую актыўную ролю ў правядзенні абраду пасвячэння павінны адыгрываць настаўнікі.

В. Папяляеў:

— Пасвячэнне ў прафесію — не фармальны акт, не мерапрыемства, гэта адна з самых значных мер нашай выхаваўчай работы, бо тымчасова падвышай важнага моманту ў жыцці кожнага маладога чалавека.

Вось чаму ставіцца да ўсяго гэтага трэба з вялікай адказнасцю.

Тут выказваліся розныя думкі, меркаванні адносна та-

го патрэбны ні не дыферэнцыраваны падыход у такой справе, як пасвячэнне ў прафесію. Лічу, што патрэбны. Павінен прайсці пэўны перыяд, я б сказаў, урастання маладога чалавека ў калектыв, каб ён адчуў сябе тут неабходнай часцінкай, жывым яго інтарэсамі, клопатамі, адным словам, набыў пэўныя рысы сацыяльна актыўнай асобы.

Думаю, правільна робяць на Гродзенскім вытворчым аб'яднанні «Азот», заводзе карданых валаў, некаторых іншых прадпрыемствах рэспублікі, дзе пасвячэнне ў рабочы адбываецца пасля набыцця маладымі людзьмі пэўнага працоў-

рель кожнага маладога рабочага.

Р. Трохін:
— Я не выпадкова кінуў рэпліку наконі таго, што пасвячэнне ў рабочыя стымулюе працоўную актыўнасць.

Таму мы лічым, што праз абрад, у дадзеным выпадку пасвячэння ў рабочыя, навішны праходзіць усё. Гэта свайго роду выхавачая мера, якая можа заахвоціць, прымуціць раўняцца на лепшых тых, хто накуль што, магчыма, і не заслужыў звання рабочага чалавека.

Коротка раскажу, як у нас праводзіцца гэты абрад. У маі мы запрашаем на завод вы-

чую сямя, і пытаецца ў настаўнікаў, якія тут прысутнічаюць, ці ёсць пярэчанні. Звычайна іх не бывае.

Потым зачытваецца прысяга, якую за вядучым паўтараюць маладыя рабочыя. У сцэнарый прадугледжаны і выступленні юнакоў і дзяўчат, якія даюць абяцанне высокай пэсці звання рабочага, уручэнне памятных значкоў і падарункаў, прывітанне акцябрата.

Урачыстая частка заканчваецца гукамі глінкаўскай «Слаўся!»

У канцы вечара дэманструецца мастацкі фільм, або наладжваецца канцэрт мастацкай самадзейнасці, аркестр выконвае «Марш камуністычных брыгад».

А. Савіцкі:
— І колькі разоў вы выкарыстоўвалі ўжо гэты сцэнарый?

Р. Трохін:
— Ён нам верна служыць двойчы ў год на працягу ўжо трох гадоў. Да нас часта на ўрачыстасці пасвячэння ў рабочыя прыязджаюць госці, нават з-за мяжы, пераймаць вопыт...

А. Савіцкі:
— Мне здаецца, што такі сцэнарый, паўтараючы шмат разоў, становіцца штампаем, і сама цырымонія, пастаўленая на такім сцэнарый, не можа знайсці водгуку ў сэрцах людзей. Хай сабе задума і не блага на форме, але яе кожны раз трэба напаўняць новым зместам.

А. Сурыновіч:
— Па сутнасці гэта і не абрад. Не трэба блытаць пэўны рытуал з абрадам, які мае больш шырокае паняцце.

А. Савіцкі:
— Успамінаецца такое. У свой час мне давялося пабываць і даволі доўга, на будаўніцтве Брацкай ГЭС... Тады там яшчэ не было ніякіх дамоў і палацаў культуры, наогул добраўпарадкаванага жылля. З усёй нагляднай агітацыі вісеў толькі на скале лозунг — «Тут будзе пабудавана Брацкая ГЭС».

Прыехалі на гэтую гіганцкую будоўлю людзі з розных куткоў краіны. І сталыя людзі, і моладзь. Розны жыццёвы вопыт, розныя характары. Такіх фармальна абрадаў пасвячэння тады не праводзілася. Ва ўсім разе слова «абрад» ніколі не фігуравала. Хаця, па сутнасці, навішкам даводзілася трымаць пэўны экзамен на прафесійна-літаратурную і маральную стабільнасць.

Самыя пачэсныя, важныя прафесіі на будоўлі тады былі прафесіі шафёраў і падрыўнікоў. Помню такі выпадак. Прыехаў дэмабілізаваны з арміі малады шафёр. І вось ветэраны зрабілі яму такое выпрабаванне — на дарозе паклалі некалькі пліт з такім разлікам, каб машына магла праехаць. Толькі шафёр з добрым навыкам, дакладным вокамерам змог бы правесці машыну не зачэпіўшы тых пліт.

— Ну, паглядзім, чаго ты варты, — сказалі сталыя шафёры хлопцу. І той выйшаў з гонарам з гэтага выпрабавання. Потым уся брыгада віншавала яго. Пайшла добрая, задзіўная гутарка, дзе многія ўспаміналі пра розныя выпадкі са свайго багатага жыццёвага вопыту.

Я, вядома, не хачу сказаць: вось вам прыклад, як трэба праводзіць абрады пасвячэння. Хачу толькі папярэдзіць супраць ператварэння іх у фармальны акт, які нікому не патрэбны, акрамя яго арганізатараў.

В. Бандарчык:
— Гэта вельмі слушна. У некаторых уставах ды і на прадпрыемствах усё святы, у тым ліку і абрады (а гэта ж таксама свята, толькі своеасаблівае). Выступленні, аб'яўленне падзяк, уручэнне прэмій, тан-

цы. Няма таго каларыту, паліхроннасці, якія на доўга застаюцца ў памяці. Паслухалі, паглядзелі людзі і размыліся снакойна, на заўтра пра ўсё забыліся.

І яшчэ. Укараненне грамадзянскіх абрадаў не з'яўляецца кампанейшчынай. Бывае, адзін раз правядуць, другі — забудуцца. А тое, што праводзіцца энзадычна — хутка знікае.

С. Ліўшыц:
— Гэта праўда. Толькі сістэматычная работа дае плён. Наша тэхнічнае вучылішча рыхтуе работніц для тэкстыльнай прамысловасці. І мы, літаральна з першага дня, пачынаем рыхтаваць дзяўчат (у нас у асноўным дзяўчаты) да будучай прафесіі. Расказваем ім аб традыцыях базавага прадпрыемства, аб лепшых яго працоўніках.

Хачу адзначыць, як і ў трактарабудавніцкай абрады пасвячэння ў прафесію ў нас праходзіць амаль усё выпускнікі. Праўда, кожны раз мы ўносім у абрад такія-сякія змены, у залежнасці ад кантынгенту навучэнцаў.

Праўда, як тут ужо адзначалася, сам сцэнарый абраду нараджаецца вельмі цяжка. Давялося кампіляваць з розных крыніц, браць тое, што нам падыходзіць. І таму стварэнне дабраўнага калектыва абрадаў прафесіі ў прафесію ў таксама лічу паспелым пытаннем.

І яшчэ адно. Вельмі многае залежыць ад таго, як сустрапаюць, прымуць учарашніх выпускнікоў вучылішча на прадпрыемстве. Павінен сказаць, што на Мінскім тэкстыльным камбінаце моладзь любіць, аб ёй клопаціцца. Маладое напаўненне сустракаюць кветкамі, за ім замацоўваюць самых лепшых, вопытных настаўнікаў. І гэта дае добры плён. Прывяду такі прыклад: наша былая навучэнка Станіслава Паўловіч у мінулым годзе заваявала званне лепшай ткачыцы краіны, яна ўзнагароджана ордэнам «Знак Пашаны».

В. Кавалеўскі:

— Гэта вельмі цікавыя факты. Але я хачу падкрэсліць адну акалічнасць — пераважная большасць маладога напаўнення прыходзіць на заводы і фабрыкі не з прафесійна-тэхнічных вучылішчаў, а пасля заканчэння агульнаадукацыйнай школы. Кантынгент гэты вельмі разнастайны. Ады ідуць, каб набыць нейкі працоўны стаж і потым паступіць у інстытут, другія — каб не сядзець без справы да прызыву ў армію, трэція прыйшлі менавіта на гэты прадпрыемства проста выпадкова і не думаюць тут затрымавацца, калі падвернецца нешта, на іх думку, лепшае.

Ці трэба іх пасвячаць у рабочыя? Думаю, што не. Гэтым можна толькі скампраметаваць абрад пасвячэння.

Тое самае і на вёсцы, дзе на нашых падліках застаецца 15 працэнтаў юнакоў і дзяўчат, якія закончылі школу.

І яшчэ адна дэталю. Мне даводзілася прысутнічаць на абрадах пасвячэння ў прафесію. Здаўляе, што там-сям не разумеюць, не адчуваюць тых якасных змен, якія адбыліся ў нашых працоўных рэзервах. Гэта ў асноўным пісьменныя людзі, а ім чытаюць прапісныя ісціны, уручаюць розныя пасведчанні, інструкцыі, памятки, якія выклікаюць да сябе іранічныя адносіны. Усё трэба рабіць на вялікім рахунку, сур'ёзна.

С. Варанковіч:

— Я не ведаю, якія пасведчанні бачыў Васіль Іванавіч, але пасведчанне, якое мне ўручылі шмат гадоў назад, калі пасвячалі ў культработнікі, я захоўваю і цяпер. Яно для мяне дарагае рэліквія. І думаю, што такія памятныя знакі неабходна ўручаць, інакш рытуал ператворыцца ў звычайны ўрачысты вечар.

У нашым Маладзечанскім раёне, многія грамадзянскія аб-

рады, у тым ліку, і пасвячэнне ў прафесію, даўно атрымалі трывалую прапекту.

Я згодна з таварышамі, якія выказвалі думку, што абрады нельга праводзіць па штампу, што пры нейкай пэўнай аснове трэба іх рабіць разнастайнымі.

На маю думку, у нас няблага ўкараюцца абрады пасвячэння ў хлэбаробаў. Праз гэты абрад праходзіць толькі тыя, хто ўжо зарэкаментаваў сябе ў працы, карыстаецца аўтарытэтам, для каго калгас ці саўгас — родны дом.

Прыязджаюць, паглядзіце, якое хваляванне, душэўны ўздым пануе ў тых хвіліны, калі ветэраны ўручаюць моладзі ў час абраду скрыпачкі з зямлёй — адвечным сімвалам нашага багацця, хлэбаробскай працы. Гэтыя ветэраны з'яўляюцца настаўнікамі моладзі, яны ёй дапамагаюць, вядуць за сабой.

Г. Шведава:

— Так, сапраўды, усіх праводзіць праз абрад пасвячэння ў прафесію нельга. Але, разам з тым, нельга ставіцца да абраду, як да нейкай ўзнагароды за добрую працу, добрыя паводзіны.

Абрадам мы нібы кажам маладому рабочаму, што яму аказана вялікае довер'е быць членам калектыву і яму гэтак довер'е трэба апраўдаць.

Вось чаму так важна абрадам пасвячэння закрануць самыя тонкія струны душы чалавека, усхваляваць яго. Аднымі ж гучнымі словамі мы не выкажам шчырага водгуку.

Выхавачы працэс, як і ўсякі творчы працэс, вельмі складаны. Важна выхавачы ў маладым чалавеку веру ва ўласныя сілы, падтрымаць жаданне быць вартым калектыву. І ў гэтым — галоўная мэта абраду.

Наша сённяшняя гутарка за «круглым сталом» не ставіла мэтай выпрацаваць нейкі рэкамендацый, даць «рэцэпты», як правільна спраўляць абрады пасвячэння ў прафесію.

Разам з тым, як наказала дыскусія, у гэтай справе побач з пэўнымі здабыткамі, ёсць няглыбкая невядомасць пытанняў як тэарэтычнага, так і арганізацыйнага характару.

Па сутнасці, мы дагэтуль не маем адзінага калектыва абрадаў прафесіі, апрабаванай метадыкі правядзення асобных рытуалаў і цырымоній.

Слова тут, у першую чаргу, за вучонымі, якія на аснове глыбокага вывучэння і абагульнення народных традыцый павінны даць навуковае абгрунтаванне новых грамадзянскіх абрадаў.

На жаль, пакуль што амаль не прымяюць удзелу ў гэтай важнай дзяржаўнай справе творчыя саюзы рэспублікі. А без данамога пісьменнікаў, кампазітараў, мастакоў нельга, відаць, стварыць на-сапраўднаму эмацыянальна-папоўненага, зместаўнага сцэнарый абраду.

За «круглым сталом» разглядалася некалькі брашур на метадыку правядзення новых грамадзянскіх абрадаў. Выдадзены яны больш чым сціпла, ратапрынтным спосабам. Відаць, наспей час мець зборнік абрадавых рытуалаў, цырымоній, вершаў, песень, эскізаў адпаведных сімвалаў, эмблем, плакатаў і г. д.

Удзельнікі пасяджэння выказалі, на думку рэдакцыі, шэраг справядлівых крытычных заувагаў на адрас Рэспубліканскага савета па грамадзянскіх абрадах. Ён яшчэ не стаў сапраўдным цэнтрам, які павінен накіроўваць усю работу па стварэнні і ўкараненню новых свецкіх грамадзянскіх абрадаў.

Рэдакцыя лічыць гэтую гаворку не заканчонай і запрашае нашых чытачоў абмяняцца думкамі на ўсіх закрутых пытаннях на старонках нашай газеты.

Гутарку запісаў
Р. БАКУНОВІЧ І М. ЗАМСКІ.

Моцная дружба звязвае маладога фрэзероўшчыка Мінскага маторнага завода Андрэя Івануху, якога на даўна пасвяцілі ў рабочыя, і яго настаўніка Мікалая Карцеля.

Фота Ул. КРУКА.

нага стажу. І калі ён удастоены гонару называцца высокім імем — рабочы, гэта значыць ён вытрымаў пэўны экзамен на грамадзянскую сталасць і яму можна даверыць многае.

Інакш і нельга. Уявіце сабе такую складаную вытворчасць, як хімічную, дзе з прафесійна-навыковым уменнем павінны спадучацца і высокая сямдасць, арганізаванасць, самадyscyпліна і г. д.

Так, паўтараю, пасвячаць у прафесію трэба самых лепшых.

А. Асіпенка:

— Пасвячэнне ў прафесію накладвае вялікую адказнасць не толькі на маладога чалавека, але і на тых, хто прымае яго ў свой калектыв. А ці не бывае, часам, што цырыманія праведзены, як кажуць, на вышні — з аркестрам, прамовамі, песнямі, а літаральна на заўтра пра чалавека, якому ўсё гэта пасвячалася, і не ўспамінаць...

В. Папяляеў:

— Бывае і так. Вось чаму так патрэбны, неабходны інстытут настаўніцтва. У нашай рэспубліцы налічваецца сёння звыш 40 тысяч настаўнікаў, якія свайго вопыт, веды, свае высокія маральныя, жыццёвыя крытэрыі перадаюць маладому навадзены. Вось яны, настаўнікі, разам з партыйнымі, камсамольскімі і прафсаюзнымі арганізацыямі і павінны ўздымаць над свайго нагляд, апеку, кан-

траснага спецыяльнага ГППВ, знаёмім іх з цэхамі, будучай работай, музеем працоўнай славы. Потым яны ідуць у наш Палац культуры на ўрачысты вечар, дзе перад юнакамі выступаюць ветэраны, прадстаўнікі грамадскіх арганізацый. Нарэшце мы запрашаем іх у аддзел кадры, каб там аформіцца на работу...

Але асноўны абрад пасвячэння ў рабочыя адбываецца ў снежні, калі юнакам прысвоены ўжо першы працоўны разрад.

Пра гэты ўрачысты дзень загадзя аб'яўляе шматтыражка прадпрыемства, заводскае радыё.

Ля ўваходу ў палац маладых рабочых гасцінна сустракаюць на-святочнаму апранутыя хлопцы і дзяўчаты, якія запрашаюць прапесці ў фая, дзе гучыць музыка, танцуюць пары, праводзіцца гульні, віктарыя «Ці ведаеце вы свой завод».

Пад гукі песні «Широка страна моя родная» і сігнал фанфар «Слухайце ўсе!» удзельнікі веча запраняюць у глядзельную залу. Вядучы чытае вершы аб працоўным гонары, маладым задоры, аб родным заводзе. Ветэраны працы раскажваюць пра гісторыю прадпрыемства, пра яго лепшых людзей.

Уносіцца сцяг завода. Вядучы зачытвае прозвішчы тых, каго прымаюць сёння ў рабо-

У ВІЦЕБСКУ прайшоў III заключны тур Усесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных. Гэта — важная падзея ў культурным жыцці Прыдзвінскага краю.

Глядзельная зала музычнага вучылішча. Там выступалі аркестры і ансамблі народных інструментаў.

...Закувала зязюля. Міжволі лічыць адзіны два, тры... разы. Нямела, нетаройка палілася ў залу мелодыя добра знаёмай песні «Ой, не кукуй, зязюленька, рапа». Пяшчотна, ласкава гучаць цымбалы, чуйна вядуць трапяткую мелодыю баяны, ненаўторную акрасу надаюць аркестру дудкі і нават звычайныя драўляныя лыжкі. І песня, як пісаў Генадзь Бурэўкін, «то ад шчасця захлынецца, то зойдзецца ў душы схаваным болям, такім салодкім і такім пяшчэрным, аж закіпаюць слёзы на вачах».

З тонкім лірызмам, дунэўнай ценлівацю выканаў вядомы ў рэспубліцы народны цымбальны аркестр Груздаўскага сельскага клуба Пастаўскага рэіона «Каласную сюіту». Твор гэты варта асаблівай увагі.

Мелодыі для сюіты запісаны ў родным калгасе «Рассвет», дзе жывуць і працуюць музыканты — паяльоды, жывёлаводы, механізатары. Апрацаваў іх вялікі энтузіяст народнай музыкі, выкладчык Віцебскага музычнага вучылішча заслужаны настаўнік БССР (ён і дырыжыраваў аркестрам) Якаў Нікіцін. У яго ж апрацоўцы прагучалі ў канцэрце «Груздаўская вясельная», «Мазурка», «Танцавальная сюіта», мелодыя якой найграма Пятром Рагінем.

Выступленне аркестра спадбалася і членам журы, і шматлікім слухачам, якія дапаўна запойнілі канцэртную залу вучылішча.

Цымбальнаму калектыву ўжо 18 гадоў. Добра, што яго кіраўнік Пётр Рагіня дае пра будучыню аркестра. Пры ім створана дзіцячая студыя цымбалістаў, заняткі якой наведваюць 40 вучняў. Юныя музыканты вучацца спазнаваць характар народных мелодый, блізкіх і аразумелых ім.

У Груздаве ў кожнай хаце музыкі. Так павялося здавён, гэтай традыцыі і сёння трымаюцца тут. Граюць у аркестры цэлыя сем'і: Міцкевічы, Крывенскі, Рагіні — бацькі, дзеці, сваякі.

Што і казаць — калектыву знакаміты. Паспехі гэтага самабытнага аркестра адзначаны 16 граматамі і 10 дыпламамі на розных аглядах і творчых конкурсах. Аснову рэпертуару аркестра складаюць творы беларускай народнай музыкі. І Якаў Нікіцін, і Пётр Рагіня паказваюць прыклад беражлівага стаўлення да народнай музыкі, умеюць падслухаць яе і на вяселлях, ігрышчах, сямейных святах, у клубе і педзе ў полі, а то і проста ў землякоў сваіх — людзей старэйшага пакалення, якія ў памяці захоўваюць незлічоныя скарбы народнага меласу.

Як вядома, на-рознаму ставіцца ў нас да фальклору. Адны лічаць, што трэба захоўваць творы ў такім выглядзе, якія ўбачаны, запісаны, ці пачуты. Другія трымаюцца іншай думкі. Маўляў, і народная песня, і народны танец, і інструментальная музыка — жывы арганізм. Гэта — не помнік архітэктуры і не музейны экспанат, паленшыць і выправіць які нельга.

Нам здаецца, што не трэба быць катэгарычнымі ў гэтай справе. Права на жыццё маюць творы і ў адвечным іх гучанні, і ў сучаснай аранжыроўцы. Гэта пацвердзілі выступленні самадзейных артыстаў. Цудоўна прагучаў фальклорны дуэт Пугляўскага сельскага клуба Аршанскага раёна ў складзе Матруны Магер і Васілісы Шчарбаковай. Іх самабытны рэпертуар — старадаўняя беларуская народная песня «Польце, маё поле» і абрадавая «Калядкі» ўсхвалявалі сваім характаром. Жанкі спявалі без суправаджэння.

Пераважная ж большасць харавых і танцавальных нумароў падавалася ў канцэртах з нэўнай апрацоўкай. Так, напры-

клад, у рэпертуары лепшых народных хораў вобласці (Шэрабродскага і Вымпіяскага СДК Міёрскага і Віцебскага раёнаў, саўгаса «Тураўляніскі» Полацкага раёна, Віцебскай фабрыкі «КІМ» і інш.) пераважалі народныя песні ў апрацоўцы савецкіх кампазітараў.

Гэтыя людзі ледзь не з каляскай чулі ад маці народную песню і таму зна гучыць у іх выкананні шчыра і натуральна. На жаль, у рэпертуары названых калектываў не было нічога называецца адкрытыя, — дагэтуль невядомых або мадавадомых песень. Гэта засмучае.

Сёння цікаваць да народнай творчасці значна ўзраста. Таму трэба, каб прапаганда лепшых здабыткаў фальклору пачыталася ўжо ў школах. На жаль, многія нашы вучні, атрымаўшы сярэдняю адукацыю, так і не далучыліся да хараста народнай паэзіі, песні.

На парадак дня трэба ставіць вытанне

ханіямся аднымі і тымі ж калектывамі, не заўважаючы новыя, маладыя, якія вызначаюцца высокім выканаўчым майстэрствам. А радаванца ж трэба кожнаму нарастку, свежаму маладому голасу, кожнай красачцы ў багатым, суквецці народных талентаў.

Віцебшчына ў гэтых адносінах, калі можна так сказаць, стаць на правільным шляху. З зайдроснай настойлівасцю і цярдлівасцю, крок за крокам калектывы абласных дамоў народнай творчасці і мастацкай самадзейнасці, абласное ўпраўленне культуры і абсаўпроф, многія раённыя, гарадскія аддзелы культуры і клубныя ўстановы пры актыўнай зацікаўленасці і дапамозе мясцовых партыйных, савецкіх і прафсаюзных арганізацый не без поспеху ўздымаюць новыя пласты на яшчэ не крапутай цаліне народнага мастацтва. Заўважу: магчыма, ці тут сапраўды неабмежаваныя.

Слова ўдзячнасці заслужыў аркестр

З В Ы Т О К А Ў Н А Р О Д Н Ы Х

Спявае фальклорны дуэт Пугляўскага сельскага клуба Аршанскага раёна ў складзе М. Магер і В. Шчарбаковай.

Фота Л. МЕННЕРТА.

аб шырокай і ўмелай прапагандзе народнага меласу, прапагандзе кудлівакванай, змястоўнай і цікавай. Самая ж дзейная прапаганда — гэта жывы паказ, жывое выкананне лепшых узораў народнай песні, музыкі і танца як на самадзейнай, так і на прафесійнай сцэне. Да ўсяго, можа, варта шырэй практыкаваць запісы ўзораў народнай творчасці на грамплацінкі. Не кожны раз можна пачуць любімую песню на радыё, у перадачах на тэлебачанні, а вось дома, у сям'і, «пракруціць» пласцінку можна часцей. На жаль, тыраж гэтых запісаў усё яшчэ надзвычай абмежаваны.

Дзіўна, але факт: мы часта знаходзімся ў палоне інерцыі — з году ў год за-

народных інструментаў Казанскага сельскага клуба Браслаўскага раёна. Вялікі аматар музыкі, выкладчык мясцовай школы С. Кабайла стварыў ансамбль народных інструментаў. Спачатку на рэпетыцыі прыходзіла 15 чалавек, але хутка ахвотнікаў іграць у ансамблі павялічылася і давалася аркестр падзяліць на дзве часткі: фальклорны ансамбль, у якім іграюць дарослыя музыкі ад 35 да 70 гадоў, і маладзёжны аркестр народных інструментаў, які аб'яднаў 65 юных аматараў музыкі. Яго база — сельская васьмігодная школа, дзе кожны друі вучыцца іграць у аркестры. Сур'ёзнае стаў-

ленне да вучобы, удумлівы падбор рэпертуару (творы аб Леніне, партыі, Радзіме, народныя мелодыі і танцы, класічныя творы) далі плён. Аркестр іграе без нот, а гэтага дамагаюцца аматарскаму калектыву, як вядома, цяжка.

Сюрпрызаў у канцэрце, дзе выступалі аркестры і ансамблі народных інструментаў вобласці мелася нямагла. І першы сярод іх, бадай, сустрэча з ансамблем гусліроў Віцебскага культасветвучылішча. Адрэзу прыгадаўся купалаў гуслір з паэмы «Курган», песні-думы якога за сэрца ханалі. А тут на сцэну зыйшлі аж 15 гусліроў — навучэнцаў і педагогаў вучылішча. Кіруе унікальным калектывам педагог Ганна Кавалёва. Звон-песня жывучых гусліроўных струн адрэзу запалаціла і зачаравала залу. У рэпертуары ансамбля — апрацоўкі беларускіх і рускіх народных танцаў і песень, творы савецкіх кампазітараў.

Парадавалі і маладыя калектывы, якія парадзіліся ў час фестывалю або крыху раней. Яны захпляюць сваёй маладосцю, запалам, шчырай улюбённасцю і адданасцю мастацтву. Няхай яны не дасягнулі яшчэ высокага майстэрства, не набылі творчай сталасці, але, што не кажаме, гэта калектывы вельмі перспектыўныя.

«Яблышка» — так паэтычна названы вакальна-танцавальны ансамбль Гарадоцкага раённага Дома культуры — калектыву-спадарожніку народнага ансамбля песні і танца «Маладосць» Палаца культуры ўпраўлення бытавых паслуг Віцебскага аблвыканкома. Мастацкі кіраўнік ансамбля «Маладосць» заслужаны дзеяч культуры БССР Іван Серыжаў-паставіў у калектыве беларускі карагод «Яблышка», «Малюнкі з мясцовых кадрыляў», вакальна-харэаграфічную кампазіцыю «Лён».

Ну, а як сябе паказалі на III туры фестывалю ветэраны, якім прысвоена высокае званне народных. Першае слова пра ансамбль песні і танца «Маладосць» — маладзёжны сярод гэтай кагорты калектываў самадзейнага мастацтва Віцебшчыны. Яго хору ўласціва самабытная манера спеваў, высокае выканаўчае майстэрства, разнастайны рэпертуар (хормайстар ансамбля Ф. Сяржанаў, кіраўнік аркестравай групы А. Бардулёў). Парадавалі сваім майстэрствам і танцоры. Нястомны ў бясконцых вандроўках па вобласці ў пошуках новых узораў народнай харэаграфіі Іван Серыжаў. А хто шукае, той знаходзіць. Вельмі цікава задуманы і пастаўлены ім імклівы, іскрысты беларускі танец «У Езярніцы на ігрышчы» і фальклорны «Груздаўская Гуся-Сюся». Як яны аздобілі канцэрт калектыву, уилёўны ў вянок народнага танца яшчэ два дзіяменты чыстай вады!

І як тут не пагадзіцца з даўняй высновай: выток патхнення — народная творчасць. Хто трымаецца гэтай цяжкай дарогі, таму непазбежна будзе спадарожнічаць поспех.

Цесна звязалі сваю творчасць з народнай харэаграфіяй ансамблі танца «Лявоніха» і «Колас» (мастацкія кіраўнікі і балетмайстры Л. Барадзюлькі і заслужаны дзеяч культуры БССР А. Парніной). Народныя ансамблі не патрабуюць асаблівай рэкамендацыі, іх ведаюць у рэспубліцы і за яе межамі. Л. Барадзюлькі прапанаваў увазе членаў журы, шматлікіх глядачоў беларускія танцы «Талкуша» і «Танатуха», коласаны — беларускі народны танец «Чачотачка». Гэта найбольш цікавыя і ўдалыя настаноўкі з вялікай канцэртнай праграмы, падрыхтаванай калектывамі да III туру фестывалю.

Можна было яшчэ шмат расказаць і пра выступленні іншых калектываў: акадэмічныя хоры і ансамблі, салістаў-вакалістаў народнага і акадэмічнага плана, духавых аркестраў, народных тэатраў і драматычных калектываў, агітбрыгад і чытальніцаў. У кожным жанры былі свае здабыткі. Калі падумаваць вялікую работу, праведзеную на Віцебшчыне, то на мове сухіх лічбаў гэта будзе выглядаць так: у III заключным туры фестывалю ўдзельнічала каля 140 калектываў і індывідуальных выканаўцаў, а ўсяго звыш тысячы аматараў самадзейнага мастацтва.

Уважліва бачым масавасць у развіцці мастацкай самадзейнасці. У аматарскія калектывы прыйшло многа новых удзельнікаў. Галоўнае цяпер замацаваць заваяванае і рушыць далей на шляху ўдасканалвання майстэрства, узбагачэння рэпертуару.

Я. КАЛЯДА.

ПАЧНЕМ з лічбаў. Паводле звадка Міністэрства культуры БССР у 1976 годзе на сценах рэспублікі ігралася 37 спектакляў для дзяцей і юнацтва ў дарослых тэатрах і 48—у дзіцячых. Было дадзена каля 2.000 прадстаўленняў для дзяцей. Самі па сабе гэтыя лічбы не канчатковыя па той прычыне, што не вызначаны рамкі спектакля для дзяцей. У дарослых тэатрах паказваюць «Несцерку» і «Паўлінку», «Навальніцу» і «Багню», якія ідуць на ранішніх паказаннях, — класіка, уключаная ў школьную праграму. Але ж гэтыя самыя «Паўлінка», «Несцерка», «Навальніца» фігуруюць і ў іншых справах, калі мы гаворым пра пастаноўку твораў беларускіх аўтараў, пра пастаноўку класікі і г. д. Фактычна дзіцячыя спектаклі-ранішнікі ў дарослых тэатрах рэспублікі адны і тыя ж і іграюцца шмат гадоў. Гэта казкі папштаат такіх, як «Пунсовае кветачка», «Беласнежка і сем гномаў», «Ляпі-самаскокі», «Іыла-была сыраежка», «Драўляны кароль», «Зачараваная прынцэса», «Алёнушка і салдат»...

Пераважна п'есы перакладныя. З беларускага фальклорнага багацця тэатры накуль што чэрпаюць мала. Арыгінальная драматургія для дзяцей дала сцэне ў мінулыя гады «Мядовы месяц» К. Губарэвіча, «Чаму ж нам не пець» Я. Купалы і М. Чарота, «Экзамен на восень» І. Шамякіна і «На ўсіх адна бяда» П. Макаля, дзве п'есы для тэатра лялек А. Вярцінскага. У розных ляльчых тэатрах рэспублікі ідуць п'есы В. Вольскага. Вось і ўвесь наш актыв. Да таго ж ён складаецца з пастановак, зробленых некалькі гадоў назад. Не багата!

Да ліку п'ес, якія заслужваюць увагі і павінны вярнуцца на сцэну, я адношу наступныя: «Чароўная дудка» В. Вольскага, «Сярэбраная табакерка» З. Бядулі, «Папараць-кветка» І. Козела, «Дай вады, калодзеж» П. Макаля, «Марат Казей» В. Зуба, «Гаўрошы Брэсцкай крэпасці» А. Махначы, «Юныя мсціўцы» А. Гутковіча і У. Хазанскага, «Экзамен на восень» і «Дзеці аднаго дома» І. Шамякіна, «Палёт» і «Чырвоны губернатар» Ул. Мехава, «Дзякуй, вялікае дзякуй» А. Вярцінскага. Хай бы з гэтымі п'есамі браў для творы і дарослыя тэатры, якія закліканы мець у сваім рэпертуары п'есы для дзяцей і юнацтва.

Спектаклі для дзяцей на законах педагогікі ствараюцца з улікам узроставага развіцця гледачоў. Яны дзеліцца на тры групы: інсцэніроўка казак і твораў, якія ўваходзяць у традыцыйнае кола дзіцячага чытання (паказваюць на сцэне жывых герояў знаёмых кніг), рамантычныя сюжэты з моцнымі характарамі, адлюстраванне сучаснага жыцця дзяцей (ранішні абуджэнне грамадскіх інтарэсаў, пашырэнне кругагляду, узмацненне цікаўнасці да дакладных навук, праблем маралі).

Кожны спектакль услед за п'есай павінен мець свой канкрэтны ўзроставы адрас.

Ні ў адным тэатры няма таго, што ёсць у дзіцячым, — гэта захваленне залы, неасрадчасць, бурная рэакцыя, саўдзел сапраўдны, а не ўяўны. Вось гэты скарб трэба ўмець скарыстацца. Ім, дзецім, няважна як, важна — што адбываецца на сцэне. За гэтай палкай адказвае тэатр. Бо яго выбар, густ, культура павінны быць бездакорнымі. А вось за гэта «што адбываецца» ў адказе драматургі. Трэба ўздзейнічаць на свайго гледача яму ж даступнымі сродкамі, карыстаючыся яго ўласнай мовай.

Спецыфіка ўспрыняцця малодшых гледачоў дывіце аўтару свае законы. Але трэба ўсім сэрцам адчуць і зразумець, што гэта не прымітывізм, не ўступка някэмлівым, не грубае агаленне маралі, гэта — мастацтва. Дзіцей нельга надманваць, яны не павінны здагадвацца, што іх будуць вучыць маралі. У гэтай сувязі звярну ўвагу на папулярную ў нашай дзіцячай драматургіі памылку — няўменне будаваць дзеянне.

Прыклад. Мне вельмі падабаецца п'еса А. Вярцінскага «Скажы сваё імя, салдат». Высакародная тема, цікавае вырашэнне, нечаканы фінал і, на жаль, поўная адсутнасць унутранага сюжэцкага дзеяння. Тэатр спрабуе кампенсавать яго сваёй пастаноўкай, але робіць ён гэта не зусім удала. Спектакль усё-такі застаецца ўнутра-

на статычным. У такіх выпадках, мне здаецца, павінна быць сур'езнае сумеснае супрацоўніцтва рэжысёра і драматурга. Актывная дапамога тэатра працягваецца ў тым, каб аўтар зрабіў усё сам. Я сачыла за рознымі этапамі работы тэатра юнага гледача над п'есай А. Махначы «Гаўрошы Брэсцкай крэпасці». Шкада, што спектакль цяпер няма ў рэпертуары тэатра. На маю думку, рэжысёр Р. Баравік зрабіў усё магчымае, каб сцэнічны твор быў цікавы, пачынаючы менавіта з пошуку драматычнага дзеяння. Кавалкі тэксту былі перакампанаваны і сам тэкст узбагачаны рэжысёрскай фантазіяй, пастаноўчымі сродкамі. «Гаўрошы...» хвалявалі, бо на сцэне адбываліся падзеі і ў іх былі ўцягнуты юныя героі.

СКЛАДАНЫ шлях тэатра і драматурга адзін да аднаго і няпростыя іх узаемаадносіны, калі гаворка заходзіць пра калектыўную творчасць. Стварэнне спектакля для дзяцей — менавіта такая калек-

тыўная творчасць. Нельга скідаць з рахункаў і пытанні самалюбства і славалюбства: маўляў, хто ўсё-такі павінен быць галоўным («аўтар» або «тэатр»). Думаецца, цяпер ёсць усё аб'ектыўныя ўмовы для плённага супрацоўніцтва пісьменніка і тэатра.

Сур'езнае супрацоўніцтва аўтара з рэжысёрам Л. Тарасавай, — В. Эрыным, Р. Баравіком пайшло на карысць п'есам і спектаклям у «Палёце» Ул. Мехава, «Снім снезе» Я. Шабана, «На ўсіх адна бяда» П. Макаля, якія ставіліся тэатрам юнага гледача.

Таццяна АРЛОВА

НЕ ПАДМАНВАЦЬ ДА ВЕРЛІВЫХ!

НАТАТКІ ПРА ДРАМАТУРГІЮ ДЛЯ ДЗЯЦЕІ

тыўная творчасць. Нельга скідаць з рахункаў і пытанні самалюбства і славалюбства: маўляў, хто ўсё-такі павінен быць галоўным («аўтар» або «тэатр»). Думаецца, цяпер ёсць усё аб'ектыўныя ўмовы для плённага супрацоўніцтва пісьменніка і тэатра.

Сур'езнае супрацоўніцтва аўтара з рэжысёрам Л. Тарасавай, — В. Эрыным, Р. Баравіком пайшло на карысць п'есам і спектаклям у «Палёце» Ул. Мехава, «Снім снезе» Я. Шабана, «На ўсіх адна бяда» П. Макаля, якія ставіліся тэатрам юнага гледача.

З даўніх часоў вядома, што сцэна любіць твор не толькі агучвае і робіць бачным, але і тыражыруе. Кожны сённяшні глядач заўтра стане расказчыкам аб тым, што ён бачыў на сцэне! Ды і сам працэс работы над спектаклем так захапляе, што аўтар пасля першай спробы амаль абавязкова шукае новай сустрэчы з тэатрам.

Я разумею, не ўсе пісьменнікі могуць адолець сілу інерцыі — звычку працаваць у пэўным жанры. Палохае спецыфіка зусім іншага віду літаратуры. Гэта, вядома, сур'езная перашкода. Але чаму б не пачаць з больш простых і дасугных задач? Хоць бы са стварэння інсцэніровак для тэатра на сваіх «чужых» праявіцях і пазычальных кніжках, якія спадбаліліся дзецім?

Яны скарбы цудоўных дзіцячых кніг! Няўжо рукі не свярбаць прыставаць іх для тэатра? Ва ўсесаюзным маштабе маем выдатныя прыклады — «Звычайную гісторыю» І. Ганчарова інсцэніраваў В. Розаў, «Маладую гвардыю» А. Фадзеева — А. Алексін. На сцэне абодва праявіцчыя творы атрымалі прынцыпова новае гучанне.

Мне думаецца, што ў сённяшнім беларускім тэатры юнага гледача могуць цікава прагучаць Янка Маўр і Міхась Лынькоў, Павел Кавалёў і Васіль Вітка, Эдзі Агняцет і Алена Засілевіч. У кожнага з іх на рахунку інсцэніроўкі на радыё і тэлебачанні, першыя спробы ў кіно. Дынамічныя сюжэты, унутраная канфліктнасць іх твораў, актуальнасць тэматыкі цалкам адпавядаюць дзіцячаму тэатру.

Такая ўжо натура ў дзіцяці, што ў душу яго западае перш за ўсё яркае, маляўнічае, займальнае: «цікава» ці «нецікава» — гэта для яго ледзь не самыя галоўныя крытэрыі. І навушчы чаму-небудзь юнага гледача можна, толькі зацікавіўшы яго светам сцэны. Самы надзейны ход для гэтага — казка. Таму і ідзе так многа казак у нашых дзіцячых і дарослых тэатрах. Сёння востра паўстала пытанне аб праблемах так званай сучаснай сцэнічнай казкі, не той, што прэзідзевятае царства, а пра больш блізкую рэчаіснасць. Тут ёсць удзельнікі, але справа гэта прынцыпова

новай. Для дзяцей 6—9 гадоў казка ў канкрэтнай, жывой і захапляючай форме раскрывае паняцці «добра» і «зла». Прычым у казачным матэрыяле часам скрыта тая ўнутраная дынаміка, без якой няма і не можа быць драматургіі як віду літаратуры. Казкі ж, як азбука, закладваюць першыя элементарныя паняцці маралі.

Пастаноўка многіх дзіцячых п'ес у дарослых тэатрах, па сутнасці, загадзя асуджана на няўдачу. Тэатры сёння пры фарміраванні трупы практычна адмовіліся ад акцёраў на ролі «травесці». Дзіцей няма ў сучасных дарослых п'есах. Драматургі перасталі ўключаць малых і надлеткаў у ліч дзейных асоб. У многім гэта тлумачыцца тым, што сённяшні глядач — і дарослы, і маленькі — траціць давер да хлопчыкаў, калі даведваецца, што гэта пераапранутая цётка. Але ж здарэцца так, што дзеці ўсё-такі патрэбны для спектакля. І рэжысура ў такіх выпадках лічыць за лепшае запрасіць у спектакль дзяцей («Характары» ў Акадэмічным тэатры імя

Янкі Купалы, «Сымон-музыка» ў Дзяржаўным тэатры імя Якуба Коласа) або маскіраваць актрысу хітрай мізансцэнай («Удовін дом» у купалаўцаў). Сцэна цяпер, сціраючы традыцыйныя ўяўленні аб акцёрскіх амілуа, найбольш жорстка «расправілася» з травесці. Але ж актрысы такога плана ёсць, іх выпускаюць тэатральныя ВНУ. Праўда, шлях ім цяпер адкрыты толькі ў дзіцячым тэатры.

Вядома, гэта стварае пэўныя цяжкасці пры пастаноўцы дзіцячых спектакляў у дарослых тэатрах. І выйсце, натуральна, толькі адно — казкі. Гэта амаль заўсёды адушына для акцёрскай моладзі. У «капусніцкай» форме казкі можна і пасвавольці, паспяваць, правяршыць пластыку. Але ці не малавата гэтай прадукцыі ў нашых дарослых тэатрах? Нашы сталічныя калектывы — Акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы і Рускі тэатр БССР імя М. Горкага — вось ужо другое дзесяцігоддзе іграюць на ранішніх паказаннях «Пунсовую кветачку» і «Івана ды Мар'ю». Гэта ўжо толькі прагон старых спектакляў...

А для падлеткаў таксама можна ж ствараць сіламі маладых акцёраў цікавае відовішча! Аднак нашы дарослыя тэатры вельмі пагардліва ставяцца да гэтай узроставай катэгорыі — да падлеткаў.

Сявецкі тэатр упершыню стварыў «падлеткавую» драматургію. І што, напрыклад, датычыць героіна-патрыятычнай тэмы, то ў беларускіх драматургаў тут асабліва

заслугі. Ёсць у нас п'еса І. Шамякіна «Дзеці аднаго дома», А. Махначы «Гаўрошы Брэсцкай крэпасці», ёсць п'есы пра Марата Казей, пра Дзяржынскага, пра падпольшчыкаў Обалы. Цікавую спробу раскрыць героіна-патрыятычную тэму на прыкладзе сучаснай казкі зрабіў А. Вярцінскі. Усім гэтым п'есам даў пуцёўку ў жыццё дзіцячы тэатр. На жаль, дарослыя тэатры імі не зацікавіліся. І немагчыма зразумець, чаму пры фарміраванні рэпертуару ранішнікі загадзя забяспечваюцца якой-небудзь старой казкай, а не новай дзіцячай п'есай свайго аўтара, з якім цікава было б працаваць...

Сцэна заклікана гаварыць аб выхаванні элементарных маральных норм — дабрата, павагі, вернасці дружбе, вернасці слову; тэатр не мае права ні на хвіліну забываць, што побач з намі растуць дзеці, якія ненавідзяць хлусню, пустаслоўе, фарысейства і крыўдушнасць. Вось удзячнае асяроддзе для раскрыцця вялікіх тэм! Падлеткі вызначаюцца, акрамя сваіх вялікіх і малых «грахоў», здзіўляючай якасцю: тым, хто змяніў ім у малым, яны не навераць больш ніколі. Я думаю, гэта якасць — не проста ўзроставае асаблівае. Гэта — высакароднае завячванне нашага грамадзянскага выхавання. Упэўнена, што ў кожным дзіцячым тэатры павінен быць спектакль аб гонары, аб выпрабаванні сумлення маладога чалавека на трываласць яго маральных прынцыпаў. Аб яго адносінах да жыцця расказваецца ў спектаклях тэатра юнага гледача «Экзамен на восень», «Сніг снег», «Маладая гвардыя», «За ўсё добрае — смерць». Юнацтву адрасавана «Драма праз лірыку». Тут распрацоўваецца адна з традыцыйных тэм — абстрактна устарэлых форм выхавальнай работы.

Рэцыдывы казёншчыны і фармалізму, якія мы выганяем з нашага грамадскага жыцця, асабліва нецярпimy ў школьнай, студэнцкай, камсамольскай рабоце. Вось гэта б асвятліць агняныя рампы! Калісьці цудоўную п'есу «Пузыркі» ставіў тэатр юнага гледача, і варта было б заахваціць беларускіх пісьменнікаў, знаўцаў сённяшняга школьнага жыцця, каб яны далі творы на гэтую тэму.

ЛЮДЗІ, якія робяць мастацтва для дзяцей, нисудць вялікую адказнасць перад краінай. З вышнімі гэтай адказнасці мы і павінны пагледзець на справу.

Працаваць з сённяшнімі падлеткамі і пават з маленькімі дзіцяцамі, бо час няспынна ставіць новыя і новыя праблемы (скажам, матэрыяльны дабрабыт і духоўная падрыхтаванасць да яго разумнага скарыстання). Дзеці атрымліваюць інфармацыю аб жыцці ў большай колькасці, чым мы ў іх узросце. І ўсё ж працаваць для такой аўдыторыі не толькі цяжка, а і цікава. Магчыма, у гэтым асяроддзі найбольш адчувальнай бывае эфектыўнасць уплыву літаратуры (п'еса) і мастацтва (сцэна) на малых, на падлеткаў, на юнакоў. Дык адкроем плагбаум новым творам для тэатра аб іх і для іх!

Беларускі тэатр юнага гледача паказаў прэм'еру спектакля «Партызанская зена» па п'есе К. Губарэвіча. Пастаноўка Р. Баравіка, рэжысёр У. Курловіч, мастацкае афармленне У. Гардзеевіч. На здымку — сцэна са спектакля. У ролі Федзі — артыстка З. Паўлоўская, Данілікі — артыстка Н. Венядзіктава.

РЭСПУБЛІКАНСКАЯ выстаўка народнага і самадзейнага мастацтва ў Мінскім Палацы мастацтваў закрылася, але ў наведвальнікаў надоўга застанецца ў памяці яркае ўражанне ад знаёмства з разнастайнымі на творчым багаццю народнымі талентамі. Гэта было сапраўднае свята народнага мастацтва, і хочацца выказаць сардэчную ўдзячнасць усім арганізатарам выстаўкі.

Экспазіцыя раскрывала ўсю шматграннасць жанраў — жыванісу, ткацтва, керамікі, інкрустацыі, чаканкі, саломкі, драўлянай скульптуры. Кожны з раздзелаў быў настолькі багаты, што дае падставу для сур'ёзнай творчай размовы аб народным мастацтве і яго далейшым развіцці.

Возьмем, напрыклад, традыцыйную ў беларускім народным мастацтве драўляную скульптуру, якая пасля жыванісу займала ў экспазіцыі выстаўкі, бадай, першае месца.

Праўда, шкада, што пры ўсім багацці і разнастайнасці экспанатаў гэтага раздзела, у ім было прадстаўлена не ўсё самае лепшае, што ёсць сёння ў народнай творчасці. У «хатніх музеях» разьбяроў ёсць безліч твораў, якія зрабілі б гонар любой выстаўцы. Зрэшты, памеры экспазіцыі ўсё ж абмежаваныя, і ўжо добра тое, што творы, якія экспанаваліся на выстаўцы, выяўлялі найбольш тыповыя творчыя тэндэнцыі ў народнай драўлянай скульптуры.

Адна з іх — творчая пераемнасць. Поруч з творамі старэйшых майстроў — А. Пунко, В. Альшэўскага, І. Лука, С. Быка, М. Ерафеева, С. Шаўрова, А. Міхееўкі і іншых, экспанаваліся не менш цікавыя работы маладых мастацтвам воніцы разьбяроў — В. Луцэвікі, М. Кавалёва, В. Пучкова, В. Фёдарова, С. Юркевіча, А. Багамольнава і многіх іншых. Яны не толькі скарысталі традыцыі старэйшых, але шмат у чым пераасэнсавалі іх, надаўшы сваім творам сьмелыя адзнакі сучаснасці.

Яшчэ не так даўно ў творчасці асобных разьбяроў можна было заўважыць схільнасць да механічнай пераймальнасці ўзораў прафесіянальнага мастацтва ці фатаграфіі. Гэтая ж выстаўка вызначалася імёнамі вобразнасцю мыслення народных мастакоў, калі не браць пад увагу невялікую колькасць работ, якія спраўдліва можна аднесці да копій з прафесіянальнага мастацтва.

Вобразнасць мастацкага мыслення, своеасаблівы бачанні былі ўласцівы ўсім лепшым творам народнага разьбярства. Найбольш выразна гэта праявілася ў

работах на гераічныя тэмы. Нельга праігнараваць кампазіцыі «Паўстанне ў Івянцы» А. Пунко. Дынамічны вобраз паўстанца. Узнятыя ўгору рукі са сцягам, напружаная фігура, поўная імпрэсіі, надкрэслваюць яго несакрушальную энергію.

Кампазіцыя А. Пунко — гэта вобраз-сімвал рэвалюцыйнай барацьбы.

А колькі жыццёлюбства ў творах, зробленых на матывах народнага побыту,

народных разьбяроў за апошнія гады надзвычай вырасла. Сёння іх ужо не задалавалі жанр статычнага партрэта, фіксацыя застыглай позы, перухомасці. Вобразнасць набыла актыўнасць, дынамічнасць. У кампазіцыі мастак, як правіла, шукае дзейныя сюжэтныя сувязі. Такіх кампазіцый у раздзеле драўлянай скульптуры было вельмі шмат. Свабода і расказнасць кампазіцыйнага мыслення асабліва адчуваўся ў творах анімалісты — з мядзведзямі, лясамі, ваўкамі, саба-

кі дрэва, бо яны таксама ўражвалі сваім багаццем і адмысловасцю.

Але хочацца сказаць пра іншае. Турбуе неадступнае пытанне — а што далей? Былі выстаўкі раённых, абласных, рэспубліканскія. Яны адкрываюцца і закрываюцца. А ўсё тое, што так здзіўляла і прываблівала наведвальнікаў, усё гэтыя цудоўныя дымента народнай творчасці? Што чакае іх у далейшым? Зразумела, нейкую частку экспанатаў набыдуць музеі, дамы народнай творчасці, але там, як вядома, няма стацыянарных разгорнутых экспазіцый. Другая частка вернецца дамоў, у хатнія «музеі» майстроў. На тым і скончыцца іх «актыўнае» жыццё. А шкада. Варта падумаць над тым, каб узоры народнай творчасці пранікалі шырэй у культурнае жыццё народа, сталі дзейным сродкам эстэтычнага выхавання працоўных.

Напярэдадні гэтай выстаўкі была праведзена на ВДНГ у Мінску рэспубліканская выстаўка народных мастацкіх промыслаў. Таксама цікавая, але больш сціплая, бо на ёй параўнальна мала была прадстаўлена творчасць народных майстроў-разьбяроў, лепшыя работы якіх маглі б стаць цудоўнымі сувенірамі. На жаль, прадрпрыемствы народных мастацкіх промыслаў усталяюць у магазіны прадукцыю, зробленую ў пераважнай большасці на ўзорах нематэрыяльных пратэнаў майстроў і прафесіянальных мастакоў. Відаць, трэба больш актыўна прыцягваць самабытных майстроў для работ у сістэме мастацкай прамысловасці, знаходзіць разнастайныя формы іх творчай зацікаўленасці і заахвочвання.

Многія народныя майстры жывуць у вёсках, і насела пытанне, каб у сельскіх палацах культуры былі адкрыты стацыянарныя выстаўкі іх твораў.

Добра было б мець, нарэшце, рэспубліканскі музей народнай творчасці. А пакуль яго няма, трэба выкарыстоўваць любыя формы прапаганды лепшых твораў народнага мастацтва, не пагарджаючы нават і продажам экспанатаў пасля закрыцця той ці іншай выстаўкі, што вельмі часта, дарэчы, практычна ў прыбалтыйскіх рэспубліках. А які майстар быў супраць таго, каб яго твор упрыгожыў жылы інтэр'ер, і хто не хоча мець у сваёй кватэры самабытны твор народнага мастацтва?

А. ЛЯВОНАВА,
кандыдат мастацтвазнаўства.

МОВАЮ ПЛАСТЫКІ

песеннага і казачнага фальклору, у творах, прасякнутых цёплай усмешкай, пацудоўна светлага народнага гумару. Хто не ведае жартоўнай народнай песні «Зяць на пачынае канусту вазіў?» Вось В. Котаў «праспяваў» яе ў аднайменнай кампазіцыі, пераклаўшы песню на мову пластыкі. Колькі ў яго рабоце гумару і жартаўлівасці і нізкага адцення зламнасці і здэка.

Не менш удала выканаў В. Котаў і другую папулярную песню «Чаму ж мне не пень?» На прыёме хаты сядзіць сямейны хор і з задавальненнем выконвае любімую песню. І яшчэ адна папулярная песня — «Ручнікі». Яна прыгожа, у талнальнасці лірычнага гумару «прагучала» ў кампазіцыі вядомага майстра С. Шаўрова. Разгубленасць Янкі пры нечаканай сустрэчы з дзяўчынай і хлапечая замілаванасць яе прыгажосцю адчуваюцца ў кампазіцыі з першага погляду.

Пацудоўна цёплай сардэчнасці прасякнуты кампазіцыі «Залатое выселле» В. Панамарова, «Бабчыны казкі», «Жылі-былі дзед ды баба» А. Багамольнава. Шкада толькі, што выкананы яны ў залішнім мініяцюрным памеры, што перашкодзіла больш выразнай мадэліроўцы твораў, рук і постацей асобных фігур.

Мініяцюрнасць памеру нашкодзіла вельмі вострай на задуме кампазіцыі «Піянства — зло» В. Ульянова. Трэба доўга, уважліва прыглядацца, каб убачыць, што вынівоха з паўлітэракай у руцэ знайшоў сабе прытулак у вулічнай урне для смецця.

Увогуле ж кампазіцыйнае майстэрства

камі і інш. Колькі праявіўся таго гумару ў сюзэце «Пасля рыбалкі» Б. Васількова: два мядзведзі, налавіўшы рыбы, пусціліся з радасці ў скокі пад гармонік... «Ваўкі» В. Альшэўскага — работа больш драматычнага зместу. Мядзведзь задраўкава і рыхтуецца даць бой ваўкам, што акружылі яго, пакваніўшыся на здабычу гаспадары лесу.

У падобных творах ёсць пэўная разгорнутасць у прастору, ёсць поле дзеяння.

Некаторыя ж кампазіцыйныя задумы патрабавалі куды большай маштабнасці, чым тыя, у якой яны былі выкананы. Маецца на ўвазе складаная па тэме кампазіцыя «Першы дзень абароны Брэсцкай крэпасці» Ю. Чэрнева. Ужо сама назва вымагае ад мастака разгорнутага паказу трагічных падзей і шырэньнага поля дзеяння. Здаецца, быццам усё ёсць: высокая сцены крэпасці з праёмамі ад снарадаў, пляч ля Холмскіх варот, дзе кііць бой, скошаныя артылерыйскім агнём дрэвы, слухі і многа іншых дэталей, якія ствараюць атмасферу мужнага, гераічнага супраціўлення. Але ўсё гэта надзвычай здроблена, не хапае прасторы дзеяння. І няма акцэнта на галоўным у кампазіцыі — на героі-абаронцы. Падзеі абароны і гераізм воінаў патрабавалі, відаць, большай маштабнасці і манументальнасці.

Можна шмат гаварыць не толькі пра тэматычныя і кампазіцыйныя пошукі народных разьбяроў, але і пра майстэрства выканання, пра стыльвыя знаходкі, разнастайнасць тэхнічных прыёмаў апрацоў-

ВЕРНІСАЖ МАЛАДЫХ

КРЫНІЦА НАТХНЕННЯ

У пастанове ЦК КПСС «Аб рабоце з творчай моладдзю» гаворыцца, што творчы саюзы «павінны звярнуць асабліва ўвагу на работу з моладдзю, на стварэнне неабходных умоў для яе прафесіянальнай і грамадскай дзейнасці...»

Аб творчасці аднаго з маладых мастакоў Гомеля наш расказ.

Ад карціны маладога мастака Мікалая Кулеша «Мікрараён Фестывальны» доўга не хочацца адыходзіць. Здаецца, мясціну, якую адлюстравуваў на палатне мастак, ведаеш да драбніц. Знаёмая ўсё таго Гомеля, дзе кожны дзень вырастаюць новыя дамы, высяцца стрэлы вежавых крапаў, гучыць іччаслівы смех юных навасельцаў. І ўсё ж, калі глядзіш на карціну, знаходзіш зноў і зноў нейкія новыя для сябе рысы, адценні. Над дамамі ў неба ўглядаюцца тэлевізійныя антэны. Растуць у вышыню паверхі новых будынкаў.

Некаторыя дамы яшчэ не заселены. Але адчуваеш: яны стаяць у чаканні навасельцаў. Неўзабаве вечарам успыхнуць радасным святлом вокны, зазвіняць дзіцячыя галасы.

Карціна вытрымана ў мажорных, яркіх тонах. Чалавек-стваральнік, чалавек-працаўнік — вось яго галоўны герой. І, прызнаючы, сам сабе здзіўляешся: на карціне Мікалая Кулеша не намалюваў выразна ніводнай чалавечай фігуры, а адчуванне, што «Мікрараён Фестывальны» заселены цудоўнымі, працавітымі людзьмі, не пакідае ніякіх ні на хвіліну.

Мікалай Кулеш — малады мастак. Ён, можна сказаць, знаходзіцца на пачатку творчага шляху. Але ўсё, што ім створана, дазваляе гаварыць пра Мікалая, як пра чалавек здольнага, працавітага, адданнага мастацтву. Крыніцай натхнення для мастака стала родная зямля, яе цудоўныя людзі. Адсюль чэр-

пае Мікалай Кулеш тэмы для сваіх работ, для новых твораў.

«Вёска Азяраны» — яшчэ адна работа мастака. На нярэдным плане палаюць барвамі дзве бярозы. Асепняе сонца шчодро лье святло на дрэвы, на палі, на дахі вясковых хат, раскідае іх на пагорку. Вёска Азяраны на Тураўшчыне — радзіма Мікалая Кулеша. Тут ён бегаў баснож па сцяжынках, тут упяршыню адкрывалася перад ім прыгажосць родных мясцін. Можна, там такімі шчырымі фарбамі намалюваў мастак асэнсуючы прыроду ў «Вёсцы Азяраны». Аўтару ўдалося перадаць патэтычнасць моманту, калі ў празрыстым асепнім наветры пібы разліта цішыня, калі адчуваеш набліжэнне халадоў, і прырода затаілася ў іх чаканні.

Выхаванне ў Ельскім дзіцячым доме, вучоба ў Мінскім мастацкім вучылішчы, праца выклад-

чыкам малявання ў 6-й сярэдняй школе Гомеля — такія асноўныя моманты біяграфіі Мікалая. На Рэспубліканскай выстаўцы твораў маладых мастакоў экспанавалася яго работа «Лета». А на выстаўцы работ мастакоў абласцей былі паказаны работы Мікалая Кулеша «Зіма», «Фестывальны будучыня», «Вёска Чонкі, Украіна».

Данятлівасць, працаздольнасць, умение апэтызаваць звычайнае — усё гэта дазваляе гаварыць пра Мікалая Кулеша, як пра здольнага мастака, які распрацоўвае сваю тэму, стараецца не выбіраць лёгкіх шляхоў у творчасці. Запамінаецца яго работа «Асепняе пара». Тут — багацце залацістых фарбаў, на якія не скупіцца нічодрая рука мастака. Ад карціны вее радасцю, напісана яна нібы на адным дыханні.

Нельга не сказаць некалькі слоў пра вялікую работу Мікалая ў школе, дзе ён выкладае маляванне. Калі заходзіш у 6-ю сярэдняю школу Гомеля, адразу бачыш: многае зроблена тут, каб

дзеці з першых крокаў адчувалі прыгожае, умелі любавання цудоўным, развівалі густ. Дарэчы, эстэтычнае выхаванне праводзіцца па ўсіх, без выключэння, уроках — па адзінаму, дэталёва распрацаванаму плану. Усё гэта спрыяе таму, што многія юныя выхаванцы Мікалая Кулеша ўжо зараз падраўна валодаюць алоўкам, пендзлем.

Творчая майстэрня мастака знаходзіцца ў адным з пакояў так зва-

нага Дома камуны ў Гомелі. На падрамніках — амаль закончаныя работы і шматлікія эцюды. Вось яго новыя творы — «Зіма», «Шэры дзень», розныя варыянты карціны «Мікрараён Фестывальны» ў Гомелі. Відаць, тэма гэта хвалюе мастака, і да яе ён будзе вяртацца зноў і зноў.

Хочацца спадзявацца, што Мікалай Кулеш адолець пас многімі цудоўнымі творамі.

Міхась ДАНИЛЕНКА.

Маленькі пакой у адным з цэхаў Мінскага вытворчага аб'яднання «Гарызонт» носіць афіцыйную назву «Сектар мастацкага канстрування». Тут працуюць дызайнеры «Гарызонта».

Група, якой кіруе Алягерд Аляксандравіч Ліўнаў, існуе ў аб'яднанні з 1965 года. Тады яшчэ не было сектара, проста вылучылі групу мастакоў і канструктараў, якія павінны былі распрацоўваць практычныя мадыфікацыі серыйнай прадукцыі і перспектывных мадэляў, якія завод будзе выпускаць праз 3—5 гадоў. Задача быццам зразумелая і простая. Ліўнаў з цікавасцю ўзяўся за яе вырашэнне. Архітэктару па адукацыі не цяжка было ўявіць перспектыву, разважаць маштабна. Але хутка аказалася, што гэтага для мастацкага канстрування недастаткова. Трэба ўлічваць, а дакладней, прадбачыць моду, якая з'явіцца на прыёмнікі праз некалькі гадоў, трэба ведаць вытворчасць, магчымасці прадпрыемства. Апрача маштабных, перспектывных, жыццё ставіла перад групай Ліўнава і канкрэтныя, надзённыя задачы. Адна з іх — стварэнне фірменнага стылю прадпрыемства, каб чалавек нават па ўпакоўцы прыёмніка, па напісанню літар на шкле пазнаваў — зроблена на «Гарызонце».

Вось нашы добрыя знаёмыя «Гарызонт-204» і «Гарызонт-107», і новыя мадэлі, якіх мы пакуль што не бачылі ў магазінах. Усе яны адразу прыцягваюць увагу: сучаснай формай, незвычайным размяшчэннем пульта кіравання, прывабным колерам. Іх аўтары — дызайнеры Алягерд Аляксандравіч Ліўнаў, Ігар Віктаравіч Старавойтаў і іншыя — гатовы растлумачыць кожную дэталю, кожную асаблівасць усіх мадэляў. Чаму гэты тэлевізар стаіць на адной ножцы? Гэта дае магчымасць зрабіць так, каб ён лёгка паварочваўся. Такі тэлевізар можна паставіць нават у бальнічнай палатне. Чаму на гэтай мадэлі ручкі кіравання вынесены наверх? Такія патрабаванні эрганомікі: так найбольш зручна таму, хто будзе імі карыстацца. А вось на гэтым тэлевізары ручка і кнопак наогул не відаць: іх схавалі за спецыяльнымі «дзверцамі». І гэта можна растлумачыць: каб таты і мамы не хваліліся, што тэлевізар стане цацкай.

«Гарызонт-723» праекціраваўся як каліяровы, удала прайшоў усе камісіі і саветы, і ўжо ў другой палове гэтага года пачне выпускацца. Гэта будзе яшчэ адна перамога калектыву аб'яднання. І, вядома, яшчэ адна перамога дызайнераў.

На рабочым stole Юрыя Іванавіча Базікіна — некалькі малюнкаў новага радыёпрыёмніка. Адзін з іх адразу прыцягвае увагу. Такім бачыцца дызайнеру будучая мадэль, такой, на яго думку, яна павінна быць.

Але ёсць і іншыя малюнкi. На іх — крыху змешчаны ручкі і кнопкі, крыху перароблена шкала. Так дыктуе дызайнеру радыёканструктар. Вось тут і пачынаеш разумець, што такое стыль тэхнічнай і мастацкай творчасці, на «якім» нарадзіўся дызайн. Тэхніка і мастацтва тут далёка не заўсёды саюзнікі. Канструктару трэба, каб той ці іншы блок стаў менавіта ў гэтым месцы, а дызайнер лічыць, што такі прыёмнік не будзе «глядзецца». Дызайнер распрацаваў новы прыгожы арымент для дынаміка, а канструктар надлічыў, што ён будзе перашкаджаць гучанню. Хтосьці навінен адступіць, «падагнаць» свой варыянт пад варыянт «саперніка».

Дзесяцікі, сотні малюнкаў зробіць дызайнер Юрыя Іванавіч Базікін. Аляксандр Генадзевіч Дзегіроў і Леанід Ільіч Бусел, якія займаюцца мастацкай распрацоўкай прыёмнікаў, пакуль на ліній мастацка-тэхнічна не будзе «вузельчыкаў». Трэба ўлічваць тэхнічныя магчымасці завода, добра ведаць уласцівасці таго матэрыялу, з якога будзе рабіцца прыёмнік, ведаць параметры і прызначэнне розных бакоў прыёмніка. Патрэбны кантакты не толькі з канструктарамі, але і з рабочымі, якія будуць прыёмнік выпускаць. Дарэчы, рабочыя доследнага цэха, дзе робіцца першыя, пробыныя экзэмпляры новых мадэляў, іншы раз падказваюць дызайнерам новыя, нечаканыя рашэнні.

Хочацца, каб тэхніка і мастацтва заўсёды былі саюзнікамі. І тут, дарэчы, могуць дапамагчы і тыя графікі, якія прымяняліся на «Інтэрдызайне-71». Пакуль што на радыёзаводзе няма аналізу работы групы дызайнераў, няма дакладнага размеркавання часу на пошук, даследаванне. Іншы раз дызайнеру могуць сказаць: «Тэрмін для абдумвання выбірайце самі, толькі глядзіце, каб гэта быў тыдзень»... Вытворчасць павінна быць зацікаўлена ў тым, каб «цэх дызайна» працаваў дакладна і рытмічна. Гэта будзе карысна ўсім.

Група, якой кіруе Алег Сямёнавіч Ляшэнка, аддзяліла сабе ў агульным пакоі маленькі «кабінет». Адгарадзіліся кульманамі, зрабілі ўласны інтэр'ер. На планавым заданні, якое вісіць над сталом Ліўнава, тэма групы Ляшэнкі называецца загадкава і прыгожа — «Пошук».

Г Э Т Ы ПАТРЭБНЫ ДЫЗАЙН...

Хаваюцца за гэтым тавары шырокага спажывання, якія выпускае аб'яднанне «Гарызонт» акрамя асноўнай прадукцыі. Алег Сямёнавіч Ляшэнка, Лідзія Мікалаеўна Літвіновіч, Васіль Пятровіч Ляшкевіч распрацоўваюць сувеніры, дзіцячыя цацкі, розныя віды кухонных цацкі. Створана гэтая група два гады назад, зроблена ўжо нямаля. Вельмі ўдалы, напрыклад, набор «Юны інкрустатар», які пачынае выпускацца, прыгожыя і зручныя дзіцячыя арэлі, карыстацца попытам у пакупнікоў падстаўка для ручак у выглядзе маленькага тэлевізара.

Нельга сказаць, што дызайнеру ствараць дзіцячыя арэлі менш прыемна, чым прыёмнікі. Іншы раз у сувеніры мастак мае нават больш магчымасцей раскрыць свой талент. Распрацоўваць выдатныя тавары масавага спажывання не менш адказна. Гэта яшчэ раз падкрэсліла нядаўняя пастанова ЦК КПСС і Савета Міністраў СССР «Аб развіцці ў 1976—1980 гадах вытворчасці тавараў масавага попыту і аб мерах па павышэнню іх якасці».

Справа ў тым, што ад шырэпажыву «Гарызонт» адгарадзіўся прыкладна гэтак жа, як група Ляшэнкі — ад астатняй часткі пакоя. Выпускаюцца, вядома, некаторыя тавары, але малымі серыямі і нізкай якасці. На нядаўнім тэхнічным саўездзе аб'яднання дызайнеры прапанавалі каля 50 відаў прадукцыі. Савет прыняў з рознымі агаворкамі 7—8 відаў. Але гарантыі ў тым, што яны ўбачаць свет, няма. Так атрымалася, напрыклад, з пластмасавай вазай для садавіны, на якую ўжо быў надрукаваны рэкламны праект. У апошні момант высветлілася, што тэхналагічна зрабіць яе цяжка. А ў тым, каб усё ж такі наладзіць выпуск, не было зацікаўленасці.

Вядома, для таго, каб выпускаць тавары не на профілю прадпрыемства, трэба ў цэхах штоосьці перарабіць, прадумаць і арганізаваць для гэтага месца. Патрэбны былі б асобныя цэхі шырэпажыву. Яны ж створаны на трактарным заводзе, на заводзе імя Арджанікідзе, на заводзе халадзільнікаў і выпускаюць прадукцыю на мільёны рублёў. На «Гарызонце» стварыць асобны цэх нялёгка. Але ўчастак з асобным штатам, які б адказваў за якасць сваёй прадукцыі, проста неабходны. Тады не будзе такіх прыкрых вынікаў, які здарыўся з сувенір-

най ручкай-прыёмнікам, што былі выпушчаны малой серыяй і амаль усе вярнуліся на завод з рэкламацыяй. Ручка сама па сабе — знаходка ўдалая. Дызайнеры распрацавалі рэч, якая магла б стаць фірменным сувенірам аб'яднання. А ў цэхах рабілі яе амаль кустарным спосабам, без ахвоты і жадання. І стала ручка «фірменным знакам» браку. А гэта, згадзіцеся, дрэнная рэклама заводу. «Калі такі прасты прыёмнік зрабіць не могуць, якія ж яны тэлевізары выпускаюць?» — думае пакупнік гора-ручкі.

Можна, вядома, запярэчыць, што не кожны шырэпажыву трэба выпускаць, што той ці іншы тавар «не пойдзе» і г. д. Але для гэтага трэба вывучаць попыт сваёй прадукцыі. На заводзе імя Арджанікідзе ў групе дызайнераў ёсць людзі, якія займаюцца кан'юктурай. Яны ездзяць, вывучаюць попыт, прывоззяць з ярмарак і выставак некаторыя экзэмпляры новых тавараў масавага попыту і прапаноўваюць выпускаць іх на сваім заводзе. На «Гарызонце» такіх людзей няма. А аб тым, каб стварыць асобнае КБ дызайна, як на заводзе імя Арджанікідзе, і спадзяванца цяжка.

Пастанова ЦК КПСС і Савета Міністраў СССР не толькі абавязвае прадпрыемства палепшыць работу па выпуску шырэпажыву, але і стварае для гэтага адпаведныя ўмовы. Выкарыстаць іх можна і «Гарызонце».

У нашай рэспубліцы мастакоў, якія прысвяцілі сябе дызайну, становіцца ўсё больш. І мы, тыя, хто купляючы ў магазінах іх тавары, працуючы за іх станкамі, знаёмы з іх творчасцю. Але як нараджаецца такая прыгожая, дасканалая рэч — амаль не ведаем. Мне здаецца, што патрэбна наладзіць выстаўку зэквізаваных лепшых дызайнерскіх работ. І тлумачэнні на ёй могуць даваць самі дызайнеры. На эскізах яны пакажуць сам працэс стварэння прыёмніка або станка. У Беларускім філіяле Усесаюзнага навукова-даследчага інстытута прамысловай эстэтыкі такія выстаўкі бываюць. Але яны амаль не рэкламуюцца, іх наведваюць толькі спецыялісты. Наладзіць такую шырокую выстаўку беларускіх дызайнераў трэба было б у Палацы мастацтваў. Гэта яшчэ раз падкрэсліць: дызайн — роўная з іншымі галіна мастацкай творчасці.

Дарэчы, выстаўка работ фінскага дызайнера Ціма Сарпаневы, якая адбылася ў Мінску, паказала, што дызайн выклікае вялікую цікавасць гледачоў.

Можна было б правесці рэспубліканскі конкурс лепшых работ маладых дызайнераў. Няхай не па ўсіх эскізах моладзі будзе зроблены потым рэчы: фантазію, творчае гарэнне маладых трэба падтрымліваць. Пытанне, каму праводзіць такі конкурс — Саюзу мастакоў ці кіруючым органам прамысловасці — не павінна ўзнікаць: іх трэба праводзіць сумесна!

І яшчэ: людзі павінны ведаць, хто працаваў над тым, каб іх рэчы былі прыгожымі і зручнымі ў рабоце. У рэкламных праектах новых тавараў трэба абавязкова пісаць прозвішчы мастакоў-дызайнераў. Пішуць жа ў часопісах мод прозвішчы мадэльераў...

Праблемы дызайна ў нашай рэспубліцы павінны стаць тэмай сур'ёзнай размовы спецыялістаў, мастакоў, тых, хто карыстаецца вынікамі работ дызайнераў. Іншы раз удала зробленая рэч можа стаць у поўным сэнсе слова сімвалам. Калі мастаку часопіса трэба зрабіць застаўку да матэрыялу аб Беларусі, ён звычайна малое зубра і магутныя сучасны «БелАЗ». І не толькі таму, што ў славуэтага беларускага аўтамабіля выдатныя тэхнічныя якасці, але яшчэ і таму, што гэты аўтамабіль сам па сабе мае прыгожы, добра скаманаваны контур. На Міжнародным кангрэсе дызайнераў у Маскве італьянец Мальданад сказаў, што ў свеце вядома мінская школа дызайна таму, што ў Мінску створаны знаёмы ў многіх краінах драктар «Беларусь». Як было б добра, калі б такімі сімваламі магло стаць усё, што вырабляецца ў нашай рэспубліцы!

Б. ГЕРСТАЙН.

У. П. ЦЯСЛЮК

Беларуская кінематаграфія панесла цяжкую страту — 22 студзеня на 64-м годзе жыцця раптоўна памёр старэйшы кінадакументаліст, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР, член КПСС Уладзімір Паўлавіч Цяслюк.

У. П. Цяслюк нарадзіўся ў г. Мінску 12 кастрычніка 1913 годзе ў сям'і рабочага. Дзевятнаццацігадовым юнаком прайшоў ён у беларускае кіно і служэнню яму прысвяціў усё сваё жыццё. Пачаўшы шлях у кінамастацтва асістэнтам апэратара, Уладзімір Паўлавіч стаў адным з вядучых майстроў дакументальнага кіно. Асабліва ярка праявіліся яго талент, высокія грамадзянскія якасці ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Франтавым апэратарам У. П. Цяслюк удзельнічаў у баявых аперацыях Заходняга і 4-га Украінскага франтоў, неаднаразова вялятаў у тыл ворага. Яго кінакамера адлюстравала і захавала для патомкаў бесмяротны подзвіг савецкіх салдат і партызан.

У пасляваенныя гады У. П. Цяслюк стварае фільмы аб росквіце роднай Беларусі, самаадданай працы яе народа. Яго фільмы «Штрыхі да партрэта», «Слова пра партбилет», «Ноч прайшла спакойна», «Паўстагоддзя ў кіно», «Край крыніцы» з'явіліся значным укладам у развіццё беларускай дакументальнай кінематаграфіі.

У. П. Цяслюк вёў вялікую грамадскую дзейнасць. Доўгі час ён з'яўляўся членам калегіі Дзяржкіно БССР, сакратаром і членам прэзідыума праўлення Саюза кінематаграфістаў БССР, намеснікам старшыні Усесаюзнай камісіі дакументальнага кіно СК СССР, членам камісіі па Дзяржаўных прэміях БССР.

Партыя і ўрад высока ацанілі дзейнасць Уладзіміра Паўлавіча Цяслюка. Ён узнагароджаны ордэнамі Кастрычніцкай Рэвалюцыі, Айчыннай Вайны 2-й ступені, Працоўнага Чырвонага Сцяга і многімі медалямі, а таксама Гапаровымі граматамі Вярхоўнага Савета БССР.

Светлая памяць аб У. П. Цяслюку, чудым і спагадлівым таварышу, прынцыповым камунісце, вядомым мастаку кіно, назаўсёды захавасца ў памяці ўсіх, хто яго ведаў.

Дзяржаўны камітэт СМ БССР па кінематаграфіі.
Саюз кінематаграфістаў БССР.
Кінастудыя «Беларусьфільм».

ЖЫВЕ на белым свеце сям'я: муж, жонка, двое дзяцей; ханя, некалі іх было троё. Адно дзіця — памерла. Уявіце, як беражэ маці астатніх. Яны ж, асабліва старэйшы сын, часта хварэюць. Любое яго жаданне адразу ж выкопваецца. Клопаты... клопаты... У іх усё яе жыццё. А час ляціць. Хлопец стаў ужо сімпатычным юнаком, заканчвае школу, а маці ўсё роўна вачэй з яго не спускае. «Ужо вельмі яна над ім дрыжыць, — гаварылі яе знаёмыя, — вельмі песьціць. Не заўважыць, як і на шыю сядзе». І раптам... Вызваленаму па стану здароўя ад экзаменаў у школе, сыну даводзіцца здаваць іх пры паступленні ў інстытут. І хлопец вытрымлівае іх на «выдатна». І на дзівя

бацькоўскай любоўю амаральная. Яна — сляпое, дробнае і бяздушнае пачуццё, якое можа прынесці шкоду і дзіцяці, і бацькам, і грамадству. Людзі, якія выраслі на ўсім гатовым, без клопатаў і працы, не здольны змагацца за сваё шчасце. Яны становяцца эгаістамі і ўтрыманцамі. Бацькам неабходна не толькі выгадаваць і выхаваць дзіця, абараніць яго ад небяспекі і паставіць, як кажуць, на ногі, але і зрабіць з яго Чалавека! І гэта не толькі асабістая справа бацькоў, але і сацыяльна важнае патрабаванне. Апраўдваецца толькі тая любоў да дзяцей, якая садзейнічае фарміраванню ў іх лепшых чалавечых якасцей — адказнасці, сумлення, працавітасці. Вось чаму мы гаворым, што бацькоўскай

кветка. Вялізныя банты, Беласнежныя пярэднікі. Так, мамы папрацавалі. Паддзіцце да любога першакурсніка, спытайцеся, адкуль у яго такія, цудоўныя кветкі. І амаль усе адкажуць: мама купіла. Кому з іх мама або бабуля даверыла купіць кветкі самому?

Неяк вучаніц другога класа спыталі, што яны падаравалі сваёй настаўніцы напярэдні 8 Сакавіка. Дзяўчычкі паціснулі плячамі. Аказваецца, і вучыцца настаўніц ад імя вучняў таксама... мамы. Я не здзіўляюся, калі такія вучаніцы не павіншуюць сваёй мам са святам, а на наша пытанне, што падаравалі маме, адкажуць раўнадушна: спытайце ў таты.

Каб выхаваць кепскія звычкі, слаба-волле, ўтрыманства намаганню не трэба. Затое як шмат трэба такту, цярпення, волі, каб выкараціць гэта. Пачынаецца ўсё з малага. Напрыклад, дзяўчычка ў школе вучыцца шыць, а дома яна ні разу не прышыла да сваёй формы чысты каўнерык, не папрасуе пярэднік, не памые стужкі.

гоні за модай і рашыў сам зарабіць грошны. Вечарам ён працаваў на таварнай станцыі, а заробленыя грошны траціў на сябе. Мо гэтага не дзіця педэгагічна, але я інкш паглядзела на вучня, быццам нейкая павага да яго з'явілася...

Шчасце атрыманай перамогі... А ці заўсёды мы даем нашым дзецям адчуць яго? Многія бацькі гавораць: ніхай хоць дзеці пажывуць лепш, чым мы ў свой час. Так, калісьці маё даць дзецям бязвольнае шчасце была заканамерная. На долю старэйшага пакалення выпала страшнае выпрабаванне: вайна. Дзеці вайны марылі толькі аб адным: пад'есці ўволю хлеба. А сёння? Сёння крэда «жыву для дзяцей» прынясе толькі шкоду: сыну або дачцы, якіх так клопатліва апякуюць, бацькам, якія з-за гэтага не маюць хвілінны спакою, урэшце — дзіржаве, нашаму грамадству.

Перад намі 17-гадовая дзяўчына, якая толькі ўчора атрымала атэстат сталасці. Яна з цікавасцю назірае за сябрэўкамі, якія бегаюць па інстытутах, цікавцяцца конкурсамі, рыхтуюцца да экзаменаў. Назірае, аднак сама застаецца бесклапотнай. Праблему, куды наступіць, калі здаваць экзамены, за яе вырашаюць бацькі.

Дзяўчына, пра якую я раскажваю, вучыцца дзвер у ВНУ — бацькі ўсё ж уладкавалі. Будучая спецыяльнасць не падабаецца. Яна думае ўсё кінуць і пачаць спачатку, але не мае для гэтага волі, рашучасці. Бацькі «забыліся» выхаваць у дачкі «гэтую дробязь». І ў выніку вырае ўтрыманец, не здольны без палобнай дапамогі вырашаць якія-небудзь пытанні, нават пазначаныя.

Мне могуць запярэчыць: маўляў, не заўсёды дзіцячы самастойнасць разумная. Правільна, не заўсёды, і мы не павінны трымацца ў баку ад жыцця дзяцей. Аднак кіраваць і апякаць — розныя рэчы.

Паўстае пытанне, чым страшнае ўтрыманства? Па-першае, яно калечыць маладога чалавека духоўна. Па-другое, маральнае ўтрыманства абавязкова перарастае ў матэрыяльнае. Для ўтрыманцаў характэрна няўвага да бацькоў, да іх працы, узросту.

Адночыя я была сведкай таго, як маладая адукаваная жанчына, смеючыся, раскажвала, што калі яна едзе да бацькоў, то выбірае большы чамадан — каб паабой прывезці ад бацькоў. Якое шчасце, што гэтых слоў не чулі яе старэйшы бацькі. Горка ўсведамляць на старасці, што ты патрабен сваім дарослым дзецям толькі як крыніца матэрыяльнага дабрабыту. Горка ўсведамляць і тое, што непавага да блізкіх, спажывецкія адносіны да іх перарастаюць у непавагу да людзей наогул, у спажывецкія адносіны да жыцця ў цэлым.

Так, адна з маіх знаёмых стала ўладальніцай даволі буйной сумы грошай. Сын, які з такой павагай гаварыў нядаўна пра сваю маці на яе юбілей, перастаў з ёй размаўляць: яна адмовілася купіць яму машыну. Ён быццам забыўся, што грошны гэтыя прывезла яго старэйшая бабуля. Яна прадала дом далёка, каб купіць яго бліжэй, каб жыць паблізу ад дачкі і ўнучка. А ўнук... бачыў сябе і сваю жонку ў новых «Ныгулях». А маці, гледзячы на «любячага сына», разводзіць рукамі: «Аджуль гэта? На каператыў яму назбіралі, выселле ў рэстаране справілі...» Маці разводзіць рукамі і, здаецца, горбіцца ад цяжару гэтага дарослага ўтрыманца.

Эва МІНАКОВА,
настаўніца школы № 85
г. Мінска.

ДАРОСЛЫЯ

ўсім, сын «на шыю маці не сядзе». Здароўе яго палепшала, ён узмужнеў. А маці, нібыта аддаўшы дзіцяці свае жыватворныя сокi, яшчэ больш схуднела, нават, здавалася, паменшала ростам.

Але аднойчы я ўбачыла яе іншай. Так, гэта быў зусім другі чалавек. Яна ішла мне наустрач маладая, вясёлая. Я адчувала, што ёй хочацца мне нешта раскажаць.

— Як дзеці? Сын? — задала я звычайнае пытанне. Мы, жанчыны, любім пагаварыць пра дзяцей.

— Сын? — перапытала яна машынальна. Але я зразумела, што менавіта пра яго ёй так хацелася раскажаць мне. — Сын? — паўтарыла яна. — Ды вось... — І яна паказала мне руку, на адным з пальцаў якой пабліскаваў новенькі персцёнак, недарогі, але прыгожы.

— Вось... сын... падарыў... — яна гаварыла з радасцю. — Сын купіў са сваёй першай палучкі.

Перада мною стаяў шчаслівы чалавек. Я ж злавіла сябе на думцы, што зайздросчу ёй. Зайздросчу яе перамозе. Вялікай мацярынскай перамозе, атрыманай у выхаванні сына.

Гэта жыццёвая гісторыя мае шчаслівы канец. Сын, якому маці аддала сваю маладосць і асабістае шчасце, пераняў ад яе галоўнае: у жыцці можна дамагчыся ўсяго, калі маеш мэту. Гэтую мэту — перамагчы хваробу, не быць матэрыяльным і маральным ўтрыманцам — паставіла перад сынам маці. Яна цвёрда вяла яго да яе. Не рабіла скідак на хваробу, дрэнны настрой. Яна не была да сына літасціва-слязлівай. Незвычайнай упартасцю яна змусіла літасціваць скамянець.

Вось ён, прыклад мацярынскай любові, здольнай зрабіць чалавека дужым. І гэта зразумёў сын, адчуўшы ў сабе сілу, якая папоўніла зместам яго жыццё. Зразумёў, хто дапамог яму стаць роўным сярод людзей. Не ўтрыманец, а грамадзянін вырае з некалі кволага хлопчыка. І гэтым усім ён абавязаны маці. Як жа не пазайздросціць такой любові, такому гераічнаму характару, які жыве ў маленькім целе гэтай кволай маўклівай жанчыны...

Аднак мы сёння паспрабуем разабрацца ў іншых жыццёвых сітуацыях, якія не маюць такіх шчаслівых завяршэнняў, дзе бацькоўскай любоўю аказалася дрэнным памочнікам у выхаванні дзяцей.

Калі бацькі задавальняюць усе напрыжкі дзіцяці, аберагаючы яго ад працы, клопатаў і абавязкаў, такая

ЎТРЫМАНЦЫ

любоў — з'ява вялікай сацыяльнай значнасці, таму што дарослы ўтрыманец — маральна непаўнацэнны чалавек. Ён не здольны самастойна вырашаць жыццёва важныя праблемы, не можа быць будаўніком жыцця. Ён наогул ні да чаго не здольны! Адно здольны спажываць тое, што ствараюць для яго іншыя. Такім чынам, спажываць, а не ствараць! Утрыманства — далёка не бласклюдная з'ява.

Давайце пагартаме старонкі яшчэ адной жыццёвай гісторыі.

У альбоме з фатаграфіямі немаўляці мы акуратна запісваем вагу, рост дзіцяці, яго першыя словы, любімыя цацкі. Усё вельмі міла, вельмі забаўна. Мы любуемся і не заўважаем, як дзіця расце. Вось яно ўжо стала на ногі, зрабіла першыя крокі, мы вельмі гэтаму рады.

Рады былі і нашы тата з мамай, аднак заблылі на тое, што галоўнае — не сачыць, як сын бойка перабірае ношкіма, а выходзіць і рыхтаваць яго да працоўнай дзейнасці, карыснай для грамадства. Яны ператварылі дзіця ў цацку, у забаву.

Дзіця расце, пераймае бацькоўскія звычкі, робіць свае, пакуль яшчэ ніхтрых жыццёвых вывады. І ўжо некуды на другі план адыходзяць інстынктыўныя патрэбы малага да самастойнасці.

А дзеці надта ж любяць гэтую самастойнасць. «Я сам!» — крычыць малы і нясе лыжку з канай кудысьці за вуха. І не трэба адбіраць у яго гэтую лыжку. Не блда, што не ўся каша трапіла на прызначэнне. Паглядзіце, як радасна з'яе малое: ён жа сам еў. Сам!

А ўспомніце яго першыя крокі. Яны яшчэ няўпэненыя. Малое падае, здабывае сінікі і гузаны, часам плача, але ўпарта вырываецца з вапшых рук, паўтараючы: «Я сам!» І вельмі важна тут умацаваць у ім веру, што сам — гэта цудоўна! А мы — мы хапаем яго на рукі, цалуем, дзьмухаем на пабітае месцеўка і песьцім, песьцім... І не заўважаем, як тым самым даем яму першыя ўрокі ўтрыманства.

Давайце падыздем першага верасня да школы. Кідаецца ў вочы багацце

А мама і не думае прыхваціць дачку зрабіць гэта — усё сама. Я неяк спыталася ў адной сваёй знаёмай, як у яе стае часу на тое, каб падтрымліваць у кватэры ідэальную чысціню і парадак. «Нас чацвёрка, а пакоюў тры, — пачула ў адказ. — Сын, ён студэнт, прыбірае самыя вядлікі пакой. Дачка, вучаніца 7 класа, — свой пакой. Муж наводзіць блыск у спальні. А мне, — сміецца гаспадыня, — застаецца кухня і ўсё астатняе. А гэта не так ужо і цяжка...»

Прыемна бачыць такое раўнапраўе і дружбу блізкіх людзей. У падобнай сям'і, напэўна, мама не будзе пасля работы бегаць па магазінах. Дзеці ведаюць, што гэта іх абавязак. У такой сям'і дзеці не прымусяць маму ўначы шыць ім карнавальны касцюм або святочную сукенку. Не будуць патрабаваць і дарагіх абновак як адна з маіх нядаўніх выпускніц. Памятаю, прыйшла яе маці ў школу са слязімамі: маўляў, дапамажыце, дачка пагражае, што не пойдзе ў школу, калі туфлі на платформе не купім. А яны 50 рублёў каштуюць. Ёй, бачыце, сорамна ў школу ў нямыднм абутку хадзіць. Што я магла параіць маці? Вядома ж, параіла не патакаць прыхварамаці дачкі. Юная прыхільніца моды і не задумвалася пра фінансавыя магчымасці сям'і. Думаецца, маці прыслухалася да парады педагога? Праз пару дзён пасля нашай размовы ў школе быў вечар, і яе дачка-дзевяцікласніца прыйшла ў новенькіх туфлях.

Прыпамінаецца і другі выпадак. Быў у мяне ў класе хлопец. Вучыўся сярэдне, а вась за сваім адзеннем, сачыў вельмі пільна. Мода на вузкія штаны — ён у вузкіх хідзіць, на шырокія перайшлі — ён і тут раней за ўсіх. Не выцярпела я. Запрасіла да сябе яго бацькоў. Кажу, што сын ваш вучыцца можа добра, але не хоча; пра адну моду дбае. На маё здзіўленне, бацькі са мною пагаджаюцца. «Дык вам гэта таксама не падабаецца? Навошта ж вы яму шыце гэтыя самыя штаны?» — дапытвалася я. Высветлілася вось што. Хлопец, а ён тады вучыўся ў дзевятым класе, зразумёў, што бацькі не падтрымліваюць яго па-

ПА СЛЯДАХ ВЫСТУПЛЕННЯ «ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА»

«ВЫ НАБЫЛІ БІЛЕТ — НА ШТО?»

У артыкуле пад такой назвай («ЛіМ» за 26 лістапада мінулага года) ішла гаворка аб праблеме ідэйна-эстэтычнага выхавання падлеткаў, аб тых шляхах, па якіх ідзе юны глядач да санрэаў і тэатраў тэатральнага відэа. Ці заўважыць гэтыя шліхі правільныя? Ці не атрымліваецца так, што дырэнцыі тэатраў «усё роўна», хто і як глядзіць спектакль,

«абы» была б наса з набыткам? Ці вывучаюць школы і грамадскія арганізацыі праблему якасці і сілы ідэйна-эстэтычнага уплыву сцэнічнага мастацтва на вучню розных катэгорый?

Рэдакцыя атрымала водгукі на артыкул:

Загадчыні аддзела народнай асветы Мінскага гарадскога Савета дэлегатаў працоўных Л. К. Кудраўцава:

«Артыкул быў абмернаваны на нарадзе арганізатараў пазакласнай і пазасяцільнай работы, старшых піянераматых. Асабліва ўвага была звернута на эстэтычнае выхаванне навучэнцаў сродкамі тэатра.

Арганізатарам пазакласнай работы рэкамендавана ўзмацніць работу па выхаванню культуры паводзін школьнікаў у час прагляду спектакляў,

набываць білеты на спектаклі строга ў адпаведнасці з узростам. А перад наведваннем тэатра — праводзіць адпаведную гутарку па зместу спектакля. З мэтай палепшэння эстэтычнага выхавання вучняў 10 снежня мінулага года была праведзена гарадская канферэнцыя па эстэтычнаму выхаванню.

У лютым гэтага года абудзецца сумеснае пасяджэнне апарата школьнага аддзела гарнома ЛКСМБ, гарана і інспектараў раённых аддзелаў народнай асветы, па ўхіленню недахопаў, адзначаных у артыкуле».

Санратар Мінскага гарнома ЛКСМБ Беларусі В. В. Гурын: «Артыкул разглядаўся на нарадзе санратараў раёна ЛКСМБ, якія вядуць пытанні школ. Ён стаў прадметам абмеркавання, якое праходзіла на нарадах старшых піянераматых і санратараў настаўніцкіх камсамольскіх арганізацый. Мы цалкам згодны з акцэнтамі, якія расставлены ў артыкуле. І лічым неабходным якасна палепшыць эстэтычнае выхаванне школьнікаў. З гэтай мэтай гарном ЛКСМБ рэкамендаваў раёнкам камсамола вывучыць і разгледзець на пленумах пытанні прыцягнення школьнай

моладзі да свету мастацтва, фарміравання ў яе ўмення цаніць і разумець цудоўнае. У план работы гарнома ЛКСМБ на гэты год уключаны мерапрыемствы, якія накіраваны на палепшэнне эстэтычнага выхавання школьнай моладзі. У іх ліку: выстаўкі мастацкай творчасці, гарадскія фестывалі самадзейнага мастацтва школьнікаў, прысвечаны 60-годдзю Вялікага Кастрычніка, сустрачкі з творчай моладдзю і г. д.

Гарном ЛКСМБ плануе сёлетня вывучыць работу творчых арганізацый, звярнушы асабліва ўвагу на іх удзел у выхаванні школьнікаў».

Геогліфы—тайна даліны Наска

Гэтыя вялізныя малюнкi жыўёл і таямнічыя знакі, выкладзеныя невядомымі старажытнымі народамі на роўнай паверхні плато Наска ў Перу, настолькі велізарныя, што іх можна ахапіць позіркам толькі з вялікай вышыні. Напэўна, толькі таму іспанскі канквістадар Францыска Эрнандэс — першы еўрапеец, які набыў іх на плавагор'і і дэталёва апісаў гэты раён, — не ўпамінае пра загадкавыя фігуры.

У пачатку трыццаціх гадоў нашых стагоддзя пілоты, якія праляталі над Наскай, звярнулі ўвагу на незразумелыя лініі, якія напаміналі «марсіянскія каналы», і жартуючы назвалі іх дагістарычнымі ўзлётна-пасадкачнымі палосамі. Жарт надхвалілі прыхільнікі розных гіпотэз аб паведванні Зямлі прышэльцамі з космасу і аб зніклых высокаразвітых цывілізацыях. З таго часу пра малюнкi Наскі напісаны кнігі, зняты фільмы, але ў большасці іх імкненне да сенсацыі пераважае над навуковай праўдзівасцю.

Нельга, вядома, сказаць, што не рабілася спроб знайсці рэальнае тлумачэнне пошукаў і прызначэння таямнічых знакаў, для якіх прыдуманы спецыяльны тэрмін — геогліфы. Доўгі час меркавалася, што яны адлюстроўваюць маршруты рытуальных ішэцяў інкаў. Але затым было ўстаноўлена, што малюнкi памнога старэйшыя чым цывілізацыя інкаў.

Амерыканскі гісторык Пол Косак, які займаецца вывучэннем таямнічых ліній, высунуў так званую «каляндарную гіпотэзу». Аднак даследаванні,

якія праводзіліся з дапамогай эрафотаздымкі і ЭВМ, паказалі, што лініі Наскі не маглi быць выкарыстаны ў якасці календара.

Больш пераканальна выглядае, бадай, гіпотэза, згодна якой малюнкi Наскі былі для іх стваральнікаў «сродкам сувязі з багамі». Французскі даследчык Жан П'ер Адам адзначае, што старажытныя народы па-рознаму спрабавалі прыцягнуць увагу багоў. Менавіта гэтай мэце, на яго думку, служыў і дым ад агню ахвяры, і пабудаваныя на высокіх месцах свіцілішчы, і свянчэнныя горы, вяршыні якіх, паводле паракананняў старажытных, дасягалі нябёсаў, і, нарэшце, звернутыя да багоў малюнкi.

Да найбольш ранніх «спасланніў багам» спецыялісты адносяць адлюстраванні жывёл на скалах у Нарвегіі, а таксама грандыёзныя насыпы з зямлі і каменняў, пакінутыя дагістарычнымі народамі на велізарных прасторах Паўночнай Амерыкі. Гэтыя таямнічыя народы, якія атрымалі ў археолагаў агульную назву «маунд білдэрз» — «насыпальшчыкі курганоў», — пакінулі шматлікія малюнкi людзей і жывёл, якія дасягалі часам значных памераў. Широка вядома, напрыклад, гіганцкая змяя ў даліне Агайо ў ЗША. Трэба сказаць, што паўночнаамерыканскія геогліфы пазбеглі лёсу малюнкаў на плато Наска, і ніхто не спрабаваў прыпісаць іх незямным цывілізацыям. Можна быць, цяпер параўнанне двух гістарычных помнікаў крыху ахалодзіць ныл прыхільнікаў гіпотэз аб

каемічных прышэльцах у даліну Наска або аб няўпэсані ў старажытных магутнага наветранага флоту.

Аднак геогліфы Наскі, апрача няўпэсані іх прызначэння, захоўваюць у сабе нямала і іншых загадак. Вось, напрыклад, адлюстраванне аднаго з паўднёваамерыканскіх павукоў, якія амаль ужо зніклі. Ён перададзены настолькі дакладна, што вучоныя ніколі не сумняваліся ў тым, да якога віду яго аднесці. Сапраўдныя намеры гэтага павука ледзь дасягаюць 6 міліметраў. А на малюнках на перуанскім плато ён павялічаны ў сотні тысяч разоў. Больш таго, на велізарным малюнку паказаны нават тым часткі яго целца, якія можна ўбачыць толькі пад мікраскопам.

Бясспрэчна, геогліфы Наскі мяюць вялікую каштоўнасць для навукі, і, магчыма, калі-небудзь адкрыюць для нас адну з самых загадкавых і цікавых старонак жыцця дакалумбавай Амерыкі. Сумна, што гэтыя малюнкi, выкананыя з дапамогай земляных насыпаў, абкладзеных для кантрасту белымі каменнямі, наступова разбураюцца з-за неразумных, мякка кажучы, паводзін шматлікіх турыстаў. Французскі журналіст Мішэль Бугар, пралятаючы ў самалёце над Наскай, запісаў: «Я звярнуў увагу на тое, што большасць малюнкаў была спярэчана беспарадкавымі паралельнымі лініямі. І толькі паэзія, ужо на зямлі, пераканала, што гэта — сляды аўтамабіляў, на якіх турысты паладжаюць на плавагор'і нешта накшталт аўтамабільнага радэа. Калі гэтаму не будзе накладзены капец, адзін з самых старажытных і грандыёзных археалагічных помнікаў наступова знікне».

А. АНДРЭЕВ,
(ТАСС).

ФЕСТИВАЛЬ САВЕЦКІХ ФІЛЬМАЎ

З вялікім поспехам прайшоў у Венгерскай Народнай Рэспубліцы традыцыйны фестываль савецкіх фільмаў. На працягу двух тыдняў у 1.500 кінатэатрах краіны было паказана 300 савецкіх кінакарцін. Паводле дадзеных міністэрства культуры, іх наглядзелі рэкордная колькасць гледачоў — звыш 980 тысяч чалавек.

На фестывалі дэманстраваліся як фільмы С. Эйзенштэйна, В. Пудоўкіна, А. Даўжэнкі, якія ўвайшлі ў гісторыю сусветнай кінемаграфіі, так і творы майстроў сучаснага савецкага кіно. Асабліва цікавае гледачоў выклікалі і высокую ацэнку венгерскага друку атрымалі фільмы «Прэмія» рэжысёра С. Мікаэляна, «Раманс аб закаханых» А. Міхалкова-Канчалюўскага, «Лістапад» О. Таселіяні, «Не можа быць» Л. Гайдая.

— Фестываль савецкіх фільмаў з'явіўся важнай падзеяй у культурным жыцці Венгрыі, — сказаў карэспандэнт ТАСС дырэктар венгерскага кінапракату «Макен» Іожеф Гамбар. — Ён яшчэ раз пацвердзіў велізарную папулярнасць савецкіх кінакарцін у венгерскіх гледачоў. За апошнюю чвэрць стагоддзя ў ВНР было паказана звыш тысячы савецкіх фільмаў, якія наглядзелі больш чым паўмільярда гледачоў.

В. СЯМЕНАУ,
(Кар. ТАСС).

Будапешт.

ДЫНАМІЧНАЯ МОВА АФРЫКІ

Сёмяя мова ў свеце па колькасці людзей, якія гавораць на ёй — гэта суахілі. Дзесяткі мільёнаў афрыканцаў, якія населяюць усходнюю частку кантынента на поўдзень ад Эфіопіі, лічаць яе роднай, а ў Танзаніі і Кеніі гэтая мова яшчэ і дзяржаўная.

Суахілі, якая ўваходзіць у групу моў банту, вылучылася ў гэтай групе ў працэсе гістарычнага развіцця на перніае месца. У Паўднёвай Афрыцы існуе мноства племянных моў, але калі паўстала пытанне, якую з іх развіваць у якасці агульнай, стала ясна, што ён павінен быць суахілі, таму што менавіта гэтай мовай карысталася пераважная большасць насельніцтва дзяржавы рэгійна. Акрамя таго, суахілі не належала нейкай адной этнічнай групе, таму выбар яе як агульнай мовы апраўдваўся і ў сацыяльных адносінах.

Але ўсё не так проста, як гэта здаецца на першы погляд. Над праблемай стандартызаванай мовы, выпрацоўкі адзіных яе граматычных і літаратурных норм даводзіцца працаваць і да гэтага часу. Суахілі, як вядома, мае больш 25 гаворак: «ламу» і «мвіта» ў Кеніі, «кінгвана» ў Заіры, «мтангата», «немба» і «унгуджа» — Танзаніі і г. д. За аснову было вырашана прыняць зазібарскі дыялект «унгуджа». Магчыма, не апошняю ролю ў гэтым адыграла і тое, што на Зазібары, востраве, дзе сыходзіліся многія марскія шляхі, мова развівалася больш актыўна, чым на мацерыку.

Першыя крокі па стандартызаванні былі зроблены яшчэ ў сярэдзіне мінулага стагоддзя, са з'яўленнем на Зазібары прэсы на мове суахілі. Аднак сур'ёзная работа ў гэтай галіне пачалася толькі ў 30-х гадах нашых стагоддзя. Спачатку яе ўзначальвала Міжтэрытарыяльная камісія па мове суахілі, а пазней з набыццём Танзаніі, а затым Зазібарам незалежнасці — Інстытут вывучэння суахілі, які ўваходзіць цяпер у склад Дарэсаламскага ўніверсітэта.

Гэтая складаная работа развівалася ў некалькіх напрамках. Па-першае, было вырашана перавесці суахілі з арабскай пісьменнасці на лацінскую, што рэзка аблегчыла распаўсюджванне пісьменнасці, сярод насельніцтва і выпуск друкаваных матэрыялаў. Па-другое, пры

змяненні арфаграфіі аўтары рэформы правялі чыстку мовы ад некаторых арабскіх і іншых запазычанняў. Была распрацавана надрабяная граматыка і правільны стандартызаваны запазычаных слоў. Мова наступова набыла стройныя і строгія контуры. Мастацкія творы, якія пачалі з'яўляцца на суахілі, на радзёжні і распаўсюджванне пасля набыцця краінамі Усходняй Афрыкі незалежнасці газет і часопісаў на роднай мове — вось гэта ў велізарнай ступені садзейнічала ператварэнню суахілі з гутарковай мовы ў літаратурную, у сродак распаўсюджвання культуры.

Удаканаленне мовы працягваецца і сёння. Інстытут вывучэння суахілі прывёў цікавыя эксперыменты, стварыўшы новыя словы з дапамогай камп'ютэра. Патрэба ў іх выклікаецца тым, што суахілі адчувае востры недахоп тэхнічных, спецыяльных і навуковых тэрмінаў. Краіны Усходняй Афрыкі ўсё больш далучаюцца да сусветнай тэхнічнай рэвалюцыі, і суахілі ў пошуках сродкаў выражэння навуковай думкі была вымушана або прыбягаць да запазычанняў, або ствараць груваекія, нязрабныя словы, спрабуючы ўласнымі сродкамі апісаць тую або іншую тэхнічную з'яву. Спецыялісты інстытута пайшлі іншым шляхам. Камп'ютэр з закладзеных у яго складоў стварыў прыклад новай мовы Машына «свідала» 13.300 лексічных адзінак Танзанійскай лінгвісты прапануюць зрабіць іх тэхнічнымі тэрмінамі і пусціць у абарот.

Вядомы танзанійскі літаратар Дж. Мхіна, які ўзначальваў да нядаўняга часу Інстытут вывучэння суахілі, піша: «Суахілі перасталі быць мовай толькі народаў Усходняй Афрыкі. Яе можна пачуць у Самалі, Заіры, Конга, на Каморскіх астравах, у Малаві, Мазамбіку. Суахілі вывучаюць на іншых кантынентах, праграмы на гэтай мове вядуць многія радыёстанцыі свету. Маркуючы на тую, якая распаўсюджваецца, суахілі можна лічыць найбольш дынамічнай мовай Афрыкі».

Мустакабалі мвема, кісуахілі!
— Шчаслівай будучыні, суахілі!

Г. ГАБРЫЭЛЯН,
(Кар. ТАСС).

Дар-эс-Салам.

Маладая балгарская эстрадная спявачка студэнтка Сафійскага ўніверсітэта Каця Філіпава заваявала міжнародную папулярнасць. Яна ўдасцелена многіх адзнак: прэміі фестывалю «Залаты мост» у Заходнім Берліне, спецыяльнай прэміі за лепшае выкананне на Міжнародным конкурсе эстраднай песні ў Ірландыі, першай прэміі на Міжнародным конкурсе ў Сопаче (Польшча).

Фота Лота МІХАЛІЯВАЙ,
Агенцтва Сафія-Прэс.

ГЕРОЮ — ІНТЭРНАЦЫЯНАЛІСТУ ПРЫСВЯЧАЕЦА

У Доме савецкай навукі і культуры ў Будапешце адбыўся грамадскі прагляд фільма «Псеўданім Лукач» пра венгерскага пісьменніка і камуніста-інтэрнацыяналіста Матэ Залка, які гераічна загінуў у 1937 годзе ў час грамадзянскай вайны ў Іспаніі на пасту камандзіра інтэрнацыянальнай брыгады. Гэты фільм — сумесная работа савецкіх і венгерскіх кінематаграфістаў — настаўлены паводле сцэнарыя Ю. Дунскага і В. Фрыда савецкім рэжысёрам М. Захарыясам і зняты венгерскім апэратарам Я. Кендэ. Ролю Матэ Залкі выконвае вядомы венгерскі акцёр тэатра і кіно Андраш Ковак, якога добра ведаюць і савецкія гледачы. Нядаўна ён з трупай будапешцкага тэатра «Талія» знаходзіўся на гастролях у Савецкім Саюзе.

Будапешт.

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне пісьменніцы Алене Васілевіч з выпадку смерці яе сястры АЛІКСАНДРЫ.

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР выказвае шчырае спачуванне паэту Петрусю Маналю з выпадку вялікага гора, якое напаткала яго, — смерці МАЦІ.

Іван АНОШКІН

ТЭРПСІХОРА

РАМАН У ДЗВЮХ ЧАСТКАХ

1

Быў юбілей. Дата, праўда, не круглая. Малаху Іванавічу споўнілася... Зрэшты, справа ў іншым. Удзячцыя артысты займелі магчымасць падвесці свайму дырэктару падарунак. А гэта ўжо і падстава дзеля сяброўскай вячэры. Які ні юбілей, а як бы і мерапрыемства. Ніхто не падкапаецца.

Сядзелі чыіна. Казалі правомы і тосты. А на стала кра-савалася фарфоравая статуэтка — багіня танца Тэрпсіхора.

Была ў застоліцы і трэшы-на. У «дружцам» калектыве аказаўся адзін, хто не прыняў удзелу ў вечары — артыст Мірошкін. Не прыняў — ды і ўсё. Хто яго ведае чаму не прыняў? Але Малаху Іванавічу было непрыемна. Не так жа сабе не прышоў — з наме-рам!

А тым часам на другім кан-цы залы разыгрываліся свае падзеі. П'яны дзяцок раптам грывнуў кулаком на стала:

— Пят-роўс-кай!

Афіцыянтка кінулася падбі-раць відэльцы. Жанчына за су-седнім сталікам абуралася:

— Якое свінства!

Суседка падтрымала:

— І куды толькі міліцыя глядзіць?

П'яны дзяцок раставіў рукі, сунуўся да іх.

— М-мае вы цу-керачкі...

Жанчыны паўскоквалі, ды зусім дарэмна. Дзяцок і двух крокаў не зрабіў, пляснуўся на падлогу.

Тут на дапамогу (не жанчы-

нам, а дзцоку) падаспелі двое мужчын.

— Ярошкін, другі — закры-чаў адзін.

— Ну і артыст, — выгукнуў другі.

Яны падхапілі дзцока пад рукі і пацягнулі. Бліснула за акном фарамі «Волга» з ша-шачкамі на бартах і знікла.

Тут, як і водзіцца ў творах дэтэктыўнага жанру, паявіўся міліцыянер.

— Што, здарылася? — спы-таў ён, назіраючы на асколкі фужэраў.

— Ярошкін, — сказала жан-чына.

— Артыст, — падказала дру-гая.

— Знойдзем, — запэўніў мі-ліцыянер.

2

Малах Іванавіч у сваім кабі-неце любавалася Тэрпсіхорай. Што за пожка, што за пастава! Якая пекнасць! Залюбавацца можна. Каб не гэты Мірошкін! Чаму не прышоў? Ліха з ім! Вячэра ўдалася...

Малах Іванавіч закурыў. Азіраўся, куды б паставіць Тэрпсіхору. На шафу? Высо-ка. На стала пакінуць? Ня-зручна...

Думкі Малаха Іванавіча пе-рапыніў тэлефонны званок.

— У вас артыст Ярошкін пра-цуе? — спытала трубка.

— Мірошкін, — падказаў Ма-лах Іванавіч. — А хто пытае?

— З міліцыі.

Малах Іванавіч насцяро-жыўся:

— Калі? — спытаў ён.

— Учора, — адказала труб-

ка. — Наніўся, да жанчын пры-ставаў.

— Примем меры, — запэў-ніў Малах Іванавіч.

«Во ціхоя, — падумаў Ма-лах Іванавіч. — У калектыў-ным мерапрыемстве дык не... пагрэбаваў. Ну я ж цябе пра-шурую, прапясочу!..»

— Ты што гэта, міл-чалавек, з купецкага роду? — спытаў Малах Іванавіч у Мірошкіна.

— Са служачых, — баязліва сказаў Мірошкін.

— Даўно ў ціхую п'еш?

— Што вы, Малах Іванавіч! У мяне сэрца...

— Ва ўсіх сэрца. Да жанчын прыстаеш...

— Малах Іванавіч!..

— Пяцьдзесят сем год Малах Іванавіч. Фужэры біў?..

— Кувель аднойчы разбіў... У лазні.

— Ага! Значыць, у лазні п'еш. Кувельмі...

— Я нават піва не п'ю.

— Вядома, гарэліцай балу-ешся. А на калектыў — пляма. Па-добраму хочаш? Пішы зая-ву па ўласнаму жаданню з учарашняга дня!.. Яена?

Мірошкін глянуў на Малаха Іванавіча, на Тэрпсіхору. Ды-рэктар быў злосны, а Тэрпсіхо-ра падмігнула Мірошкіну і раптам закруцілася ў танцы.

— Ты мне Гамлета не раз-зыгрывай, — сказаў Малах Іванавіч і запнуўся: Мірошкін паволі ссунуўся на падлогу.

Малах Іванавіч схопіў сёфон, пярэнуў Мірошкіну ў твар га-зіроўкай.

— Ну і слабыя людзі пайшлі, — сказаў ён.

...Мірошкін расплюшчыў ад-но вока. Над ім у белым хала-не са шпрыцам у руцэ стаяла Тэрпсіхора.

Барыс КАВАЛЕРЧЫК

ПРЭМ'ЕРА

Напісана аўтарам новая п'еса.
Напісана так, каб глядзеў з інтарэсам
Яе вялікі і малы глядач
Ці проста чытаў з захапленнем чытач.

У п'есе тры дзеі,
Чатыры падзеі,
Тры поўныя акты
І ёсць два антракты.

Героі працуюць і пішучь паперы,
Спраўляюць вяселле у новай кватэры.
І зрэдку смуткуюць на лоне прыроды,
І песні пяюць, і вядуць карагоды.

Усё прадугледжана, быццам бы, ў меру,
Тэатр рыхтаваўся да новай прэм'еры.
Чакаў яе аўтар з такім нецяярпеннем —
У поспех ён верыў без кроплі сумнення.

У касе анілаг — перапоўнена зала,
І досыць такіх, што білет не дасталі.
Навокал гаворка і шмат весялосці —
Прыішлі як на свята ці к сябру ў госці.

Але пасля першай разыгранай дзеі
Не вельмі вясельня выйшлі падзеі:
Авацый чамусьці зусім не чуваць,
Спектакль пачалі глядачы пакідаць.

У роспачы аўтар — вядома, у горы.
«Што зробіш!» — разводзяць рукамі акцёры.
У чым жа тут справа, якая прычына?
Каго зацікавіць такая карціна?

Здраецца так, хоць і з добрым намерам
Кладзеш свае думкі на аркуш паперы.
Расстаўлены ўсе, быццам, кропкі і коскі,
А выйшла — чужыя адны адгалоскі.

Ф. ДОРАШ

А УСЁ-ТАКІ...

Мяне штодзённа жонка лае,
Што вершы я пішу дарма.
— Ніхто іх, — кажа, —
не чытае.

Ды і карысці з іх няма.
Аднойчы так мне дасаліла,
Што я са злосцю запытаў:
— А чым бы ў грубцы

ты паліла,
Калі б я вершаў не пісаў?!
Пераклад з украінскай
М. МІРАНОВІЧ.

ДАЧАКАУСЯ!..

Паэт з вялікаю прэтэнзіяй

Чакаў хвалебнае рэцэнзіі.

Газета ж учыніла кепікі —

«Пахваліла» зборнік...

рэплікай!

В. ГАПАНОВІЧ.

ФРАЗЫ

«Вагу трэба мець!» — даказваў Слон.

Зняўшы парык, па валасах не плачуць.

Грошай куры не дзяўбуць, калі зерне крадзенае.

У Змяі свая задума — не клікаць Вожыка ў госці.

Пазіцыя Жыўца: сам на кручку і іншых заманьвае.

М. ЗАСТОЛЬСКИ.

АРХЕАЛАГІЧНЫЯ РАСКОПКІ

З усіх форм красамоўства самым дзейным з'яўляецца маўчанне.

З прызнання Цыцэрона, раней неапублікаванага.

Колькі існуе пісьменнасць, столькі існуе і плагіят.

З даследаванняў старажытна-грэчаскага мастацтвазнаўцы.

Калі быць аб'ектыўным, дык першы помнік байкапісцы павінны былі б паставіць Ною: ён выратаваў зяроў для іх творчасці.

З заключэння экспертнай камісіі, знойдзенага на адным з бязлюдных астравоў.

Ты куды, Адысей, ад жонкі і дзяцей!

З выканаўчага ліста старажытна-грэчаскага аліментшыка.

Піраміда не інтэрнат, там усіх родзічаў не прапішаш, нават та-ды, калі яе мяркуюць знесці.

З вынававання старажытна-егіпецкага фараона.

Адкапаў і падрыхтаваў да друку
Ул. ПРАВАСУД.

— А табе якое мастацтва больш падаба-ецца — абстрактнае або рэалістычнае?

— Што намалюю, не ведаю, пакуль толь-кі падпішуся!
Малюнікі Гвідона Міклашэўскага з часопіса «Польское обозрение».

«Литература и искусство» — орган Министер-ства культуры и правления Союза писателей БССР, Минск.

«ЛИТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі

Індэкс 63856 АТ 01039.

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Заха-рава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, на-месніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзна-нага сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палі-тычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і біб-ліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музы-кі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, ад-дзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і маса-вай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Алякс АСПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Барыс БУР'ЯН,

Анатоль ГРАЧАНІКАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ,

Констанцін ГУБАРЭВІЧ, Ігар ДАБРАЛЮБАУ,

Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА,

Аляксандр КАПУСЦІН [намеснік галоўнага рэдактара],

Уладзімір НЯФЕД, Віктар ПРАТАСЕНЯ,

Іраіда САНКОВА, Мікола ТКАЧОУ,

Юлія ЧУРКО, Віктар ШЫМУК, Рыгор ШЫРМА.